MERCURIUS 2018–2019

Országos Széchényi Könyvtár

BIBLIOTHECA
NATIONALIS
HUNGARIAE

Az Országos Széchényi Könyvtár könyvkiadási programja keretében jelent meg ez a három tartalmas, igényes kivitelezésű album. Mindhárom kiadvány a nemzeti könyvtár unikális kincseiből és gazdag történetéből merít.

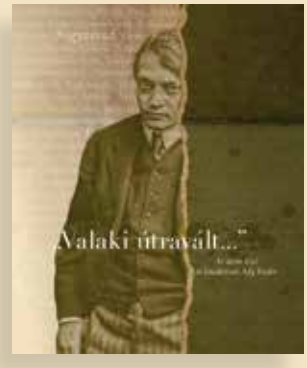

248 oldal,
5800 Ft

488 oldal,
14000 Ft

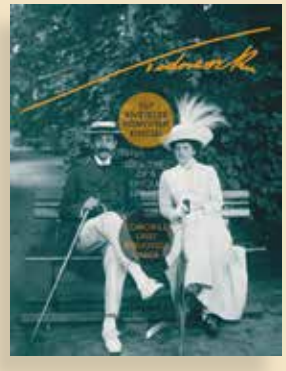

248 oldal,
4900 Ft

Értéket őrzünk,
értéket teremtünk.

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

WWW.OSZK.HU/KIADVANYOK

MERCURIUS 2018–2019

Országos Széchényi Könyvtár

BIBLIOTHECA
NATIONALIS
HUNGARIAE

MERCURIUS 2018–2019

Felelős szerkesztő: **Boka László**
Szerkesztette: **Dede Franciska**

Munkatársak: **Herendi László, Mariska Borbála**
Tördelés: **Vincze Judit**

Cím és elérhetőség:
Országos Széchényi Könyvtár
1014 Budapest, Szent György tér 4–5–6.

http://www.oszk.hu
http://www.oszk.hu/konyvkiado

telefon: (+36-1) 22 43 700
fax: (+36-1) 20 20 804

Megrendelhető:
kiadvanytar@oszk.hu
telefon: (+36-1) 22 43 878
fax: (36-1) 22 43 744

Borító 1: Beda Venerabilis: *De natura rerum* (A dolgok természetéről), Buda, 1490 k.
Részlet L. Annaeus Seneca: *Naturales quaestiones* (Természettudományos kérdések) című munkáját is tartalmazó Corvina-kódexből. München, Bayerische Staatsbibliothek
Borító 2: Az OSZK kiadói programja keretében megjelent díszalbumaink egyik reklámplakátja
Borító 3: A *Kép–Regény–Történet* című kiállítási katalógus borítója, OSZK, Bp., 2018
Borító 4: Ady Endre portréja Zöllner Ducinak szóló ajánlással, 1915. Székely Aladár felvétele. OSZK, Kézirattár

© Országos Széchényi Könyvtár
© Fotók: **Karasz Lajos, Visky Ákos**

Az Országos Széchényi Könyvtár fenntartója az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Megjelenik évente, indulási év 2002.

A kiadásért felel az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Nyomta és kötötte a Nalors Nyomda
Felelős vezető: **Szabó Gábor**
ISSN 1589-4738

TARTALOM

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ 7

EMLÉKÉVEK, NAGYPROJEKTEK
CORVINAKIÁLLÍTÁS A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN
A Corvina könyvtár budai műhelye 9
Bibliotheca Corvina Virtualis 11
Diákok Mátyás király corvinaműhelyében 12
ADY-EMLÉKÉV 14
„Valaki útravált…” – ADY 100
Centenáriumi rendezvénysorozat, díszkötet, kiállítás 14
A KÉZIRATTÁR ÚJ ARANY JÁNOS-LEVELE 20

TOVÁBBI KIÁLLÍTÁSOK
KÉP–REGÉNY–TÖRTÉNET 22
Ezerszer Júlia – Arcok és kérdőjelek 24
Az első világháború térképeken – Határviták 25
Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos – A Széchényi család kincsei 26
Emlékképek ’89 – Egy új korszak határán 31
Vörös Csillagok – A Rákosi-korszak szórakoztatóipara és a szocialista revük 33
Sára Sándor-emlékkiállítás 34
Vendégtárlatok 36

KONFERENCIÁK, EGYÜTTMŰKÖDÉSEK
Egy értékes hagyatékegyüttes feltárása 41
Webarchiválási workshopok a nemzeti könyvtárban 44
„Európai kultúra – nemzeti örökség” –
Beszámoló a Magyar Könyvtárosok VIII. Világtalálkozójáról 46
OSZK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK 48
Emlék – Emlékmű – Műemlék 48
Töredéktől töredékig 49

RENDEZVÉNYEK
KÖNYVTÁRLAT 52
KönyvTÁRlat VII. – Játékos Évad 52
Játékidők, térfelek, hosszabbítások – KönyvTÁRlat extrák a Játékos Évadban 54
Vízrajzok és emlékfolyamok – A KönyvTÁRlat VIII. 56

ORIENTALISTÁK AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN
Előadások a magyar keletkutatás eredményeiről 58
EGY MÚZEUM EMLÉKEZETE
Kulturális Örökség Napja az OSZK-ban 59
MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJA 2018 60
KUTATÓK ÉJSZAKÁJA 63
A Székely-krónika hazatérése 65
ALAPÍTÁSI ÜNNEP
Az Országos Széchényi Könyvtár alapítási ünnepe 66
Nyitott könyv – Széchényi-kód és Ady
Nyílt nap az OSZK-ban 67
Széchényi-emléknap 69

INTÉZMÉNYI TUDOMÁNYOS EGYÜTTMŰKÖDÉSEK 71

ALBUMOK, HASONMÁSOK, TANULMÁNYKÖTETEK
A nemzeti könyvtár kiadványai 74

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK 77

A KÖNYVTÁRI INTÉZET KÉPZÉSI TEVÉKENYSÉGE 81

ÚJ ORSZÁGOS DIGITALIZÁLÓ KÖZPONT LÉTREHOZÁSA 83

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRI PLATFORM
A választás szabadsága és felelőssége 86

ZIRCI ESEMÉNYEK 91

PERSZONÁLIA 93

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Jorge Luis Borges *Bábeli könyvtár* című ismert, közel 80 éve született remeke hatszögletű szobák, hatszögű olvasótermek végtelenében írja le, képzeli el a világegyetemmel azonos méretű, beláthatatlan könyvállománnyal bíró világkönyvtár létezését. A novellabeli polcokon sorjázó kötetek egységes kötése, terjedelme és formátuma Borges fiktív világában nem az uniformizációt hivatott ábrázolni (ezekben a könyvtárszobákban minden írásjelbeli, ortografikus azonosság ellenére a tételek nagyon is különbözőek, s egyúttal mindenki, aki elég kitartóan keresi, megtalálhatja köztük a saját élettörténetét is), hanem éppen azt, hogy e kötetekben felhalmozott végtelen tudásmennyiség az emberi agyhoz hasonló információáramlások és idegpályák szinonimájaként valójában verziók sokaságát jelenti. Ezek a verziók (minden, amit valaha gondoltak és leírtak vagy éppen gondolni fognak) hatalmas univerzumot képeznek, melynek termei, egységei elvben egykor összeköthetők és megmutathatók, feltárhatók lesznek a teljesség posztenciklopedikus igényével. Az európai országok nemzeti gyűjteményei ilyen könyvtárszobákként is elképzelhetők, melyek a nagy egésznek alkotórészei. Az ezekben felhalmozott kulturális örökség gondozása, megőrzése, minőségi feltárása, időről időre történő tudatos megmutatása, csoportosítása, közvetetten az egyén és az adott nemzet tagjainak szóló identifikációs bázisként egyszerre sajátos és egyetemes feladatköröket jelöl ki a rábízott gondozók számára, melyek a digitalizáció technikai fejlődésével egy nemzetközi univerzumba csatolhatók: összeköthetők, megmutathatók, csakhogy – figyelmeztet bennünket Borges, aki később maga is nemzetikönyvtár-igazgató lett – annak a tudatában, hogy mi magunk ezt megelőzően is ennek az univerzumnak az aktív részei, sajátos alkotótagjai vagyunk. Az említett novella egyik legmaradandóbb allegóriája mégis az, hogy minden értelmes sor, megmunkált tartalom, kifelé megmutatkozó interpretációs aktus mögött verbális limlom, összefüggéstelen vagy értéktelen művek sokasága áll, melyeket a szakértelem szívós munkája és annak könyvtári kalauzai állítanak értelmes, értékes katalógusokba. A legértékesebb tartalmak, kincsek csoportosítása, majd disszeminációja ezen túlmenően szakmai szűrők sokaságát jelenti, vagyis nem egyszerűen csak a mindenre kiterjedő gyűjtés és megőrző tevékenység, hanem az időszaki megmutatás miléntje és formája is kardinális kérdés. Ezért a nemzeti gyűjtemények feladatkörei összetett programokat, hazai és nemzetközi együttműködéseket, szisztematikus tudományos feltárást és értékfelmutató rendezvénysorozatokat igényelnek, melyekben a sokrétű szakértői munka összehangolása kiemelt jelentőségű.

Az OSZK igen nehéz esztendőket, ugyanakkor több tekintetben is igen sikeres éveket tudhat maga mögött 2018–2019-ben. E mondat első és második fele nem áll szöges ellentétben egymással, nem is zárja ki egymást, csupán arra az ambivalens helyzetre utal, mellyel a nemzet első és legrégebbi, 1802-ben alapított közgyűjteménye az utóbbi évtizedben szembesülni volt kénytelen. A *Mercurius,* a könyvtár életének (főbb eseményeinek, rendezvényeinek, hazai és nemzetközi együttműködéseinek) hírnöke tartalmában az elért sikerekről ad számot, viszont maga a tény, hogy ezúttal is összevont lapszámmal kénytelen jelentkezni, leginkább a mondat első felére, vagyis az anyagi nehézségekre, költségvetési kerethiányokra utal.

A lapszám a megszokott struktúrát követve – a tavalyihoz hasonlóan idén is Dede Franciska válogatásában, szerkesztésében – tematikus tömbökben számol be az utóbbi két év fontosabb eredményeiről, az emlékévekről és a hozzájuk kapcsolódó rendezvényeinkről (2018-ban corvináink kerültek előtérbe a Mátyás-emlékév kapcsán, 2019-ben Ady Endre halálának 100. évfordulója adott alkalmat a kapcsolódó gyűjteményi kincseink bemutatására). A kötet hírt ad a tudományos felfedezésekről, konferenciákról és rendezvénysorozatokról, minden nehézség ellenére könyvkiadói tevékenységünk újabb szép sikereiről s természetesen mindazon átalakulásokról is, melyek a kifelé megmutatkozó sikeres arculat mögött az utóbbi években két irányból is meghatározták az OSZK belső életét: egyrészt Tüske László főigazgatói mandátuma lejártával az elindított

OKR nagyprojektjével kapcsolatos folyamatokról, másrészt az OSZK főépületének tőszomszédságában a Hauszmann-terv kapcsán évek óta tartó rekonstrukciós építkezéseknek az intézmény szakmai működését sok esetben – közvetetten – akadályozó tényezőiről. 2018 a belső fejlesztések és a szakmai rendezvények terén is kiemelten fontos, sikeres esztendő volt, 2019 azonban már felemásra sikeredett: hosszú évekre, évtizedekre visszatekintő sikeres rendezvénysorozatok akadtak meg, nem szervezhettük meg a Múzeumok Éjszakáját, s nem folytatódhatott (részben hely-, részben forráshiány miatt) a KönyvTÁRlat programsorozat sem. Az F épület belső infrastruktúrájának részleges felújítását célzó elképzelésekkel egy időben, ősszel csupán átmeneti, megbízott vezető kerülhetett a patinás intézmény élére. Az állandósuló anyagi bizonytalanság, a sokrétű működésben az egyes arcéleket (könyvtári, kutatóintézeti, múzeumi, könyvkiadói stb.) fenyegető működésképtelenség és legfőképp az esetleges intézményi költözés gyorsütemű megszervezésének eshetősége semmiképp sem tett jót a folyamatban lévő szakmai munkáknak, rendezvénysorozatoknak, hazai és nemzetközi együttműködéseknek. 2019 második felében ráadásul komoly munkaerő-elvándorlással kellett szembesülnie az intézménynek.[1] Márpedig, mint azt többször, több felületen is hangsúlyoztuk, a patinás intézmény páratlan állománya és szakértőinek „szürkeállománya", szakmai felkészültsége volt nemzetközi kitekintésben is az az alap, amelyre mindenkor építkezni lehetett. A lapszámban mindezek ellenére is szép eredményekről, örömteli folyamatokról számolhatunk be: emlékévekhez kötődő sikeres kiállítások és rendezvények, konferenciák és belső ünnepségek, tudományos együttműködések és szakmai projektek szegélyezik a napi könyvtári működést, mindezeken túl a webarchiválás műhelyeiről és főként az OKR-nagyprojekt fázisairól is hírt adunk. Mint ismeretes, ez utóbbinak átfogó, távlati célja az eddigi széttagolt könyvtári szolgáltatásokat, adatbázisokat és katalógusokat, a digitális dokumentumok szolgáltatását egységes, országos rendszerbe foglalni. Az OSZK főépületének 8. emeletén 2019 végére kialakított új digitalizáló központ tulajdonképpen e folyamatok első látványos eredménye. Mindez pedig az említett borgesi példához igazodva is a síkképernyők és a felhőszolgáltatások terében teremt majd egységes „formátumot", mely reményeink szerint belátható időn belül a legkülönfélébb dokumentumok, a sokféle hordozó tartalmait digitális térben, a bábeli világkönyvtár számára is elérhetővé teszi.

Amint az évek óta megszokott, összevont lapszámunk végén, a *Perszonália* fejezetben a kitüntetett munkatársaink gratulálása mellett szomorú kötelességünk az elhunyt kollégák névsorát is közreadni. A sor ezúttal igencsak hosszú. A magyar kulturális emlékezet legfőbb őrhelye munkaközösségének szakmai életében – az égi fogaskerekek okozta szomorú fogyatkozáson túl – léptékszerű változások indultak el már 2017-től, amelyek 2019 után is folytatódni fognak. Legutóbbi lapszámunk beköszöntőjét azzal a gondolattal zártam, hogy a mindennapi nehézségek, átszervezések és erőt forgácsoló harcok mellett is a bibliotéka közösségének bőven voltak olyan eredményei, amelyekre mindig büszkén tekinthetett vissza, s amelyekből erőt is meríthetett a nehéz időkben. Hiszen – ahogyan azt Hamvas Béla írja – az elhivatott könyvtárosnak és a könyvtárban dolgozó kutatóknak a könyv, a dokumentum egyszerre táplálék, szenvedély, sors, szerelem, gyönyör, mámor, kaland és végzet.

A keretek változhatnak, a cél nem.

Boka László
felelős szerkesztő

1 Mire ezek a sorok napvilágot látnak, ismét új, kinevezett főigazgatója van a könyvtárnak, ugyanakkor egy merőben más, pandémiás helyzet miatt az intézmény munkaközössége újabb, eddig ismeretlen nehézségekkel szembesült.

EMLÉKÉVEK, NAGYPROJEKTEK

CORVINAKIÁLLÍTÁS A NEMZETI KÖNYVTÁRBAN

A Corvina könyvtár budai műhelye

Ha tényként fogadjuk el a feltételezést, hogy a kulturális hungarikumok között a Corvina könyvtár nemzetközi ismertségével és hírével a régi magyarországi emlékek sorából messze kimagaslik, csupán ennek alapján is indokolt, hogy a nemzeti könyvtár mint a corvinák leggazdagabb magyar őrzőhelye újra és újra bemutassa a nagyközönségnek Mátyás egykori könyvtárának fennmaradt darabjait. Szerencsés helyzet, ha a közönség igénye találkozik a kutatásnak azzal a feladatával, hogy időről időre számot adjon legújabb eredményeiről, akár az eddigi képet módosítva, újrarajzolva, akár új kontextusba helyezve a királyi könyvtárat.

A Széchényi Könyvtár 2016-ban jelentős fejlesztésbe kezdett, melynek célja a modern Országos Könyvtári Rendszer (OKR) felépítése, hogy az eddigi széttagolt könyvtári szolgáltatásokat, beleértve kiemelten a katalógusokat, adatbázisokat és digitális dokumentumok szolgáltatását, egységes rendszerbe foglalja. Az informatikai megújulás a tervek szerint kiterjed a 21. századi könyvtárakkal szemben támasztott követelmények megvalósítására, a hagyományos könyvtári szolgáltatások mellett a közösségi térként, sokféle szolgáltatást nyújtó intézményként való megjelenésre is. Ennek jegyében döntött úgy az OSZK, hogy az eddig soha nem látott informatikai lehetőségekkel élve a Corvina könyvtár történetének egyik legfontosabb tudományos problémáját, a budai másoló-, könyvfestő- és könyvkötőműhely produktumait mutatja be teljes mélységükben a közönségnek.

A 65 kódexet és jó néhány egyéb exponátumot felvonultató kiállítás 2018. november 6-án nyílt meg, és 2019. február 10-ig várta a látogatókat. A könyvtár saját anyagán kívül magyar gyűjteményekből (ELTE Egyetemi Könyvtár, Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár) és külföldi könyvtárakból (Osztrák Nemzeti Könyvtár, Francia Nemzeti Könyvtár, Lipcsei Egyetemi Könyvtár, Vatikáni Könyvtár, Klosterneuburgi Apátság Könyvtára) válogatott darabokat mutatott be, döntően corvinákat, mellettük azonban olyan kódexeket is, jellemzően a királyi udvar környezetében élő és tevékenykedő főpapi bibliofil réteg könyveit, amelyek nem corvinák, de részben vagy egészükben a budai műhely produktumai. A műhely problematikájának tudományos vetületét itt nincs módunk részleteiben tárgyalni, annyit azonban hangsúlyosan jelezni kell, hogy a Corvina könyvtár történetének egyik legösszetettebb kérdéséről van szó. Ennek következtében – noha magának a műhelynek létezése közel 100 éve tényként elfogadott a magyar tudományosságban – az OSZK kiállítása volt az első tudományos vállalkozás, amely a 20. század folyamán, illetve az elmúlt másfél évtizedben és a kiállítás kétéves előkészítése során felgyűlt új kutatási eredményekre támaszkodva teljességében rajzolta meg a műhely működését, az itt dolgozó mesterek identifikációjától kezdve a kronologikus adatok pontosításán, a műhely kapcsolatainak felfejtésén és a belső viszonylatok tisztázásán át egészen a leghangsúlyosabb fókuszpontig, a stílusimitáció mint meghatározó alkotói technika plasztikus felmutatásáig. A kiállítás kurátorának, Zsupán Edinának, valamint az előkészítés egy-egy részterületén dolgozó kuratóriumnak (Rozsondai Marianne, Mikó Árpád, Pócs Dániel) a munkáját mi sem minősíti jobban, mint a három hónapot záró – közel 200 (!) hallgatót vonzó – pódiumbeszélgetés konszenzuális megállapítása: a kiállítás mérföldkő a corvinakutatásban, jelentőségét igazában csak 10-15 év múlva fogjuk majd látni. Tudniillik az elért eredményeken túl nagy érzékenységgel

mutatott rá azokra a súlypontokra, amelyek meg fogják határozni a közeljövő kutatási irányait, mégpedig a téma természetéből adódóan nemcsak a királyi könyvtár, hanem a 15. század második felének egész magyarországi könyvkultúrája tekintetében. A kiállítás bőséges és árnyalt szöveganyaga magyarul és angolul is olvasható volt, ennek következtében a külföldi tudományos közegből érkező kutatók, kodikológusok, művészettörténészek ugyancsak betekintést nyerhettek ebbe az európai jelentőségű gyűjteménybe. Osztrák, német és angol vendégeink páratlan teljesítményként értékelték a látottakat, köztük olyanok, akik hivatalból is látogatják a világ nagy kiállításait, úgy nyilatkoztak, hogy tízévente születik ilyen jelentős és látványos kiállítás.

A látvány valóban lenyűgöző volt, Gazdag Mária (Lulla Interiors) és a kivitelező (Expo Veres) munkáját dicséri. Ugyancsak sokban járult hozzá a tárlathoz a már említett audiovizuális eszközök alkalmazása (2KAL), melyek segítségével nemcsak azt tudtuk megoldani, hogy a közönség „belelapozhasson" a kiállított kódexekbe, hanem azt is, hogy analógiákkal, a Corvina könyvtár itáliai eredetű rétegének bemutatásával, a corvinakötésekről készült „makrofelvételek" segítségével stb. a közönség teljes mélységében elsajátíthassa a tárgyat, sőt ennek eredményéről is számot adhatott az ugyancsak interaktív tudományos kvíz megoldásával. A legfiatalabb korosztály számára pedig Andrási Erika múzeumpedagógus tette még izgalmasabbá a kiállítást, ők hagyományos, manuális tevékenységek segítségével is közelebb juthattak a látottak értelmezéséhez.

A kiállítás az OSZK történetének rövid, de egyik legsikeresebb fejezete volt. Több mint húszezer látogatónak adott hosszú évekre, talán életre szóló élményt, akik attól sem riadtak vissza, hogy akár másfél-két órát álljanak sorba a bejutásért. Az elkészült ajándéktárgyak egytől egyig elfogytak a zárás időpontjára, minden bizonnyal szép emlékként fogják őrizni őket a látogatók, de sokkal nagyobb jelentőséget kell tulajdonítanunk annak, hogy a 250 oldalas magyar–angol nyelvű *Kiállítási kalauz*t ugyancsak az utolsó példányig elvitték. Ez ugyanis a kiállítás szerkezetét követő rendben, tartalmilag a legmagasabb tudományos igényességgel és a csak a szaktudósok szűkebb rétegét érintő részletekről lemondva mutatja be a budai műhelyt a legújabb kutatások tükrében, természetesen az egész Corvina könyvtárról is beszélve. A visszajelzések alapján érzékelhető volt, hogy a kötetek egy része családi tékákba, más részük azonban iskolai könyvtárak polcaira került. Ez pedig azt jelenti, hogy a *Kiállítási kalauz* évtizedekre meghatározhatja a művelt magyar közönségnek a Mátyás kori udvari kultúráról való tudását.

Mindezek alapján nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy vannak olyan speciális szakterületek, ahol a nemzeti könyvtár gyűjteményeinek és felkészült munkatársainak köszönhetően nemcsak jogot formálhat (egyebek mellett) a kutatási központ pozíciójára, hanem ténylegesen is kulcsszerepet játszik a kutatásban, ami azzal a vállalt felelősséggel jár, hogy a gyűjteményei feltárásából született eredményeket a legkülönbözőbb formákban, kiállítások, előadások, kiadványok útján, alkalmanként bekapcsolódva az egyetemi oktatásba, eljuttassa a közönséghez.

Földesi Ferenc
framanus.at.oszk.hu

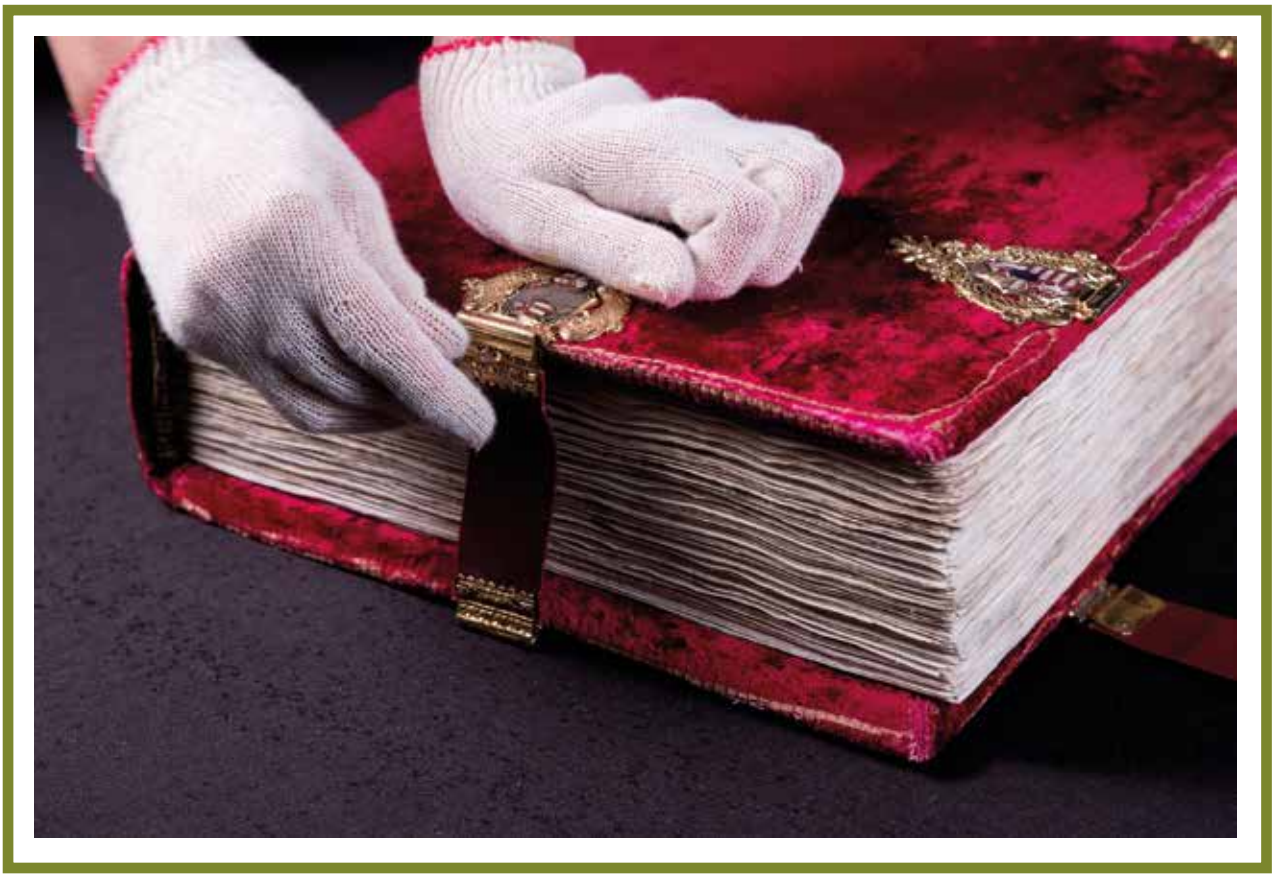

Bibliotheca Corvina Virtualis

2018. november 5-én, *A Corvina könyvtár budai műhelye* című kiállításunk megnyitásával egy időben – az OSZK évtizedek óta tartó Corvina Programjának részeként, a Webtartalom Koordinációs Osztály vezetésével – indult útnak a megújított corvinahonlap, a Bibliotheca Corvina Virtualis (http://corvina.hu). Az arculatban, tartalmában és informatikai hátterében is újratervezett szolgáltatás távlati célja Hunyadi Mátyás magyar király (1458–1490) uralkodói könyvtára, a Bibliotheca Corvina virtuális rekonstrukciója.

Az egykori Corvina könyvtár fennmaradt darabjai – hozzávetőlegesen 220 corvina – Európa és az Egyesült Államok könyvtáraiban találhatók. Magyarországon öt közgyűjteményben 55 corvinát őrzünk, ebből 37-et az Országos Széchényi Könyvtárban. (Az eddigi, általánosan elterjedt 35-ös számot a Thuróczy-krónika corvina-másodpéldánya [Inc. 1143b] növeli meg, illetve az tény, hogy Bonfini magyar történelmének több jelzet alatt [Cod. Lat. 434, Cod. Lat. 542] állományba vett töredékeit két adatlapon, külön-külön közöljük.) A szolgáltatásban összesen 235 corvinatétel szerepel, mivel jegyzékünkbe felvettük azokat a kódexeket is, amelyekről Angela Dillon Bussi néhány évvel ezelőtt meggyőzően bizonyította, hogy azonosak lehetnek azokkal a kódexekkel, amelyek Mátyás számára készültek Firenzében, ám a király halála miatt már nem jutottak el Magyarországra, később pedig a Mediciek könyvtárába kerültek.

Magyar és angol nyelvű szolgáltatásunk megújításának első ütemében az összes corvina ún. *adatlapja*, a Zsupán Edina corvinakutató által írt *narratíva*, valamint a folyamatosan gyarapodó *bibliográfia*, a Restauráló és Kötészeti Osztály munkatársai által készülő *kötésleírások* és számos érdekesség mellett – pl. Mátyás-ábrázolások, Mátyás-emblémák, Végh Gyula corvinaakvarelljei – a hazánkban őrzött összes corvinát, valamint a wolfenbütteli darabokat (Herzog August Bibliothek) tettük közzé. Összegyűjtöttük azoknak a digitalizált corvináknak az elérhetőségeit is – kb. 120 tételt –, amelyeket a külföldi őrzőgyűjtemények publikáltak saját oldalaikon, valamint az egyes corvinaoldalakra feltöltöttük a kiállítási vezetőkötet adaptált magyar és angol nyelvű bemutatószövegeit.

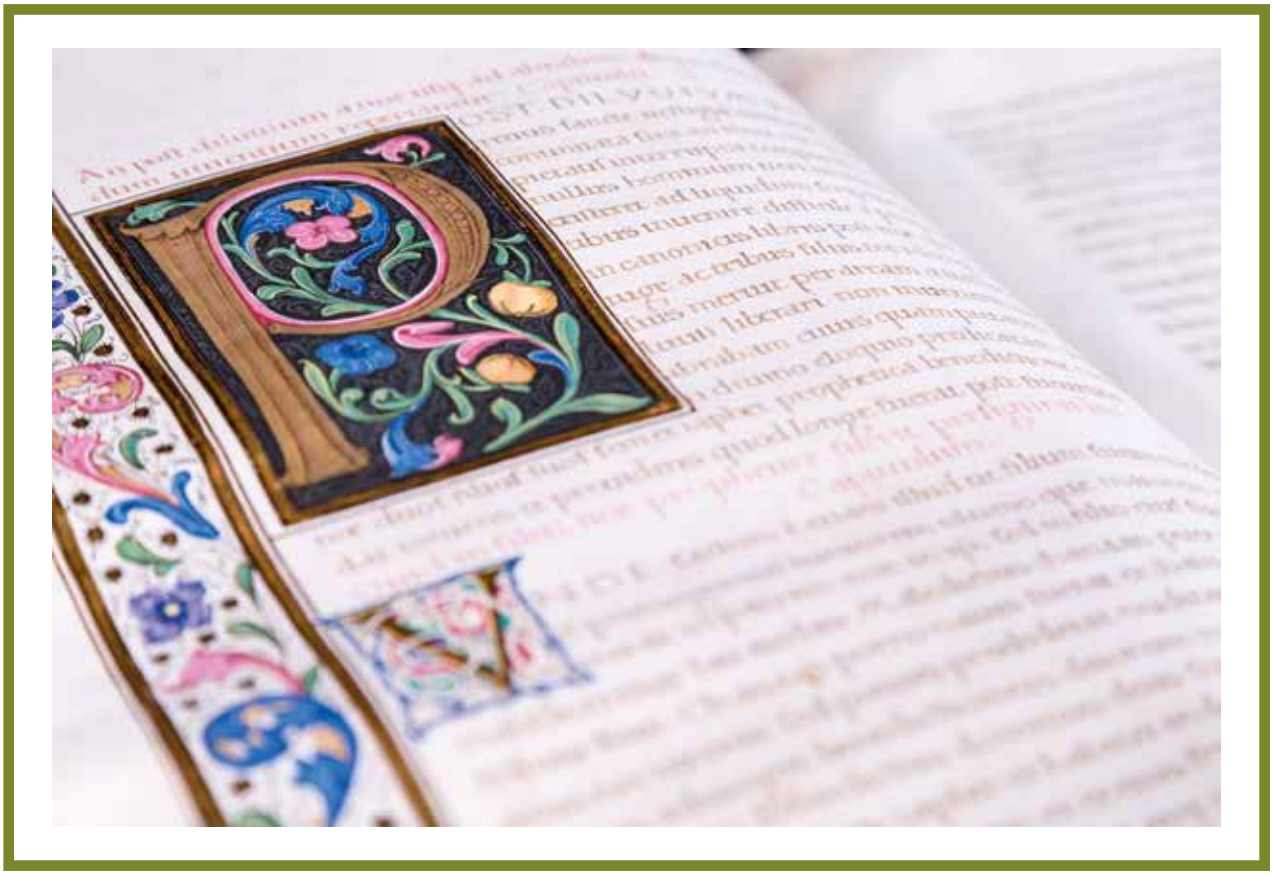

Az elkövetkező években – együttműködve a corvinakutatás magyarországi és külföldi szereplőivel, valamint a kódexeket őrző gyűjteményekkel – folyamatosan gyarapítjuk az oldalakon közzétett információkat, adatokat, valamint szeretnénk *szolgáltatásunk keretében* minél többet közzétenni az Európában és az Egyesült Államokban őrzött corvinakódexek virtuális változataiból.

Sudár Annamária
sudar.annamaria.at.oszk.hu

Diákok Mátyás király corvinaműhelyében

Az Országos Széchényi Könyvtár múzeumpedagógiai kínálatában 2018 első felében még elérhetők voltak az Arany János születésének 200. évfordulójára rendezett kiállítás foglalkozásai. E programokra nagy számban érkeztek külhoni diákok is, akik az eredeti kéziratok mellett megismerkedhettek a könyvtár történetével és működésével is. Keresett programnak bizonyult a vársséta, ahol a különgyűjtemények egy-egy várhoz köthető dokumentumának bemutatásával ismerjük meg történelmi környezetünk jelentősebb korszakait. A diákok – meglévő ismereteik felidézése mellett – különböző kiadványok hasonmás példányait kézbe fogva ismerhetik meg mélyebben közös múltunk fordulópontjait.

Az év kiemelt kiállításához három korosztály számára készült múzeumpedagógiai program. *A Corvina könyvtár budai műhelye* című nagykiállítás mind Mátyás király, mind a reneszánsz kultúra bemutatását lehetővé tette, s ezért nagy számban jelentkeztek szervezett iskolai csoportok. Első alkalommal ajánlottunk programot óvodások számára *Az írnoktanonc próbái* címmel. A legkisebbek mesés történeten keresztül ismerhették meg Mátyás király alakját és írnokának megannyi feladatát. Különböző dallamok, formák, színek, valamint apró, de annál érdekesebb figurák segítségével kerülhettek közelebb a régi korok emberének művelődéséhez. A *Címerében ott a corvus!* című program a 8–12 év közötti diákokat szólította meg. Figyelemirányító játék keretében fedezhették fel a kiállításban látható kódexek történetét és legparányibb részleteit, majd a kiállításban különböző jeleket fürkészve kutatták a hollós címerrel ékesített kéziratok titkait. A harmadik korosztályt, a

12–18 éves fiatalokat a *Mesterségem: kódexfestő* című foglalkozás várta. Drámajáték keretében „találkozhattak" a király udvarába látogató kódexfestőkkel, akik később – a budai rajzoló műhely kiváló tagjaiként – a kiállításban látható kódexek lapjait megfestették. A gazdag gyűjtemény megtekintésével ízelítőt kaphattak a reneszánsz kori szellemi és művészeti életből. Készülve a nagy létszámú csoportok jelentkezésére, kiegészítő vársétát is kínáltunk az idelátogató osztályoknak. A kiállításhoz kapcsolódó, *Vár a holló szárnyai alatt* című vezetőnyomtatvány segítségével a csoportok önállóan térképezhették fel a budai vár-város Mátyás korában emelt épületrészeit, a régi utcaneveket és a középkori házak díszítéseit.

A kiállításhoz komplex programsorozat is járult: a fent említett, körülbelül egyórás foglalkozások mellett gyermekrajzpályázatot és tanulmányi nyílt napokat is hirdettünk, valamint farsangi maszkabálra is meghívtuk a családokat. 2019. január 19-én reneszánsz viseletbe öltözött vendégeink rendhagyó táncos mulatságon együtt ünnepelhettek a rajzpályázat díjazottjaival. Nagy örömünkre a Kárpát-medence minden tájáról érkeztek alkotások a *MINIÁTORT BUDÁRA!* című pályázatra, melyet 3–4. és 5–6. osztályos diákok számára hirdettünk. Az alkotások elkészítése mellett a jelentkezés feltétele volt Mátyás király legkirályibb cselekedetének felkutatása is; ez a feladat a tanári és szülői visszajelzések alapján értékes időtöltésnek bizonyult.

A tanulmányi nyílt napokon az iskolai csoportok mellett a *Munka utáni MŰHELYmunka* című programunkra alkotó kedvű felnőtteket vártunk. Az egyes alkalmak keretében a kiállításban tartott vezetéshez kapcsolódva különböző technikákat mutattak be restaurátor munkatársaink. A rendezvény során a résztvevők megismerkedhettek az egyes corvinakészítő-eljárásokkal, a különböző anyagokkal és eszközökkel, és önálló „remeket" is készíthettek.

Andrási Erika
andrasi.erika.at.oszk.hu

ADY-EMLÉKÉV

„Valaki útravált…” – ADY 100
Centenáriumi rendezvénysorozat, díszkötet, kiállítás

2019-ben ünnepeltük a 20. század kétséget kizáróan egyik legmeghatározóbb költőjének és publicistájának, a magyar irodalomba merőben új formanyelvet és kifejezésformákat hozó, ezáltal mindmáig a hazai klasszikus modernség úttörőjének tekintett Ady Endre halálának a centenáriumát. Az Országos Széchényi Könyvtár mint a költő hagyatékának egyik legfontosabb őrzője, mint irodalomtörténeti szakkönyvtár és így az Ady-kutatások egyik aktív szereplője is természetesen sokféle programmal készült az évfordulóra, melyek során eddig nem vagy kevéssé ismert aspektusok is napvilágra kerültek az életműből, amelynek – azt gondolnánk – már minden részlete fel van tárva könyvtárnyi szakirodalmában. Az OSZK Tudományos Igazgatósága vezetésével gazdag szakmai program körvonalazódott, sőt, egy olyan tematikát sikerült előtérbe állítanunk, melyet mindeddig kevéssé kutattak az életműben, holott nagy jelentősége van a teljes oeuvre szempontjából. Mindehhez nem csekély adalék, hogy a Kézirattárunkban őrzött kincsek közül számosat most sikerült jobban előtérbe állítanunk s megismertetnünk a nagyközönséggel, köztük olyanokat is, melyeket a szakma sem feltétlenül ismert, vagy a lelőhelyüket a kritikai kiadás is részben ismeretlenként szerepeltette. A programsorozat hívószavai az ’utazás’, az ’úton levés’ és a ’helyszínek’ voltak, illetve ezek identitásformáló szerepe és jelentősége a tragikusan rövid, csupán negyvenkét esztendőig tartó életútban, ebből is hangsúlyosan Ady húsz alkotói évében. Ritkán gondolunk bele, hogy Ady e két évtized alatt (1899-től, első kötete megjelenésének évétől tulajdonképpen a haláláig, 1919. január végéig) milyen sokat utazott s mennyi ideig volt úton, hónapokig, évekig távol hazájától. Egyfelől a korban nem volt általánosnak mondható az ilyen gyakori utazás, hazai és európai „kószálás”, másfelől az „otthon” mint olyan sokáig nem volt ismert és adott Ady „hajszás életében”, amint arról ő maga is vallott 1913 szeptemberében egyik önéletrajzában. Egykori faluja és gyermekkori otthona, Érmindszent után ez majd csak a Csinszkával kötött házassága révén részben Csucsán, de leginkább a budapesti Veres Pálné utcai lakásban válik ismét valósággá számára. Ezek fényében az emlékévben egy olyan múltidézést gondoltunk ki, ahol új narratívaként az úton lévő, bolyongó és kiútkereső költő alakja került középpontba, minden külső és belső feszültségének lajstromba vételével, ami Ady versuniverzumának egyik alapvető, központi motívuma is egyben. Az utazásélmény, Ady belső kiútkereséseinek, félelmeinek, magányosságának,

vívódásainak és elvágyódásainak, majd hazatalálásának személyes életére ható eseményei, valamint ennek eszmetörténeti hatásai az értelmezések új oldalát kínálják a szakmának és a laikus érdeklődőknek egyaránt. Az életmű topográfiai, térpoétikai aspektusból történő bemutatásához az OSZK Ady-gyűjteményének relikviáit, illetve a relikviákra építő irodalomtörténeti reflexiókat és kortársi visszaemlékezéseket használtuk fel.

Életmű – relikviákban

Az életműhöz kapcsolódó dokumentumok és tárgyak a költő halálát követőn zömében három fővárosi közgyűjteményben (az OSZK Kézirattárában, az MTA könyvtára kézirattárában, illetve a Petőfi Irodalmi Múzeumban) kaptak helyet, kisebb részben vidéken (így pl. Nagyváradon vagy Debrecenben) lelhetők fel források. Az Országos Széchényi Könyvtár közel 1200 olyan unikális dokumentumot birtokol, amelyek közvetlenül kötődnek Ady Endre életéhez és költészetéhez, újságírói működéséhez. A különböző provenienciájú kézirattári gyűjtemény legnagyobb része (nem említve itt most a Törzsgyűjteményben található dokumentumokat) Ady közeli barátjának, utóbb egyik életrajzírójának, a *Népszava* egykori szerkesztőjének, Révész Bélának köszönhető, aki a költő életútjának feltárásához módszeresen gyűjtötte az anyagokat. Révész baráti viszonyban volt Lédával és húgával, Brüll Bertával is, tőlük is több primer kéziratot, levelet, fényképet vásárolt, de olyan ritkaságokat is, mint a Lédáék párizsi lakásában őrzött, úgynevezett relikviadobozt. Az általa gyűjtött dokumentumcsoport elemei végül több helyre kerültek. 1936-ban könyvtárunk Révésztől megvásárolt egy 115 darabos levelezésegyüttest, mely Léda és Ady nagyváradi, nyugat-európai és budapesti üzenetváltásainak gerincét jelenti. Egy másik fontos forrás Nádor Henrik, ismert gyűjtő volt, aki részben Révésztől is vásárolt, s aki révén végül gazdag lapkivágat-gyűjtemény került az OSZK-ba, melyet maga a költő őrzött meg a körülötte zajló sajtóvitákból válogatva. Önmagában hozzávetőleg 600 tételből áll az a gyűjtemény, mely magától a családtól, Ady Lajos özvegyétől való, aki a második világháború idején, 1941-ben a pusztulástól tartva egy Ady-emlékszoba létrehozásának reményében adományozott több dokumentumot (köztük értékes fényképegyüttest) és kisebb tárgyi relikviákat a nemzeti könyvtárnak. Mindezeken felül természetesen Ady kortársainak és barátainak gyűjteményeiből is fontos darabokat vásárolt a nemzeti könyvtár, így Schöpflin Aladár, illetve Biró Lajos özvegyétől, Ady titkárának és barátjának, Steinfeld Nándornak az örököseitől. 1919 és 1979 között több hullámban érkeztek be anyagok adomány vagy vásárlás útján, a nyolcvanas évektől már csak egy-egy ritkaságszámba menő verskéziratra lehetett számítani. Legutóbb 2015-ben ajándékként kaptuk az Egyesült Államokból a *Májusi zápor után* autográfját. Mindezen kincsek bemutatására különböző rendezvényeket szerveztünk. Az NKA-támogatással megvalósult gazdag szakmai programsorozat a centenáriumi év legvégéig tartott, sőt azon is tovább nyúlt.

Rendezvénysorozat

Bő féléves előkészületek után 2019 szeptemberében indulhatott el az a rendezvénysorozat, mely Ady halálának 101. évfordulójáig terjedt. 2019. szeptember 27-én, a Kutatók Éjszakáján kezdődtek a nemzeti könyvtár Ady-programjai két előadással, interaktív programokkal. Rózsafalvi Zsuzsanna *„Rohanó vonatomból / Néha félve kinézek"* című előadása keretében Ady Endre életútja, pályája fontos állomásaihoz köthető helyekről s egyúttal a belső útkeresés, identitásformálódás csomópontjairól beszélt. Érmindszent, Zilah, Debrecen, Nagyvárad, Párizs, Budapest, Velence, Róma, Monte Carlo, Kolozsvár, Csucsa, Rheinfelden, Ótátrafüred világa elevenedett meg azokon a megírt képeslapokon, üzeneteken, fotókon, dedikált műveken keresztül, amelyeket nemcsak a vetített előadás keretében, hanem az azt kísérő minitárlaton is szemügyre vehettek a látogatók. Visy Beatrix *Utazás a Kézirattárba* címmel a nemzeti könyvtár gyűjteményében található Ady-fotográfiákról beszélt, a fényképek által megállított pillanatokról, kimerevített helyszínekről, a költő fennmaradt fényképeiről, a korabeli fényképkészítési szokásokról, alkalmakról, az akkor divatos beállítások jegyeiről, Adynak a fényképezkedéshez való viszonyáról. A vállalkozó kedvűek „szelfit" is készíthettek Adyval, korabeli fénykép mellett azonos beállításban örökíthették meg magukat, és még egy interaktív játék keretében is kipróbálhatták tudásukat.

A rendezvénysorozat második programját *„Minden láng csak részekben lobban" – Ady és a csonka hold* címmel a nemzeti könyvtár november végi alapítási ünnepéhez kapcsoltuk: Herczeg Ákos *A Holnap elébe*, illetve Boka László *„Az elsüllyedt utak" – Siker, magány és kiútkeresés Ady költészetében* című, vetítéssel egybekötött előadásait hallgathatták meg az érdeklődők, amelyeket közös beszélgetés követett. Az első előadás a korai Ady-életútról, illetve azoknak a részben

irodalmi-sajtótörténeti, részben kulturális-társadalmi folyamatoknak a rövid áttekintéséről szólt, amelyek lehetővé tették Ady beérkezését, vitákkal övezett fogalommá válását 1908-ra, a *Nyugat* elindulásának és *A Holnap* antológia megjelenésének idejére. A második előadás tulajdonképpen ettől a ponttól indult, ezt építette tovább, rámutatva a sikerekkel párhuzamosan jelentkező belső vívódásokra, Ady felerősödő önelemző attitűdjeire, Mindenség-kereső vágyára és kudarcaira, a töredezettségélmények versbe szűrődő momentumaira, tulajdonképpen arra: hogyan mutatkoznak meg az én belső útjai, önkeresési kísérletei, kudarcai, szabadságvágya a fennmaradt verssorokban, az ehhez fűzött reflexiókban és legfőképp az egyes levelekben. A két előadás, illetve az azt követő beszélgetés előtt a vállalkozó kedvű résztvevők egy Ady-kvíz keretében adhattak számot a költőről és a korszakról való tudásukról. A játékot Feke Eszter és Kádár Krisztina, a Kézirattár munkatársai állították össze.

2019 utolsó Ady-előadására december 10-én került sor *„Add nekem a te szemeidet" – Ady múzsái és a fénykép csábítása* címmel. E. Csorba Csilla művészettörténész tartott izgalmas, vetítéssel egybekötött előadást a költő életében jelentős szerepet játszó szerelmek (főként Léda és Csinszka, de egyéb „kis női csukák") fényképeiről, többek közt arra is keresve a választ, hogy megragadható-e a portrékon látható személy jelleme, identitása, mit árul el a nézőt, a másikat kereső tekintet. A beszélgetést Visy Beatrix irodalomtörténész, a Tudományos Titkárság munkatársa vezette.

A rendezvénysorozat záró eseményét 2020 januárjára időzítettük, egybekötve a magyar kultúra napját és a centenáriumi év zárlatát. Ekkor nyitottuk meg a *„Fut velem egy rossz szekér" – ADY 100/101* című kiállításunkat (kurátorok: Boka László és Rózsafalvi Zsuzsanna), amely elsődlegesen a nemzeti könyvtár Kézirattárában őrzött unikális Ady-anyagokat mutatta be a választott tematika mentén. A kiállításhoz a legfőbb apropót a 2019. év legvégén elkészült díszalbum nyújtotta: *„Valaki útravált…" – Az úton levő és kiútkereső Ady Endre.* A kötet, mely az OSZK és az MMA kiadói programjainak együttműködésében látott napvilágot, jelen sorok írójának ötlete és forgatókönyve alapján valósult meg. Ugyanezen a napon – szintén a rendezvénysorozat keretében – került sor Molnár Krisztina Rita *„Kelj fel és légy szabad"* című íróműhelyére és Rockenbauer Zoltán *„Páris, Páris" – Ady és a piktorok* címmel az Ady párizsi tartózkodásához köthető képzőművészekről, festőkről és műveikről: a századelő egyik jelentős művészi kapcsolati hálójáról tartott, vetített előadására.

Külső és belső utak, életúthelyszínek. Díszalbum és tárlatmegnyitó

Kötetünk és az ahhoz szorosan kapcsolódó kiállítás kettős céllal született. Egy olyan, a nagyközönség előtt javarészt elzárt dokumentumkincs-együttest kívántunk megmutatni, mely a maga egészében páratlan forrásértékű, ugyanakkor Ady külső és belső utazásai felől közelítettünk az életműhöz, annak különböző helyszíneihez, színtereihez és stációihoz. Ady személyiségfejlődésében, identitásában és életművében – miként azt maga is pontosan érzékelte – óriási szerepe volt a tértapasztalatnak. Élete jelentős részét úton, utazásokkal, hazájától-otthonától távol töltötte. A tragikusan rövidre szabott életút poétikai megnyilatkozásaitól ezért is maradt nagyon sokáig idegen az otthonfogalom és a beérkezés vágyott, de el nem ért bizonyossága. Erősebbé az átmenetiség lett, az ideiglenes szállások és vendégterek tapasztalata, illetve ezek révén az utazóbőröndökbe csomagolt, úgynevezett poggyászlét.

Ady utazásai, európai és Kárpát-medencei bolyongásai, a gyakori fizikai helyváltoztatás minden esetben valami többnek, az elégedetlenségből fakadó keresésnek, az önelvesztésnek, a helyét nem lelő egyénnek a jelképe, s részben az örök reménynek is a szimbóluma. Ady köztudomásúlag elvágyott szűkebb környezetéből, társadalma realitásaiból, de végképp elszakadni sohasem tudott attól. Élete első évtizedeiben vonzotta őt minden új, a nagybetűs Élet, a megtapasztalni vágyott Mindenség, sokszor egyéni boldogságát, jövőjét, a megélni kívánt evilági mámorokat, Léda révén a sorsszerűnek hitt, nagybetűs Szerelem beteljesedését, kikezdett hite ellenére lelki békéjét és viharos Istenkapcsolatát, zaklatott életében a megnyugvást, egyszóval: kitűzött szakmai és magánéleti céljainak elérését is ezen utazásoktól, magától a helyváltoztatástól remélte. Az utak persze ebből adódóan gyakorta menekülések is voltak: a harcos, polemizáló, ellenségei révén „űzött" Adynak az útra kelései, de a szűkebb baráti környezetében és magánéleti kapcsolataiban is gyakorta meg nem értettséggel küzdő egyén el-elvágyódásainak a kivetülései is. A „Pocsolyás Értől elszakadt legény", vagy később mint maga írta az *Élet helyett órák* soraiban, a nagybetűs Élet helyett mindössze boldog pillanatokat kapó, megtapasztaló egyén a sorozatos utazásai többsége végén csalódni kényszerült, várt enyhülést nem kapott, egyre magányosabbá vált, s gyakran úgy érezte, hogy sorsa fokozatosan kiúttalanná válik, s az életút delelőjétől beérő szakmai sikerek ellenére is önelemzéseiben gyakran zátonyra futó életről beszélt. Mindeközben az esetleges visszafordulás, a hipotetikus váltás is lehetetlenné vált, e belső diszpozíciók révén a

versvilágban is végleg „elsüllyedtek" a korábbi menedéket jelentő gyermekkori otthonhoz vezető utak. Annál hangsúlyosabb maradt viszont e kettős térben és Ady 1908-at követő önelemző korszakában az átmenetiség s a szakadatlan keresés. Így fordul át a kezdetben vonzó, minden újjal csábító utazás költészetében is bolyongássá, örök keresésre kárhoztatottsággá.

A valós vagy áttételes utazásmotívumok Ady versvilágában azért is kiemelten fontosak, mert látomásokká növesztett képeiben, plasztikus soraiban, később névjegyévé is váló szimbólumaiban már saját korának publikuma is közvetlenül azonosíthatónak, sőt leginkább azonosnak is gondolta a versekben megszólaló szubjektumot a konkrét szerzővel, a költő-újságíró Ady Endre alakjával. Mint a megnyitón elhangzott, kortársa és atyai jóbarátja, Schöpflin Aladár szerint is Ady minden őt ért impressziót ösztönszerűen versbe írt, neki „minden sora, minden szava közvetlenül az élményből szakadt ki, minden képe szemlélet, emlék, valami, amit csakugyan átélt", ezért is „életrajza az olvasó számára csak annyiban fontos, amennyiben verseivel összefügg, amennyiben anyagot szállított a benne élő költői szellemnek."

Az én belső diszpozíciói persze egy kiállításban aligha mutathatók meg, helyettük a terek identitásformáló hangsúlyai emelhetők ki. Különösen Érmindszent, Nagyvárad, Párizs és Budapest esetében, s minthogy a költő e helyszínekre többször is visszatért, ezekből az „oszcilláló" mozgásokból, a rájuk vonatkozó reflexiókból tudtunk meríteni, az én hullámzó attitűdjeit, hangulatait rögzíteni. „Geográfia szerint a Szilágyságból jöttem, a régi Partiumból, tehát se nem Erdélyből, se nem Magyarországból. Családilag szintén se fentről, se lentről, küszködő, nemzetes, kisúri famíliából, mely ezer éven át csak éppen hogy élt" – kezdte a *Nyugat* számára készített visszatekintését Ady 1909-ben. Akárcsak itt, az 1913-as, *Az Érdekes Újság Dekameronja* számára készített életútösszegzésében is a belakott és bejárt élethelyszínek kínálta emberi és poétikai gazdagodás felsorolására fűzte fel autobiográfiáját, bár ez utóbbiban – fontos magánéleti, egészségi és szakmai változások után – Ady így zárt: „Ma már kevesebbet utazom régibb kóborlásaim területén: Bécs, Párizs és Róma háromszögében, de sajnos gyakrabban kell egy-egy szanatóriumba be-bevonulnom egészséget foltozni. […] Harminchat éves leszek, agglegény, kilenc év óta minden évben írok egy kötet verset, többnyire Budapesten és a falumban élek, s természetes, bár kissé szomorú, hogy igazában otthonom, lakásom nincs is." Nem kevéssé figyeltünk ezért a konkrét településeken túl az életút fontosabb helyszíneire, iskolákra, redakciókra, kávéházakra

A kerekasztal-beszélgetés résztvevői:
Rózsafalvi Zsuzsanna, Boka László, E. Csorba Csilla,
Rockenbauer Zoltán, Pécsi Györgyi, Falusi Márton

és mulatóhelyekre, átmeneti szállásokra és hotelszobákra, az 1910-es évektől pedig az egyre gyakoribb szanatóriumi helyszínekre is.

Az NKA által is támogatott tárlaton nemcsak a költő kéziratai, fotói, levelei, dedikált kötetei, önéletrajzai és képeslapjai, valamint a személyéhez és az utazásmotívumokhoz kapcsolódó kisebb tárgyak voltak megtekinthetők, hanem Reinitz Béla Ady-dalait, illetve Cseh Tamás és Novák János megzenésített Ady-verseit is megismerhette a közönség, s bepillanthatott az utolsó útról, a költő száz évvel ezelőtti temetési menetéről készült filmfelvételbe is. A tárlat létrehozásában számos munkatárs közreműködött, akiket itt felsorolni lehetetlen lenne, mégis szükséges kiemelni Szita Gábor, Sebestyén Lilla, Kóbor Szilvia, valamint Vincze Judit és Mariska Borbála nevét, akik közül utóbbiak grafikusként, illetve olvasószerkesztőként már a kötet megvalósításában is óriási segítséget nyújtottak. A megnyitón köszöntőt mondott Hammerstein Judit, az OSZK megbízott főigazgatója és Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtitkára, közreműködött: Jaskó Bálint színművész és a kiállítás megálmodói.

A megnyitó szerves része volt a díszalbum bemutatója. A kerekasztal-beszélgetésen E. Csorba Csilla művészet- és fotótörténész, Falusi Márton költő, Rockenbauer Zoltán művészettörténész, Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó vezetője, valamint a kötet két szerkesztője, Boka László és Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténészek vettek részt. A felkért szakértők az Ady-kép árnyalásában mértékadó kötetnek, mérföldkőnek titulálták a munkát, mely az utazások s terek poétikai szerepének hangsúlyosságára figyelmeztet, ugyanakkor a külső sikerekkel párhuzamosan jelentkező megtorpanások és félelmek lélektani motivációira is fel kívánja hívni a figyelmet. Mindarra tehát, amit Ady versnyelvébe íródó impressziói sugallanak, s ami árnyalhatja a rögzült, kanonizálódott Ady-képünket – ahogyan Rockenbauer Zoltán fogalmazott –, a „macsó Adyt". Az albumba beválogatott képanyag a tárlathoz hasonlóan az OSZK említett Ady-gyűjteményének legértékesebb szeletéből adott gazdag ízelítőt, melyet a választott tematika mentén csekély mértékben egyéb közgyűjteményekben őrzött dokumentumkincsek fotóanyagával is kiegészítettünk. A szerkesztők két szakmai tanulmánnyal s az életúthoz kapcsolódó utazáskronológiával is gazdagították a kötetet, amelynek tipográfiai igényessége Vincze Judit munkáját dicséri.

*

A tárlattal, a rendezvénysorozattal s a díszalbummal a nemzeti könyvtár méltó módon emlékezett meg Adyról, akiről Németh László az alábbiakat jegyezte fel: „A magyar irodalomnak lehetnek nagyobb alakjai, a magyar önismeretnek aligha van mélyebb forrása nála."

Boka László
boka.at.oszk.hu

A KÉZIRATTÁR ÚJ ARANY JÁNOS-LEVELE

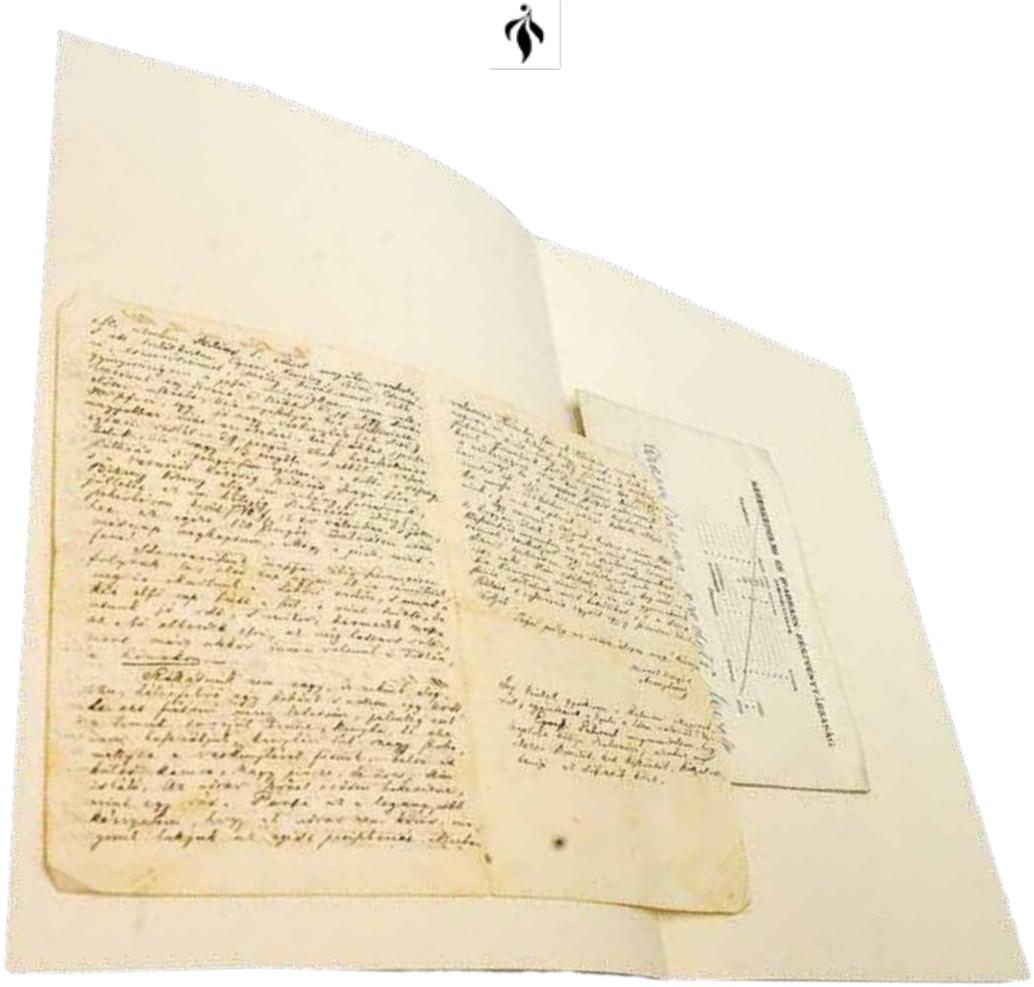

2019 tavaszán Arany János sógorának, Ercsey Sándornak a leszármazottjától, a Svájcban élő Fráter Györgytől egy rendkívül becses adomány, egy eddig lappangó Arany János-levél érkezett a nemzeti könyvtárba.

Arany János halálát követően családja több közgyűjteménynek adományozott kéziratokat, de a legismertebbeket, például a *Toldi*-trilógiát és a *Buda halála* autográfjait a nemzeti könyvtárnak adta át. E kéziratok alapozták meg a Kézirattár gazdag Arany János-gyűjteményét, mely a későbbiekben további hagyatékokból érkező adományokkal és vásárlásokkal gyarapodott. Közel húsz autográf költeményt őrzünk, közöttük olyan fontosakat, mint a *Családi kör,* a *Híd-avatás,* a *Vörös Rébék* vagy *A dalnok búja*. Emellett filológiai szempontból értékes kéziratcsoportunk a hivatali iratoké. Arany a hatvanas évektől a Kisfaludy Társaság, majd a Magyar Tudományos Akadémia titoknoka, titkára volt, s hivatali idejében mindkét társulat ügyeit intézte. Így maradt fenn számos általa ellenjegyzett számla, könyvrendelés, valamint a tagokkal való kapcsolattartás irategyüttese. Valamivel több, mint száz Arany autográf levelet is birtoklunk – több Petőfi Sándorhoz címzettet is, és hozzá írott válaszokból is több tucatot –, azonban családi vonatkozásúakból a mostani levél érkezéséig egy sem volt gyűjteményünkben.

Az e kéziratokból az Arany János-emlékév alkalmából 2017-ben a könyvtárunkban rendezett Arany-kiállítást és a költő szülővárosában található hagyaték felmérését követően a Svájcban élő Ercsey-leszármazott, Fráter György egy szakvéleményt kérő levéllel keresett meg, s egy, a birtokában lévő levél eredetiségének megállapítását kérte. A kézirat digitális másolatának megtekintése során meggyőződhettem róla, hogy a szalontai–nagykőrösi családi levélváltás egy fontos, hiányzó darabjáról lehet szó, mely Nagykőrösön 1851. november 12-én kelt, és amelyre

az Ercsey Sándor által adott választ Nagyszalontán láthattam is az ottani hagyatékrész felmérésekor. Az Arany kritikai kiadás a levél létezését szintén regisztrálta, s azt mint magántulajdonban lévőt írta le.

Fráter György – megbizonyosodván arról, hogy Arany-autográfról és nem másolatról lehet szó – elhozta számunkra a levelet. A személyes találkozáskor maga a kézirat is igazolta a feltevést: a csontszínű papírra írott kétfóliós szöveg egyértelműen Aranyra vallott: a betűk írásmódja és írásképe, a fekete tinta, a papír – mely azonos volt a szalontai üzenetekéivel – minden kétséget kizáróvá tették, hogy eredeti darabról van szó. A tulajdonos a vizsgálatot követően – miként korábban már jelezte – nekünk ajándékozta a levelet.

Arany életútja szempontjából is fontos forrás érkezett ezzel a nemzeti könyvtárba. A költő a szabadságharc leverését követően nem térhetett vissza korábbi jegyzői szerepkörébe feladataihoz, így előbb Geszten Tisza Domokos magántanára lett, majd Nagykőrösre költözött, mivel itt kapott tanári állást. A szóban forgó írás a Nagykőrösön kelt első levele, melyben az Arany család életkörülményeiről, saját munkájáról számolt be Szalontán élő sógorának. Ezt az üzenetet sok további követi majd, melyek a költő életének számottevő dokumentumai, az életút kutatásának fontos forrásai.

A könyvtár számára több szempontból jelentős az adomány, hisz egyrészt nagyon ritkán bukkan fel lappangó kézirat nemzeti klasszikustól, még ritkábban áll módunkban azt megvásárolni. Másrészt Arany családi levelezéséből szinte semmi nem került az állományunkba az idők folyamán, így tartalmi szempontból is hiátust tölt be.

Az ajándékozási szerződéssel birtokunkba jutott kéziratot még 2019 tavaszán átadtuk a restauráló labornak, ugyanis kisebb szakadások és enyhe fokú tintamarás jelei voltak láthatók rajta, amit az anyagvizsgálat is igazolt. A tintamarás a vasgallusz tintával írt kéziratok esetében gyakori jelenség: egy hosszú ideig tartó, lassú folyamat eredménye, amelyet a nem megfelelő tárolási körülmények (ingadozó páratartalom és hőmérséklet) felgyorsítanak. A folyamat megszüntetése céljából a kézirat egy konzerváló, kálcium-fitátos kezelésen esett át, melyet a restauráló labor két munkatársa, Benke Éva és Koppán Orsolya végzett.

Ezt követően a levél bekerült a Kézirattárunk levelestári gyűjteményébe, ahol megfelelő körülmények között őrizzük, és rendelkezésre áll a kutatók számára. Fráter György még láthatta a restaurálási folyamat kezdetét, de a végeredményt már sajnos nem, hisz időközben, a nyár folyamán elhunyt. Nagy hálával gondolunk rá, és szerencse számunkra, hogy a Kézirattárba kerülhetett ez a levél, hisz miként az adományozó döntését magyarázta: gyermekei már nem beszélik a magyar nyelvet, az Arany-autográf eszmei értékét talán fel sem tudnák mérni, így a kéziratból végképp lappangó anyag vált volna.

Rózsafalvi Zsuzsanna
rozsafalvi.zsuzsanna.at.oszk.hu

TOVÁBBI KIÁLLÍTÁSOK

KÉP–REGÉNY–TÖRTÉNET

Az OSZK Corvina-termeiben 2018. május 14-től 2018. július 26-ig tartó kiállításunkon (kurátorok: Patonai Anikó Ágnes, Szép Eszter és Szűts-Novák Rita) a magyarországi képregénytörténet két fejezetét villantottuk fel: az 1957 és 1975 közötti adaptációs, illetve a kortárs képregényét. A két korszak eltérő képregényeszményének bemutatásán túl utaltunk a magyarországi képregény kezdeteire és az adaptációsképregény-hagyomány tovább élésére.

A tárlaton igyekeztünk bemutatni a könyvtár olyan kincseit, mint a Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelem* címen ismert művét tartalmazó kötet, amely képregényes feldolgozása társaságában a legelső tárlóban kapott helyet. Címlapja kiváló példája annak a barokk emblémákban megjelenő, kép és szöveg egységére és kölcsönhatására épülő gondolkodásmódnak, amelyhez hasonló később a képregényeket is jellemzi. A teljesség igénye nélkül készült válogatásunkban a képregényes feldolgozások alapjául szolgáló irodalmi alkotások adták a tárlók rendezőelvét. Az eredeti művek egyéb megjelenési formáit is megmutattuk: olyan illusztrátorok által díszített kiadványok voltak láthatók, mint Borsos Miklós, Jaschik Álmos, Jókai Róza, Kass János, Vojnich Erzsébet vagy Würtz Ádám. Továbbá a kArton Galéria és a Korcsmáros család jóvoltából eredeti rajzokat is kiállíthattunk.

A képregényszerzők által adaptált művek között megtaláljuk az irodalmi kánon kiemelkedő darabjait (Zrínyi Miklós: *Szigeti veszedelem*, Vörösmarty Mihály: *Csongor és Tünde,* Arany János: *Toldi*-trilógia, *A nagyidai cigányok,* Petőfi Sándor: *A helység kalapácsa*), kanonizált szerzők műveit (Jókai Mór: *Szeretve mind a vérpadig, Szép Mikhál, A lőcsei fehér asszony, Névtelen vár;* Mikszáth Kálmán: *Beszterce ostroma*), az ifjúsági irodalom gyöngyszemeit, történelmi regényeket (Kolozsvári Grandpierre Emil: *A törökfejes kopja,* Móra Ferenc: *Aranykoporsó,* Gárdonyi Géza: *Egri csillagok, A láthatatlan ember*), illetve nehezebben kategorizálható alkotásokat (Heltai Jenő: *Az ezerkettedik éjszaka,* Passuth László: *Esőisten siratja Mexikót,* Karinthy Ferenc: *Budapesti tavasz,* Krúdy Gyula: *Ál-Petőfi*). A sort Rejtő Jenő meghatározó, ponyvából klasszikussá váló művei zárták – kiegészülve Korcsmáros Pál és Gugi Sándor eredeti rajzaival.

A két részletesebben elemzett korszak bemutatása mellett a tárlat felvillantotta a magyar képregény első időszakának néhány alkotását is. Jókai Mór és Jankó János közös művei közül az 1877-es *Gömböcz és Csukli* mellett látható volt a korai képregény történetét is meghatározó Jozef Pulitzer életéről szóló kötet, valamint megtekinthetők voltak az *Áller Képes Családi Lapjá*ban közölt képaláírásos történetek, és a közönség láthatta Mühlbeck Károly – formailag a képregénycsíkra (*comic strip*re) emlékeztető – korabeli folyóiratokhoz rajzolt fejléceit tartalmazó füzetét is. Az amerikai szóbuborékos képregények magyar változatainak sorát folytatta az 1936-ban induló *Hári János* című képregényújság. A zsidótörvények bevezetése után azonban sok lap kiadása és tehetséges rajzolók foglalkoztatása is megszűnt. 1945 után a *Hüvelyk Matyi,* a *Képes Úttörő Gyermekújság* és a *Pajtás* kezdett képaláírásos történeteket közölni. 1948-tól vált általánossá a „képregény" megnevezés. Igazán meghatározó esemény a magyar képregény történetében a *Füles* 1957-es indulása volt, a kiállításon az első címlapot díszítő, Korcsmáros Pál által tervezett csacsi volt látható. Az érdeklődők megtekinthették Victor Hugo *Nyomorultak* című regényének (Cs. Horváth – Korcsmáros Pál, megjelenés: *Füles*) és Karl May *Winnetou*jának (Cs. Horváth – Zórád Ernő, megjelenés:

Pajtás) képregényes változatát, ez utóbbi az első olyan adaptáció, amely következetesen használta a párbeszédek megjelenítésére a szövegbuborékokat. Korcsmáros Pál, Zórád Ernő és Sebők Imre munkái mellett helyet kapott még többek között Dargay Attila *Csongor és Tünde*-adaptációja is.

A rendszerváltással Magyarországon is elérhetővé váltak az amerikai és francia képregények, hatásuk olvasói élményekben, majd az alkotások oldalkezelésében, karaktervezetésében és a történetek műfajaiban jelentkezett. Már a hetvenes évektől jelentek meg olyan képregények a *Mozgó Világ*ban, amelyek az adaptációs hagyomány ellenében határozták meg magukat. A tárlaton bemutatott kortárs képregényre egyéni vizuális látásmódok és üzenetek jellemzők, ahol az irodalom nem alapanyagként, hanem viszonyítási pontként jelenik meg. A képregényre az alkotók és olvasóik az önkifejezés és a történetmesélés önálló és rugalmas médiumaként tekintenek, ebben a szellemben nyúlnak az irodalmi örökséghez, Arany János, Petri György vagy például Kemény István szövegeihez. A *graphic novel,* a könyvformátumú képregény jellegében eltér a *comics* megjelölésű alkotásoktól, megjelenése miatt könnyebben elszakadhat a képregényhez kötött pejoratív asszociációktól, és az irodalomhoz közelíthet. Az első magyar *graphic novel*ek Csordás Dániel *Nocturne*-je (2008), Felvidéki Miklós *Némajáték*a (2011), Hegedűs Márton *Slusszkulcs klán*ja (2012) és Csepella Olivér a kiállításon is nagy szerepet kapó *Nyugat + Zombik*ja (2017).

Míg az államszocializmus idején folyóiratok biztosították a képregények legfőbb megjelenési felületét, a rendszerváltás óta a formátumokkal és terjesztési módokkal történő kísérletezés jellemző. Ilyenek voltak például Gróf Balázs és Csordás Dániel munkái. Ahogy a tárlaton is bemutattuk, ma online és nyomtatott irodalmi folyóiratokban is találunk képregényt *(Műút, Szépirodalmi Figyelő).* Korábban a *Kretén* humormagazin (1994–2009) tartalmának felét képregények alkották, kizárólag magyar képregényt tartalmazott a *Pinkhell* (2005–2012). A *Roham* magazin (2005–) az irodalom és a kísérletező képregény fóruma, míg az *Epicline* (2013–) az amerikai képregényfüzetek hatását mutatja. Mivel a képregénymagazinoknak sokszor nehéz talpon maradniuk, napjainkban a legtöbb képregényt szerzői kiadásban lehet beszerezni.

A kortárs magyar képregényt a tárlaton könyvtárgyak, képregényfüzetek, magazinok, plakátok, videók és eredeti oldalak segítségével mutattuk be, érzékeltetve a kompozíciók és történetívek sokszínűségét, az alkalmazott ábrázolási technikák változatosságát.

Patonai Anikó Ágnes
patonai.agnes.at.oszk.hu

Ezerszer Júlia – Arcok és kérdőjelek

Az Országos Széchényi Könyvtár gazdag anyagára épülő kiállítás – kiegészülve a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményéhez tartozó relikviákkal – 2018. november 20. és 2019. március 9. között Szendrey Júlia irodalmi és magánéleti szerepvállalását volt hivatott megismertetni.

Lenkey Zoltán: Petőfi és Szendrey Júlia.
In: 150 éve született Petőfi Sándor Budapest, 1972.

A többszörös évfordulóhoz kapcsolódó tárlat (kurátorok: Patonai Anikó Ágnes, Szűts-Novák Rita) a Szendrey Júlia munkásságának bemutatásához felhasznált dokumentumok (neki írt és tőle származó levelek, naplótöredékek, könyvkiadások, többek között saját versei és Andersen-fordításai) mellett korabeli hírlapok és mellékleteik segítségével bepillantást engedett a korszak viselet- és társadalomtörténetébe is. Szendrey Júlia szeretett húgával, Máriával váltott leveleinek tárlókban helyet kapó része bővelkedett érdekes kortörténeti részletekben is: tartalmazott például utalást egy Liszt Ferenc által vezényelt hangversenyre, a korabeli magyar divatra, és azt a megható levelet is elolvashatták az érdeklődők, melyben Júlia a kislánya születése előtti órákban felkérte húgát gyámnak halála esetén.

A kiállítás célja egyfelől az volt, hogy bemutassa, hogyan jelent meg kortársai előtt, és hogyan látták benne saját korában és később szépírók és irodalomtörténészek az írónőt, költőnőt, leányt, asszonyt és anyát; másfelől, hogy új kérdéseket, megközelítéseket, interpretációs lehetőségeket vessen fel a kiállított, ritkán látható dokumentumok (többek között az OSZK Kézirattárában őrzött naplójegyzetei, levelei) és kortárs reflexiók segítségével.

A Szendrey Júlia sokoldalú személyiségére és irodalmi örökségére, valamint a hozzá kötődő képzetekre reflektáló kortárs művészi értelmezések egyik reprezentatív formája a MOME Textiltervező Tanszékének hallgatói által – erre a kiállításra – készített öt installáció. Az alkotások között láthattuk többek között Tringer Beáta és Varjú Ágnes *Szendrey Júlia skatulyája* című alkotását. A művészek a költőnő sokféle megítélését kívánták érzékeltetni a nyitott „skatulyában" elhelyezett „rétegekkel". Az installációt körbejárva más-más rétegekre figyelhettünk fel, míg szemből nézve a „szétesett" elemek egybeolvadnak, kiadják Júlia alakját, személyét. Az alkotók szerint mindenki más érzelmet, más értelmezést társíthat a látványhoz, és nagyon fontos volt számukra, hogy a munkával megmutassák, hogy milyen összetett és sokrétű képet mutat a mindenkori közvélemény Szendrey Júliáról.

Patonai Anikó Ágnes, Szűts-Novák Rita
patonai.agnes.at.oszk.hu, szuts-novak.rita.at.oszk.hu

Horvát Árpádné Szendrey Júlia gyermekeivel
(fénykép), OSZK Kézirattár

Az első világháború térképeken – Határviták

A Térképtár első világháborús térképeket bemutató kiállítássorozatának negyedik, egyben utolsó része a korszak területvitáit, önállósulási törekvéseit, nemzetiségi kérdéseit mutatta be. Az Európában akkor már akár évtizedek óta húzódó határviták – gondoljunk csak francia részről Elzász és Lotaringia visszakövetelésére vagy az olasz igényekre Dél-Tirolt és Trento tartományt illetően – mindig is a propaganda és a politika homlokterében álltak. Mindez csak felerősödött a nagy világégés alatt, ahogy a soknemzetiségű birodalmak belső feszültségei, a nemzetiségek elszakadási törekvései is. Számos, akkor még vagy már nem létező ország lakosai szerettek volna önállósulni, jó példa erre a három részre szakadt Lengyelország és a balti országok. Az önálló nemzetállamok létrehozására akkor nyílt lehetőség, mikor a háború végére több birodalom, így Oroszország, az Oszmán-török Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia is összeomlott. A kamarakiállítás teljesebb képet kívánt adni a témáról, ezért az öt háborús évnél hosszabb időszakot ölelt fel, az 1909 és 1920 között született kartográfiai munkákat mutatta be, melyek túlnyomó része nemzetiségi térkép volt. A három vitrinben földrajzi megoszlás szerint osztottuk szét a térképműveket, az elsőben a Balkán, a másodikban Lengyelország, a Baltikum és Olaszország, míg az utolsóban Nyugat-Európa és Magyarország térképei szerepeltek. Ezek mellett helyet kapott több, a fegyverszünetek és a békeszerződések közötti időszakban született ideiglenes, átmeneti határokat bemutató térkép is, melyek kevésbé ismertek a nagyközönség előtt. A kiállításon egymás mellett szereplő kartográfiai dokumentumokat gyakran egymással ellenséges országokban adták ki, így jól látható volt, miként próbálták saját igényeiknek megfelelően alakítani vagy épp ferdíteni a statisztikai adatokat, ábrázolni a nemzetiségek megoszlását vagy kihangsúlyozni a ritkán lakott területeket. Akárcsak az előző kiállításokon, ez esetben is más különgyűjtemények vizuális dokumentumaival színesítettük a bemutatott anyagot, így különböző korabeli fényképek másolataival a Fényképtárból és grafikus plakátokkal a Plakát- és Kisnyomtatványtár gyűjteményéből. A kihelyezett térképművek közül érdemes megemlíteni azt a lengyel nemzeti atlaszt, amely kiadásának évében (1916) egy akkor még nem létező, egységes Lengyelországot mutatott be, valamint egy német falitérképet, amely az új európai országhatárokat mutatja be 1919 novemberében. Megtekinthető volt továbbá a gyakran emlegetett, Teleki Pál-féle úgynevezett „vörös térkép" és annak kevésbé ismert párja, a Kogutowicz Károly által szerkesztett mű Magyarország nemzetiségeiről.

A kiállítás 2018. szeptember 11. és 2019. április 27-e között volt megtekinthető a könyvtár 6. emeletén, a Térképtár folyosóján.

Samu Botond Gergő

Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos – A Széchényi család kincsei című kamarakiállítás a Kézirattárban

Széchényi Dénes gyermekkori rajza (OSZK Kézirattár)

A Széchényi név mindenki számára ismert Magyarországon. Ki ne tanulta volna, hogy a Lánchidat Széchenyi István építtette, vagy hogy 1825-ben egyévi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság megalapítására? Kevesebben tudják azonban, hogy az évszázados múlttal rendelkező és ma is tevékeny család más tagjai milyen eredményekkel járultak hozzá a magyar kultúra és szakterületük gazdagításához, fejlesztéséhez. 2018 a család éve volt, ez remek lehetőséget nyújtott a Széchényi család megismertetésére is. A Kézirattár munkatársai a különgyűjtemények és a törzsgyűjtemény anyagaiból kamarakiállítást rendeztek, amely egyben a Múzeumok Éjszakájára összeállított kvízjátékuk utolsó állomásaként is szolgált. A kilenc tárlót tartalmazó kiállítás, amelyen a látogatók hét családtag anyagaival ismerkedhettek meg, a nagy érdeklődésre való tekintettel még három hónapig, október végéig volt nyitva a nagyközönség számára.

A Széchényi család gazdag múltra tekint vissza. Jelmondatuk – „Si Deus Pro Nobis Quis Contra Nos" ('Ha Isten velünk, kicsoda ellenünk') – jól összefoglalja a generációkon átörökített alázatos, fejlődésre és fejlesztésre kész attitűdöt. A család tekintélyét és vagyonát főként Széchényi György (1592–1695) esztergomi érsek alapozta meg, a grófi címet unokaöccse, szintén Széchényi György (1656–1732) kapta 1697-ben I. Lipóttól vitézi cselekedeteiért. Az ő dédunokája alapítónk, gróf Széchényi Ferenc (1754–1820), akitől a ma élő Széchényiek mindegyik tagja származik. Kamaratárlatunk is tőle indult ki, és az ő leszármazottai történetét kísérte végig öt nemzedéken keresztül. A hely szűkössége és az OSZK-ban lévő hagyatéki részek szabtak korlátot annak, hogy a családtagok közül kiknek a munkásságát mutattuk be a kamaratárlaton.

Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi Ferenc, látva a hazai szellemi-kulturális elmaradottságot, nagy figyelmet fordított a magyar irodalom, nyelv és közművelődés fejlesztésére. Legnagyobb hatású adománya kétségtelenül az 1802-ben alapított, ma a nevét viselő nemzeti könyvtár. Mecénásként, reformista gondolkodóként, gyűjtőként leszármazottai gondolkodásmódjára is nagy

hatással volt. Három fia és két lánya élte meg a felnőttkort. A magyar kultúra fejlődése iránti elkötelezettsége jelentősen meghatározta fiai munkásságát is. Széchenyi István és bátyja, Pál gyermekkori, a Kézirattárban őrzött, az édesapjukhoz magyar nyelven írott levelei is bizonyítják, hogy a gróf számára fontos volt, hogy gyermekei ne csak a korabeli társalgási nyelveket – német, francia, angol – sajátítsák el, hanem ismerjék anyanyelvüket is. Nyelvújítónk, Kazinczy Ferenc is elismeréssel emlékszik vissza egy látogatására a grófnál, amikor is annak fiai magyar nyelven köszöntötték őt.

Legifjabb fia, István (1791–1860) a reformkor idején szinte minden nagyobb volumenű újításban részt vett. Vállalkozásai célba juttatásához a részvénytársaságot találta megfelelő formának. Ez a korban még ritkán volt jövedelmező, az ő kezdeményezései azonban sorra sikert arattak. Ez is tanúskodik céltudatosságáról és jó üzleti érzékéről. Nevéhez fűződik a Pesti Színház megalapítása, kiváló diplomáciai érzékkel vezette az Al-Duna szabályozásának megkezdését is. Az ő kezdeményezésére indult el az első dunai gőzhajó 1831-ben, illetve később, 1842-ben az első balatoni is. Része volt a pesti Hengermalom és a Kereskedelmi Bank megalapításában. Sokoldalú érdeklődésének és modern gondolkodásának köszönhetően a gazdaság, a tudomány és a sport területein is európai színvonalú újítások jöttek létre hazánkban. Olyan államférfivé vált, aki a változásokat átgondoltan, az adott viszonyoknak megfelelően, a Monarchián belül képzelte el, ez sok konfliktust is okozott a nála radikálisabb gazdasági és társadalmi változásokat követelő Kossuthtal. A kiállításon főként a Lánchíd építésének körülményeit, előzményeit és a munkálatok nehézségeit emeltük ki, hiszen az mindenki számára ismert, hogy az ő munkája révén épült fel a Pestet és Budát összekötő első állandó híd, de az kevésbé él a köztudatban, hogy milyen komoly ellenállásba ütközött az ügy. Ez az évtizedes, kitartó munka is jól mutatja Széchenyi István jellemét.

A legnagyobb magyar fiatalabb fia, gróf Széchenyi Ödön (1839–1922) apjától örökölt kitartással végezte tevékenységét. Számos ötlete megelőzte korát, néhány újító gondolata csak fél évszázaddal halála után valósult

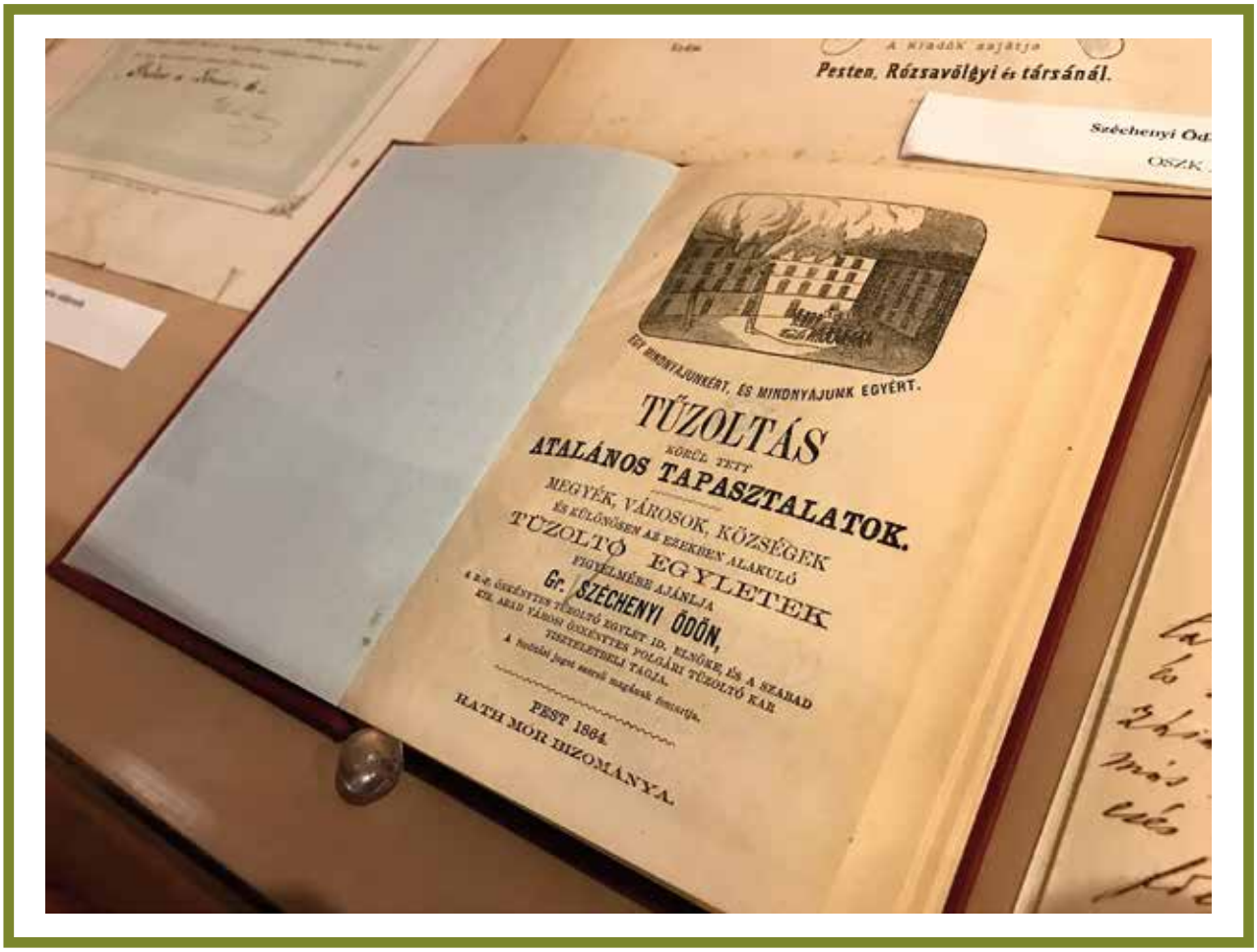

Széchenyi Ödön: *A tűzoltás körül tett általános tapasztalatok*. 1864 (OSZK Törzsgyűjtemény)

meg. Az ő fő célja is a fejlődési lehetőségek megragadása volt. 1867-ben *Hableány* nevű gőzösén kizárólag folyami vizeken elhajózott a párizsi világkiállításra, ezzel is felhívva a figyelmet a kontinensen belüli, folyómenti gazdaság fejlesztési lehetőségeire. Ő építtette a máig igen népszerű budavári siklót is, hogy megkönnyítse a várba menő forgalmat. A legkiemelkedőbb teljesítményt azonban a tűzoltóság megszervezése jelentette. Az 1860-as cenki tűzvész után hozta létre először az önkéntes, majd a hivatásos tűzoltóságot. Az Angliából rendelt eszközök és az ott látott kiképzési minták hatására az országban rövid időn belül hatalmas eredményeket sikerült elérni a tűzesetek megfékezése terén. E munkája annyira sikeres volt, hogy meghívást kapott Törökországba, hogy ott is végezze el ugyanezt a feladatot, melyet sikeresen teljesített is, emiatt azonban haláláig Konstantinápolyban élt. Eredményei elismeréseként a szultántól pasa rangot kapott, ezzel ő volt az első ilyen magas török katonai rangú személy, aki megtarthatta keresztény vallását. A sokoldalú érdeklődését bemutató tárlaton látható volt hajóskapitányi oklevele, a tűzoltásról szóló könyve, ezzel kapcsolatos levelei és a Zeneműtárban őrzött, általa komponált kisebb táncok kottái is.

A Széchényi család további tagjainak tevékenysége még kevésbé él a köztudatban, habár szerepük szintén jelentős. Gróf Széchényi Imre (1825–1898), Széchényi Lajos fia, Széchényi Ferenc unokája, Széchenyi István unokaöccse. Húszéves korától kezdve diplomataként bejárta Európát: szolgálatot teljesített a Vatikánban, Stockholmban, Rómában, Brüsszelben, Párizsban és Szentpéterváron. Mikor 1861-ben Garibaldi Gaeta várát ostromolta, II. Ferenccel együtt a várban tartózkodott, annak bevételéig. Diplomáciai pályafutása során barátságot kötött többek között Bismarckkal, Vilmos császárral, aki később meg is látogatta őt birtokán. 1878–1891 között a Monarchia berlini nagykövete volt, ahol fontos szerepet töltött be a két nagyhatalom közötti együttműködésben. Érdemei megbecsüléseképpen Ferenc József császár az Aranygyapjas rend lovagi címével, II. Vilmos császár pedig a legmagasabb porosz

Széchényi Viktor családi fotóalbumából – Csokonya, 1906. november (OSZK Kézirattár)

elismeréssel, a Fekete Sas renddel tüntette ki. Fiatal korától kezdve szenvedélye volt a muzsika, zongorázott és komponált. Művei ismertek voltak a kortársak előtt, társasági összejöveteleken gyakran játszották darabjait. Jó barátságban volt többek között Johann Strausszal és Liszt Ferenccel is. Főként dalokat és táncokat szerzett, polka-mazurkája például része volt azon műveknek, amelyeket Ferenc József császár és Erzsébet hercegnő esküvőjére ajándékoztak. A tárlaton elsősorban az általa szerzett zeneművek kottái voltak megtekinthetők.

Imre fivére, gróf Széchényi Dénes (1828–1892) szenvedélye gyerekkorától fogva a lovaglás volt. Jogot tanult, huszonegy évesen a szabadságharcban a honvédseregben harcolt. A közügyekben tevékenyen részt vett, bár hivatalt nem vállalt. Kitűnő sportember volt, kivételes tehetségű lovasként és kocsihajtóként szerzett elismerést. Derékfájdalmai miatt egy idő után ő maga már nemigen volt képes lovagolni, a lovasoktatás módszertanát viszont olyan nagy sikerrel dolgozta át, hogy újításait világszerte átvették. 1871-ben jelent meg Pesten az *Adalékok a lovaglás tanításához* című könyve, melyben két újdonsággal keltett feltűnést a korabeli lovaskultúrát illetően, s módszere rendkívül sikeresnek bizonyult. A fogathajtók között elterjedt, ún. Széchényi-szár is az ő nevéhez fűződik, amelynek beillesztésével a hajtó a lovakat egymástól függetlenül tudta irányítani. 1872-ben javaslatára megalapították a „Jól Idomított Használati Lovak Díjazására Alakult Társaság”-ot, és megrendezték a világ első díjugrató versenyét, amely a modern lovassport elindulásának egyik mérföldkövét jelentette. Kiállításunkon főként lovas témájú rajzai, levelei, könyvének első kiadása volt látható.

Fia, gróf Széchényi Viktor (1871–1945) katonai pályán indult, majd 1902-ben leszerelt, és a családi birtok ügyei mellett a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnöki tisztét töltötte be. Hamarosan Fejér vármegye főispánja lett, mely tisztséget – az első világháborúban teljesített katonai szolgálatai miatt kisebb megszakításokkal – 1936-ig viselte. Főispáni munkássága során a megye egészségügyi helyzete sokat javult, 1913-ban megnyílt a tuberkulózis visszaszorítására létrehozott szanatórium Székesfehérváron. A világháború idején

mindent megtett, hogy Fejér megye főispánjaként segítse a nehéz sorsú családokat, a veterán és sebesült katonákat. A nehéz politikai és gazdasági helyzetben is igyekezett a rábízottakról a lehető legmegfelelőbb módon gondoskodni. Fontos volt számára családja történetének megörökítése, a munkával Bártfai Szabó Lászlót bízta meg, aki el is készítette háromkötetes művét *A Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi család története* címmel. Maga a gróf is hozzájárult ahhoz, hogy a nagyközönség megismerhesse a család életét, sajtó alá rendezte nagyapja, Széchényi Lajos első, majd második feleségével folytatott levelezését, elkészítette a családi arcképgyűjteményt is. 1941-től a budai Várban, az Úri utcában élt, az 1945-ös budavári ostrom is itt érte őket feleségével. Az ostrom után fogságba esett, majd onnan szabadulva, de az ott szerzett sebesülésektől legyengülve hunyt el 1945-ben. Kiállításunkon látható volt többek között a budavári ostrom alatt írt naplója, levelei, valamint a családi fotóalbum válogatott fotói.

Fia, gróf Széchényi Zsigmond (1898–1967) főként vadásznaplóiról híres, művei hatalmas példányszámban keltek el országszerte. 1916-ben besorozták, az első világháborúban 1918-ig csapatszolgálatot teljesített. Ezt követően több neves európai egyetemen is végzett tanulmányokat, majd a családi birtokon gazdálkodott. Első külföldi expedíciója Afrikába vezetett – erről szól *Csui!* című regénye, mellyel rögtön nagy sikert aratott. 1927–1964 között bejárta Európát, Afrikát, Indiát és Alaszkát is. 1951-ben kitelepítették Balatongyörökre, és Keszthelyen, a Helikon Könyvtárban alkalmazták „állományon kívüli segéderőként". Útjain szerzett gyűjteményéből a Természettudományi Múzeum is gazdagodott, bár értékes trófeagyűjteménye odaveszett a második világháború alatt, amikor Istenhegyi úti villáját bombatalálat érte. Életében tíz kötete jelent meg, melyek máig a legnépszerűbb magyar nyelven írott vadászati könyvek. Tárlatunkon a korabeli sajtóban megjelent anyagok mellett leveleivel, fotóival és könyveivel is megismerkedhettek a látogatók.

A kiállítás céljai között szerepelt az is, hogy bemutassuk a család sokoldalúságát, és hogyan öröklődik generációról generációra a haza, a művészetek és a hivatás iránti elköteleződés. Emellett a látogatók betekintést kaphattak egy történelmi család mindennapjaiba, az OSZK-ban őrzött személyesebb anyagok, például a Széchényi Viktor által összeállított családi fotóalbum eddig be nem mutatott képein keresztül. Számos kiállított kincs most került először nagyközönség elé, mint például Széchényi Imre kottái, Dénes lovas témájú rajzai, Ödön hajósoklevele, valamint Viktornak az 1945-ös budavári ostrom alatt írt naplója.

A kiállítás és a kalandjáték a Kézirattár munkatársainak közös munkájából született, a rendezésben Beöthy Ildikó, Feke Eszter, Fülep Katalin, Kádár Krisztina, Méry Tünde és Rózsafalvi Zsuzsanna vett részt.

Feke Eszter
feke.eszter.at.oszk.hu

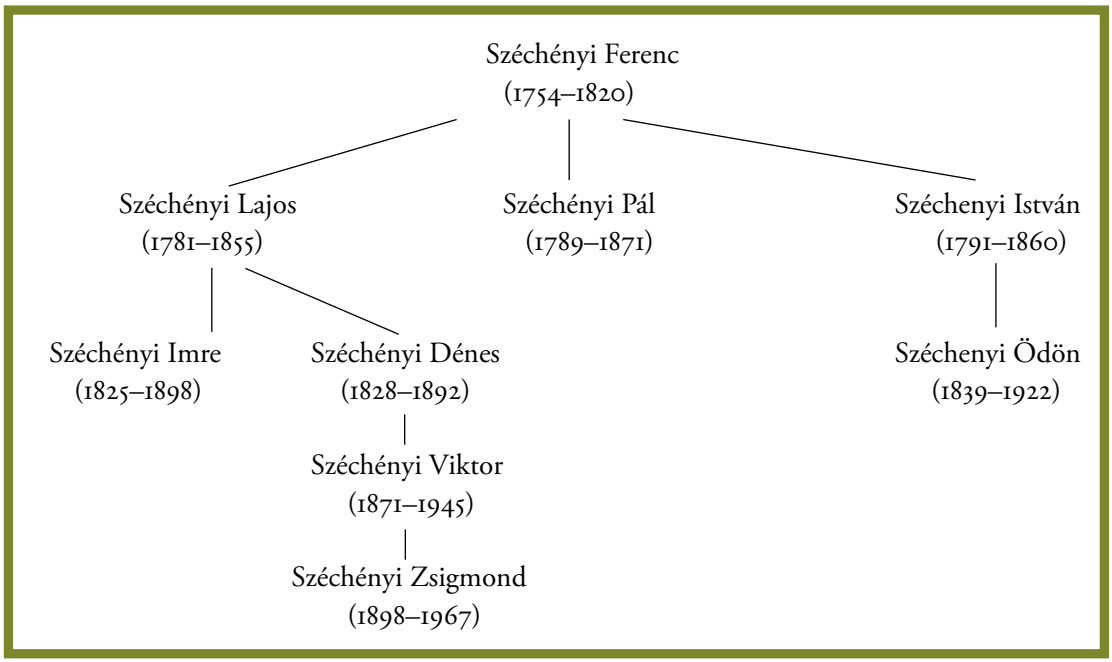

Emlékképek ’89 – Egy új korszak határán
Virtuális kiállítás a rendszerváltás emlékezetéről

Az Országos Széchényi Könyvtár Fénykép- és Diafilmtára a *Photoconsortium* nevű európai fotográfiai szakmai szervezet tagjaként felkérést kapott egy pop-up kiállítás szervezésére. A Manuscriptorium kiállítótérben megvalósult tárlat (kurátor: Füri Katalin, grafikai tervező: Tóth Szilvia Rebeka) egyik apropója az Európai Kulturális Év volt, a másik pedig a közösségi fotógyűjtés és -feldolgozás módszerének alkalmazása a közös európai kulturális örökség bemutatására. A tárlattal be szerettük volna bizonyítani, hogy a közösségi felajánlásokból összegyűlő anyag speciális emlékezetkutatási módszerként értelmezve alkalmas arra is, hogy egy teljes kiállítást össze tudjunk állítani belőle. A kiállítás kísérleti jellegű volt, kivitelezését az Európai Bizottság támogatta a *„We are the Culture for Europe”* című program keretében. Összesen tíz európai városban, Budapest után Szófiában, Helsinkiben, Krakkóban, Pisában, Bázelben, Vilniusban, Amsterdamban, Gironában, Nicosiában és Brüsszelben készült hasonló kiállítás az év során. Közös elemük a közösségi gyűjtés és az ennek megjelenítésére fejlesztett mobiltelefon-applikáció volt. Témánknak a rendszerváltást választottuk mint a közösségi emlékezet kevéssé feltárt területét, döntésünket a harmincéves évforduló is indokolta.

Az *Emlékképek ’89 – Egy új korszak határán* címet adtuk a tárlatnak, és a rendszerváltás személyes emlékeit igyekeztük bemutatni. A pártállami rendszer bukása 1989-ben nemcsak a politikai környezetet változtatta meg és hozta el a diktatúra évei után a demokráciát Magyarországra, hanem átalakította hétköznapjainkat is: a város és a falu képét, az öltözködést, a szabadidő eltöltésének módját, a fogyasztást – mindent. E történelmi fordulat nem mindig jelentett pozitív változást: eltűntek ugyan a diktatúra emlékművei, jelképei, utcanevei, azonban még ma is elfeledetten és kihasználatlanul tátongó épületek, gyárak, egykori vállalati üdülők, laktanyák, szórakozóhelyek romjai jelzik a változást. Arra voltunk kíváncsiak, mindezekből mi kötődik a rendszerváltáshoz a közösségi emlékezetben, mi maradt fenn a családi archívumokban, személyes emlékek között.

A kiállításra tervezett mobilapplikáció segítségével az összegyűjtött digitális képeket megszólaltattuk: interjúkat, személyes visszaemlékezéseket hallgathattunk a fényképek böngészése közben. A virtuális kiállítást „valódi” tárgyakkal egészítettük ki, hogy teljesebbé tegyük az élményt. Korabeli képeslapokkal valódi üzenőfalat készítettünk, ahol a múltba szánt leveleket írtak és helyeztek el a látogatók. A kiállítás nyitvatartása során több mint száz üzenet került fel a falra. Ezek többsége vicces volt, de meglepően sok őszinte és fájdalmas üzenetet is olvashattunk közöttük elvesztett szülőknek, elszakadt barátoknak, egykori tanároknak, elvesztett közösségeknek. A képeslapok részletes tartalmi feltárása még a jövő feladata.

A közösségi gyűjtés fényképeit beküldők aktívan részt is vettek a virtuális galériák kialakításában. Erre egy workshop keretében nyílt lehetőségük, melyet az Országos Széchényi Könyvtár szervezett 2019. április 23-án. A gyűjteményt a Plakát- és Kisnyomtatványtárból származó dokumentumokkal és a szintén közösségi felajánlásból érkező tárgyi emlékekkel bővítettük ki.

A gyűjtés során három kiállítási csoport bontakozott ki:

Családi emlékek. A felhívásra beérkező, személyes élményekből építkező privát anyagok: családi fotók, városképek, kirándulások, ünnepségek, egy elhagyott szovjet laktanya képei, általános iskolai hétköznapok emlékei, úttörőtáborok, eltűnő mozik, áruházak, a helyükbe lépő bevásárlóközpontok, az átalakuló Balaton-part és szórakozóhelyei alkották a kiállítás legizgalmasabb képcsoportjait.

Akkor és most. A Széchényi Könyvtár Fényképtára a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Színház- és Filmművészeti Egyetem hallgatóit bevonva minikutatást végzett, amelyben a hallgatók műemlékek, épületek, helyszínek sorsát vizsgálták, dokumentálták. A változás és az átalakulás fázisai *„akkor és most”* képpárok formájában voltak láthatók a kiállításon. A hallgatók a kiválasztott művek jelenkori állapotát állították párba a nyolcvanas évek végéről vagy ezek hiányában korábbról

származó archív fotókkal. Ez a módszer, az ún. „újrafényképezés” (rephotography) szintén fontos eszköz a kollektív emlékezet kutatásában, szerettük volna feltárni az ebben rejlő lehetőségeket is.

Tárgyak ’89. Szintén közösségi felajánlásból érkeztek a rendszerváltást felidéző személyes tárgyi emlékek. A felajánlók között sokan voltak az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai, de sokan jelentkeztek már a kiállítás megnyitása után is, miután rádióműsorokban, televízióban láttak, hallottak a gyűjtésünkről. A tárgyakat három tematikai csoportban állítottuk ki. Az első tárlóban a kulturális élet, a szórakozás emléktárgyait helyeztük el: féltve őrzött Santana-koncertjegyet, hanglemezeket, plakátokat, és az utazás lehetőségének értékét jelző vonatjegyeket, útleveleket. A második tárlóban helyeztük el a „mozgalmi” múlthoz kapcsolódó emléktárgyakat. Rengeteg tárgy érkezett a pártállami időszak kötelező tömegmozgalmaihoz kapcsolódva: kisdobos tagsági könyvek, úttörő rekvizítumok, kitüntetések, KISZ-jelvények, sőt, még egy MSZMP-párttagsági könyv is. A harmadik tablóba pedig az „ellenállás” dokumentumai kerültek: szamizdatok, Duna–Körös-röplapok, az 1989. március 15-én felolvasott 12 pont, az alternatív zenei kultúra szórólapjai, egyéb „filléres” emlékei, melyeket szintén megőrzött harminc éven át az emlékezet.

A közösségi gyűjteményt a Fortepanról (www.fortepan.hu) származó fotókkal egészítettük ki, valamint Nagy Piroska fényképeivel a rendszerváltás kulcsfontosságú tüntetéseiről, melyek a politikai fordulat dokumentumaival gazdagították a kiállítást. Az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtárából korabeli képeslapokkal és plakátok másolataival egészítettük ki a tárlatot, melyeket a Kézirattár folyosóján installációként szerepeltettünk. A sok beérkezett, de ki nem állított fényképből kisfilmet szerkesztettünk, ezt folyamatosan vetítettük. A folyosó adottságait kihasználva kis beszélgetősarkokat alakítottunk ki korabeli bútorokból, ezeken is elhelyeztünk apróbb tárgyi emlékeket: csészéket, játékokat, hetilapokat, vázát, sőt egy eredeti fémvázas hátizsákot is, melyet már a kiállítás megnyitása után ajánlottak fel számunkra. A mennyezetről bakelitlemezek borítóit és floppy lemezeket lógattunk be, ezzel utalva az időközben történt technikai paradigmaváltásokra is.

A mobilapplikációs tartalmat három monitoron jelenítettük meg, ezekhez a látogató a telefonja segítségével tudott csatlakozni. Két különböző módon tudott így böngészni. A folyosón két egymás melletti monitoron válogathatott a különböző galériák között, a folyosó végén, rájuk merőlegesen elhelyezett harmadik monitoron pedig három önálló kép szerepelt, melyekből bármelyiket kiválasztva, a képen elhelyezett pontokra navigálva fontos tartalmi információkat hallgathatott meg a képről, készítésének körülményeiről. Tapasztalataink szerint nem mindenki használta ezeket az informatikai lehetőségeket, sok látogató pusztán a kiállított tárgyakat megtekintve is teljes kiállítási élményhez jutva távozott.

Sárközy Réka
sarkozy.reka.at.oszk.hu

Vörös Csillagok – A Rákosi-korszak szórakoztatóipara és a szocialista revük

Különleges hangulatú kamarakiállítás a Színháztörténeti Tárban

2019. március 19-től október 12-ig volt látható a Színháztörténeti Tár katalógusfolyosóján az a kiállítás, melynek külsős kurátora a nemzeti könyvtárban már hosszú ideje kutatásokat folytató és számos népszerű programunkban is közreműködő fiatal kutató és kreatív alkotó, Molnár Dániel volt. A kiállítás témáját az ő doktori (PhD) disszertációjának tárgya adta, s az annak alapján a Ráció Kiadónál az év elején megjelent kötet.

A szinte már feledett, bár az úgynevezett félmúlt kultúrtörténetéhez tartozó korszak és téma „színháztörténeti-filológiai szempontból" talán az utolsó pillanatban került Molnár Dániel tudományos érdeklődésének fókuszába, amikor még beszélhetett a háború előtti varieték, illetve az 1945 és 1951 közti évek átalakuló szórakoztatóipara színpadi és nézőtéri tanúival, s gyűjteményünkben föltárhatta ennek a közel egy évtizedes történetnek a dokumentumait. Doktori kutatásai során Molnár Dániel saját gyűjteménye is számos ajándékba kapott vagy hagyatékból megszerzett képpel, színlappal, személyes dokumentummal, kézirattal és levéllel gyarapodott.

A téma tudományos földolgozása után a kurátor célul tűzte ki, hogy (részint kötete propagálására is szolgáló) népszerű kiállítást hozzon létre, amely (ismét) összekötheti a színpadi alkotók emlékeit a közönségéivel, a tudományos, archívumi kutatás eredményeinek közzétételét a történelem, a színház története iránt érdeklődő közönség kíváncsiságának kielégítésével. Kamarakiállításunk éppen ezt tette meg sikeresen.

A kiállítás grafikai elemeit megtervező és nagyrészt digitálisan kivitelező, illetve a téma és a tárlat sajtóbeli népszerűsítéséből, ismertetéséből is oroszlánrészt vállaló fiatal kutató koncepciója szerint készült el a folyosó térelemeit is hasznosító, azokat egységes látványtervvel kiegészítő, három tárlót megtöltő kamarakiállítás. Az 1940–50-es évek fordulóját megidéző hangulatelemek – a vörös transzparensek és kárpitok, a látogatókat fogadó hirdetőoszlopok –, illetve az eredeti és másolatban kiállított fényképek, színlapok, iratok, levelek hatásosan, ugyanakkor a történeti arányoknak megfelelően emlékeztettek a Rákosi-korszakra. Arra az időszakra, mikor a korábban (a közönségigény és a különböző színpadi műfajok szerint) differenciált színpadi szórakoztatás a (kultúr)politika új morális és gazdasági elvárásaival szembekerülve új működési módokat, új művészi irányokat igyekezett találni. Az intézményi kísérletek ugyan néhány esztendő alatt kudarcba fulladtak, de a közönség szórakoztatásának és a humornak új, korszerű, illetve a politikai befolyásolás szándékát kijátszó formái mégis beépültek a hazai „létező szocializmus" következő évtizedeinek kulturális életébe – a politikai kabaré új hullámaitól a televíziós revükön át a zenés vígjátékok és az operettek minőségi előadásáig.

A kiállítás megnyitóján a korszakban kezdő asszisztens, majd a szórakoztató színházi és televíziós műsorok ma már visszavonult rendezője, Gyökössy Zsolt kalauzolta a közönséget a múltban. 2019. május 9-én mutattuk be Molnár Dániel könyvét, a kiállítás zárását megelőző napon pedig finisszázst rendeztünk, melyen a kurátor különleges tárlatvezetést tartott, eddig nyilvánosan be nem mutatott dokumentumokat is a közönség elé tárva.

Sirató Ildikó
sirato.ildiko.at.oszk.hu

Sára Sándor-emlékkiállítás

Sára Sándorra emlékezve az Országos Széchényi Könyvtár három tára (a Fénykép- és Diafilmtár, a Plakát- és Kisnyomtatványtár és a Történeti Interjúk Tára) ad hoc kiállítást rendezett a könyvtár katalógusterében, alig egy héttel a művész halála után. Morális kötelességünknek éreztük a megemlékezést, hiszen Sára Sándor hatalmas életművének sok izgalmas műtárgyát és dokumentumát őrizzük, melyeket a művész a nemzeti könyvtárnak adományozott, nemcsak ismertebb, filmalkotói életművéből, hanem kevésbé közismert fotóművészeti alkotásai közül is. Sok egyéb fontos feladata mellett Sára Sándor volt a Magyar Filmtörténeti Fotógyűjtemény Alapítvány kuratóriumi elnöke is, melynek teljes gyűjteményét: a magyar játékfilmgyártás 1100 standfotóalbumát, több mint 250 000 negatívot a Fénykép- és Diafilmtár őriz. Ezek a filmtörténeti albumok szolgáltatták az emlékkiállítás alapját, amelyre rendezői és operatőri karrierjének legfontosabb standfotóiból válogattunk. Nem törekedtünk a teljességre, ez meghaladta volna a kamaratárlat kereteit. Célunk nem is az életmű átfogó ismertetése volt, sokkal inkább emlékezés a nagyszerű művészre. Olyan alkotásokat választottunk, amelyek nemcsak egy életút fontos állomásai voltak, hanem a magyar filmtörténet meghatározó filmjei lettek. A kiállításon látható Sára Sándor-portrékat B. Müller Magda és Szóvári Gyula készítette. A standfotók eredeti nagyításaiból plakátokat terveztünk, melyeket a falon helyeztünk el installációként, alattuk pedig a képeket tartalmazó eredeti albumok tárlókban kaptak helyet. Sára Sándor egyaránt volt operatőr és rendező, megpróbáltuk mindkét szerepét egyenrangúan megjeleníteni a kiállításon. Sok más fontos film mellett Huszárik Zoltán *Szindbád*ját és az *Árvácská*t, Szabó István *Apa* és Kósa Ferenc *Tízezer nap* című filmjét is ő fényképezte – ezek standfotóit választottuk operatőri

munkái közül. Rendezői munkásságából a *Feldobott kő* és a *80 huszár* albumait állítottuk ki, dokumentumfilmjei közül pedig az egyik tárlóban a *Krónika*/*Pergőtűz* sorozat standfotóit, a másikban a dokumentumfilm-sorozatra jelentkező szereplők hozzá írt leveleit helyeztük el. Itt kaptak helyet még a Sára Sándor kézírását őrző jegyzetfüzetek, melyeket a *Krónika*, a *Sír az út előttem* és a *Magyar nők a Gulágon* című dokumentumsorozat forgatásán vezetett. A kiállítás önálló egységét alkották az eredeti filmplakátok a Plakát- és Kisnyomtatványtár munkatársainak válogatásában.

Sára Sándor nemcsak értékes dokumentumokat, hanem szép feladatot is hagyott az Országos Széchényi Könyvtárra. A Történeti Interjúk Tára őrzi Sára Sándor több emblematikus dokumentumsorozatának vágatlan, forgatott anyagát. Pótolhatatlan interjúgyűjtemény ez, mely a 20. század történetét kutatók számára kiemelt forrás lehet. A vetített, kész dokumentumfilmekbe az interjúk töredéke került be, így az itt őrzött anyag eddig sehol nem publikált, soha nem kutatott állomány. A kutatáshoz való könnyű hozzáférést az alkotó, Sára Sándor is támogatta. Két évvel ezelőtt az ő hozzájárulásával kezdődött a nemzeti könyvtárban található több mint 1000 audiovizuális dokumentum digitalizálása.

A kiállításon két televízióképernyőn vetítettünk filmrészleteket. Sára Sándor életművének egyik legfontosabb alkotása a *Krónika* című dokumentumfilm-sorozat a Don-kanyar tragédiájáról. Ennek egyik epizódja: *Haditudósítás* – Gallyas Ferenc interjúja (15. rész) – volt az egyik vetített film, a másik pedig Pörös Géza 1996-ban készített portréfilmje Sára Sándorról: *Bekezdések – Egy óra Sára Sándorral* címmel.

A 2019. szeptember 27. – október 31. között megtekinthető kiállítás létrehozásában közreműködtek:
A Fényképtár munkatársai:
Füri Katalin, Kovács Ádám, Nagy Blanka,
Sárközy Réka, Szabó Kristóf, Tóth Szilvia Rebeka
A Történeti Interjúk Tárának munkatársai:
Ballagó Gergely, Hajdu Lászlóné, Hanák Luca,
Lukács Bea, Szűcs Gergő
A Plakát- és Kisnyomtatványtár munkatársai:
Elbéné Mester Magdolna, Kopcsay Ágnes, Szarka Anita

Sárközy Réka
sarkozy.reka.at.oszk.hu

Vendégtárlatok

2018

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Karának Germanisztika Tanszéke és a budapesti Németajkú Református Egyházközség szervezésében, a Reformáció Emlékbizottság támogatásával jött létre a *Cipszerek és a reformáció* című kiállítás. A 2018. január 12. és február 14. között látható tárlat három tematikus egységben mutatta be a szepességi szászokat. Az első, általános történeti részben néhány híres szepességi város került előtérbe. Ezt követte a szepességi szászok magyarországi reformációban betöltött szerepének felvázolása, különös tekintettel Lőcse városára. Ehhez a részhez kapcsolódott a híres lőcsei Brewer (Breuer)-nyomda bemutatása és a szepességi peregrináció ismertetése is. A harmadik tematikus egység híres cipszer vagy cipszer származású személyiségekkel foglalkozott. A kiállítás számos színes tablóból állt, melyek mellett három tárlóban az OSZK gyűjteményeiből való eredeti dokumentumok is helyet kaptak. A kiállítás kurátora Berzeviczy Klára és Lőkös Péter volt a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről.

A magyar kultúra napja alkalmából január 22-én és 23-án a könyvtár Bartók Béla születésének 125. évfordulójára emlékezve fotókiállítást rendezett. A Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete Fotóművészeti Tagozatának művészei 2006-ban készítettek új felvételeket tematikus tárlatukra, melynek a *Bartók háza* címet adták. Tizenegy alkotó mutatta be felvételeivel Bartók Béla egykori lakóhelyét, a Csalán úti villát, amely ma már Bartók Béla Emlékházként hangversenyeknek és előadásoknak ad otthont. A zeneszerző emlékét hajdani személyes tárgyai, a dolgozószoba részletei, bútorok, szobabelsők, hangszerek motívumai, kották idézik fel a felvételeken. A látvány, a valóság elemeinek átfogalmazása erősen tükrözi az egyes fotóművészek látásmódját, a bennünket körülvevő világ látható tárgyaihoz, valamint a muzsikához való viszonyát is. A kiállított felvételeket Magyarországon eddig csupán három alkalommal láthatta a közönség: 2006-ban a Művészetek Palotája Zászlótermében, 2008-ban a Farkas Ferenc Művészeti Iskolában Dunakeszin, 2011-ben pedig a Klebelsberg Kultúrkúriában, így a 2018-as nemzeti könyvtári kiállítás kuriózumnak számított. Az alkotók jóvoltából a kiállítás képei az OSZK Jelenkori Fotóművészeti Gyűjteményét gazdagítják.

2018 januárjában a Budapesti Metropolitan Egyetem Vizuális Kommunikáció Intézete is az Országos Széchényi Könyvtárban rendezte kiállítását. A tárlaton a *Táplálékláncc* című grafikai pályázatra beérkezett plakátokból és illusztrációkból láthattak válogatást az érdeklődők. A pályázati munkákat kiegészítették az egyetem legkiemelkedőbb alap- és mesterszakos grafikushallgatóinak munkáival. A pályázat eredményhirdetésére és a díjátadóra a kiállításmegnyitó keretében január 27-én 16 órakor került sor. A köszöntőt Július Gyula, a METU Vizuális Kommunikáció Intézetének vezetője mondta, a tárlatot Pinczehelyi Sándor Munkácsy-díjas képzőművész nyitotta meg.

2018. március 6. és április 7. között a *Délvidéki magyar Golgota 1944–45* című vándorkiállítás volt látható a 6. emeleti Ars Librorum kiállítótérben. A Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány vándorkiállítása huszonegy tablón mutatta be a délvidéki magyarokat ért népirtás történetét. A rövid és tartalmas mondatokban összefoglalt, olvasmányos szöveganyagot rendkívül erős hatású, gazdag képanyag egészítette ki. A kiállítás vázát alkotó visszaemlékezések közé beszúrt és kiemelt történelmi tények segítségével mutatták be az 1944–45 fordulóján történt tragikus eseményeket.

2018. március 24-től április 7-ig tekinthették meg az érdeklődők a 2017-es *Szép Magyar Térkép* elnevezésű verseny legjobb pályaműveit bemutató hagyományos kiállításunkat a könyvtár dísztermében. A verseny 1996-ban indult útjára, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszéke (korábban a Lázár Deák Térképészeti Alapítvány) és az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárának közös szervezésében. A pályázat célja a magyar térképkultúra színvonalának emelése és az igényesen kivitelezett térképek térhódításának elősegítése. A beérkezett térképek átfogó képet nyújtanak

a nagyközönség számára a hazai térképkészítő szakma elmúlt évi teréséről. A tárlattal a kartográfiai műveket készítő cégek és szervezetek lehetőséget adnak arra, hogy ne csak a szakmai érdeklődők értesülhessenek az új eredményekről. A 2018-as felhívásra tizenkét pályázó huszonhét pályaművet küldött be, melyet a szakértőkből és laikusokból álló zsűri értékelt és díjazott. A rendezvényen a díjakat a zsűri elnöke, Káldos János, az Országos Széchényi Könyvtár OKP-projektjének vezetője adta át.

A 2018. évi Múzeumok Éjszakája programsorozat részeként az érdeklődők a Nemzeti Ereklyetérben Nagy Eszter gyerekkönyv-illusztrátor *Álomfestészet* című kiállítását láthatták. A festőművész színkavalkádjában elsősorban állatokat ábrázoló vidám képeket tekinthettek meg a látogatók június 23. és július 26. között. A művész alkotásait a képzelet szülte, visszatérő motívumai a szinte megelevenedő, tenyerünkbe mászó kisállatok vagy a keleti tündérmeséket idéző portrék.

2018. augusztus 2. – szeptember 13. között volt látogatható a *Változó terek. A Duna menti térség történeti térképeken* című kiállítás a könyvtár Ars Librorum terében. A kiállítást Tüske László főigazgató és Volkmar Wenzel, Németország budapesti nagykövete nyitotta meg és Josef Wolf M. A., a kiállítás kurátora mutatta be. A tárlaton szereplő hetven értékes térkép a Duna menti térség térképészetének fejlődését elevenítette fel 1650 és 1800 között. A kiállítás alapjául az a térképekből és látképekből álló gazdag gyűjtemény szolgált, amelyet a badeni őrgrófok katonai, hadászati célokból hoztak létre. A tárlatot a Dunai Sváb Történelem- és Országismeret Intézet, valamint magánadományozók gyűjteményéből származó darabok gazdagították. A kiállításhoz kapcsolódott könyvtárunk Térképtárának *Az első világháború térképeken – Határviták* című kamarakiállítása, amely közel harminc térképen, valamint korabeli plakátokon, képeslapokon és fényképeken mutatta be az 1909 és 1919 között készült térképeket. Különlegességük abban áll, hogy az első világháború átmeneti állapotait mutatták meg a végleges határok kialakítását megelőzően. A kiállítás kísérőrendezvényeként két előadást is hallhattak az érdeklődők: augusztus 31-én Danku György beszélt a török kori Magyarország térképeiről, válogatva a Térképtár érdekes kincseiből, szeptember 1-én pedig Kerekes Dóra történész előadásában hallhattunk izgalmas bemutatót a császári diplomatákról és kora újkori kémekről; a tárlathoz kapcsolódóan két kiadvány is napvilágot látott: a *Változó terek. A Duna menti térség történeti térképeken, 1650–1800* című kiállítási katalógus, valamint *A kései török háborúk. Megtapasztalás – tudás – emlékezés* című tanulmánykötet.

Az ősi kínai kultúra iránt érdeklődők 2018 szeptemberében a Xiling Pecsétművészeti Társaság által 2008-ban útjára indított *Száz éves Xiling, a Kínai pecsét* című vándorkiállítást tekinthették meg a könyvtár Nemzeti Ereklyeterében. A tárlat közel száz kínai festménnyel, a pekingi olimpiára készített pecsétekkel és a kínai klasszikus költészetből vett alkotásokkal mutatta be a festészet és a pecsétművészet ősi hagyományait. Budapest előtt Los Angelesben, Párizsban, Rómában, Madridban, Ankarában, Hágában és Colombóban is nagy sikerrel állították ki a kép- és pecsétegyüttest. A 2018. szeptember 3-i megnyitón Kínából érkezett művészek és pecsétfaragók látványos bemutatót tartottak az érdeklődőknek. A kiállítás házigazdája a Xiling Pecsétművészeti Társaság és a Kínai Egyesületek Európai Szövetsége, szervezője a Sino-Európai Alapítvány a Kínai Kultúráért és Oktatásért és a Zhongbo Nemzetközi Kulturális és Művészeti Központ volt. A tárlat szervezésében segített a Nanyang Kulturális és Művészeti Központ, valamint a Xin Ziluolan Kulturális és Művészeti Vállalat. A rendezvény létrejöttét támogatta az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága és a Kínai Népköztársaság Magyarországi Nagykövetsége.

2018. október 9–27. között a CAFe Budapest Kortárs Művészeti Fesztivál és az Országos Széchényi Könyvtár együttműködésében megvalósuló *Grafityisz*

című kiállítás és programsorozat célja emlékezés és tisztelgés volt a magyar karikatúra előtt, megszületésének 170. évfordulója alkalmából. A tárlaton több, a 19. század második feléből való magyar élclap is megtekinthető volt a könyvtár gyűjteményéből, mint például az első illusztrált kiadvány, a *Charivari (Dongó),* a Jókai Mór által kiadott *Üstökös* vagy a *Bolond Miska*. Az élclapok virágkora a dualizmus időszakára tehető, ezért ebből a korszakból is számos újság volt látható, mint a *Borsszem Jankó* és a *Pikáns Lapok* is. A két világháború közötti időszak és az 1945 utáni néhány év sajtótermékei közül megtalálható volt *Az Ojság*, a *Pesti Posta*, a *Szabad száj* és a *Pesti Izé*, a látogatók bepillantást nyerhettek ezek karikatúráiba is. Az érdeklődők a kiállított sajtóorgánumok között felfedezhették a 20. század legismertebb újságját, a majd' 50 évig, azaz 1993-ig működő *Ludas Matyi*t is. A könyvtár törzsgyűjteményében megtalálható viccla-

pok mellett átfogó válogatást láthattunk négy kiváló kortárs művész – Dluhopolszky László, Gaál Tibor, Prihoda Judit, Takács Krisztián – rajzaiból. A kiállítás címének ötletét Kemény János humorista, költő adta – a *Grafityisz* remekül fejezte ki a mondanivaló lényegét, miszerint a kiállítók grafikáikkal, rajzaikkal, karikatúráikkal fityiszt mutatnak életünk visszáságainak, problémáinak.

A kiállítás megnyitóján Szőke András, Badár Sándor és Dluhopolszky László szórakoztatta sit down comedy-vel a nagyszámú nézőközönséget. 2018 októberében az érdeklődők két tárlatvezetésen is részt vehettek a kiállítás kurátoraival, Dluhopolszky Lászlóval, Gaál Tiborral és Szemerédi Ágnessel. Október 16-án a kiállításhoz kapcsolódóan szervezett kerekasztal-beszélgetésen pedig Thuróczy Gergely irodalmi muzeológust, Szakolczay Lajos művészettörténészt, Dluhopolszky László grafikust és Urszinyi Fehér Csaba írót hallgathatták meg.

2019

A 2019-es év első befogadott kiállítása az örmény kultúrába és vallásba engedett bepillantást a közönség számára. Az *Egység és sokszínűség – Örmény Biblia és vallásos társadalom* című kiállításon nemcsak az első három teljes örmény nyelvű bibliakiadást (Amszterdam, 1666; Isztambul, 1705; Velence, 1733) tekinthették meg, hanem számos családi ereklyével, valamint az erdélyi örmény kereszténység tárgyi emlékeivel is találkozhattak. A több mint száz éves kincsek segítségével néhány oszmán-örmény család mikrotörténelmét ismerhettük meg. A tárlaton láthatók voltak az örmény népirtást túlélő családok személyes tárgyai, melyek az oszmán-örmény társadalmi, kulturális, nyelvi és vallási sokszínűségét tükrözték. A látogatók a tárlókban megtekinthették az örmények kulturális emlékezetének példájaként szolgáló dokumentumokat is. A 2019. március 25. és május 11. között a Nemzeti Ereklyetérben megrendezett kiállítás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Armeniológiai Intézete, a lipcsei Kelet-európai Történeti és Kulturális Kutatóintézet (GWZO), a Berlini Állami Könyvtár és az Országos Széchényi Könyvtár közreműködésével valósult meg.

2019-ben huszonharmadik alkalommal hirdették meg az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék és az Országos Széchényi Könyvtár Térképtára közös szervezésében a *Szép Magyar Térkép* című pályázatot. A felhívásra minden magyar térképkészítő és -kiadó műhely korlátlan számú, kizárólag saját maga által készített és 2018-ban közreadott, nyomtatott vagy digitális kartográfiai művel nevezhetett határon túlról is. A verseny célja a magyarországi térképkultúra elmélyítése és az igényesen kivitelezett térképek bemutatása széles körben, nem csak szakmai érdeklődők számára. A pályázatra beérkezett huszonöt alkotást 2019. március 29-től április 13-ig az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében tekinthették meg. A március végi megnyitón a rendezvényt Klinghammer István akadémikus méltatta, a díjakat Zentai László, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék vezetője és Tüske László főigazgató adta át.

A nemzeti könyvtár 2019. április 26-án nyílt, a Manuscriptoriumban megrendezett *Emlékképek '89* interaktív fotókiállítással csatlakozott a Photoconsortium által szervezett fotókiállítás-sorozathoz, amelyben tíz európai város vett részt egy-egy saját, lokális témát feldolgozva. A pop up kiállítások a közösségi fotógyűjtést helyezték a középpontba, így a beküldők aktívan részt vehettek a kiállítással párhuzamosan épülő virtuális galériák kialakításában is. A kiállítás célja a rendszerváltás életvitelünkre való hatásának bemutatása volt a közösségi fotókon és tárgyakon keresztül. Az összegyűlt emlékeket a Fortepanról származó fotókkal, illetve a Plakát- és Kisnyomtatványtár korabeli képeslapjaival és plakátjaival egészítettük ki. Az OSZK–1956-os Intézet

fotóadatbázisából Nagy Piroska fényképei a rendszerváltás kulcsfontosságú tüntetéseiről, eseményeiről, a politikai fordulat dokumentumairól gazdagították a kiállítást.

Az érdeklődők 2019. október 18–25. között az Ars Librorumban tekinthették meg a *Magyarország képe az európai fikciós irodalomban* című kiállítást. A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetével közösen megvalósított tárlat a Magyarországról és a magyarokról kialakult kép változásait illusztrálta az európai modernitás kezdeteitől a 20. századig abban a virágzó irodalmi közegben, melyet az újkori médiaforradalom tett vibrálóvá és elérhetővé. A tárlat megmutatta, hogy az európai irodalomban hogyan csapódott le és más nemzetek olvasói számára hogyan közvetítődött a magyar őstörténet, a középkori legendák, a törökkel vívott harcok vagy a szabadságharcok híre és emléke. A kiállításon erdélyi és magyarországi helyszínek, valós és fiktív szereplők különböző ábrázolásait tekinthették meg az érdeklődők, amelyek mind bizonyítják, hogy a modern irodalmi hagyomány Magyarországot egyszerre tekintette európainak és egzotikusnak. A koncepció önmagában is különlegesnek számított az OSZK irodalom- és kultúrtörténeti kiállításainak sorában. A nemzeti könyvtár mint az írott magyar kultúrkincs legnagyobb gyűjteménye és legfőbb őrhelye általában a magyar irodalom és történelem kiemelkedő alkotóit, emlékeit, témáit és folyamatait mutatja be a nagyközönség számára. Az MTA BTK Irodalomtudományi Intézete kutatóinak segítségével most kivételesen fordított perspektívából ismerhettük meg azt a kort és intellektuális közeget, amellyel együtt és amely mellett a modern magyar irodalom is megszületett. *„A nemzeti önismeret és a hungarológiakutatás egyik nélkülözhetetlen forrása a külföldi irodalmak Magyarország- és magyarságképe. A fikciós irodalomnak egészen más, de nem kevésbé jelentős lehetőségei vannak a közvélemény formálására, mint például a történetírásnak, a publicisztikának, a politikai ügynökségeknek vagy a filmnek"* – mondta a megnyitón Tüskés Gábor professzor, az Irodalomtudományi Intézet osztályvezetője.

2019. november 11-én nyílt meg a 7. emeleti katalógustérben a *Magyarország–Malajzia 50! – Öt évtized diplomáciai kapcsolatai* című kiállítás. A tárlat apropóját az adta, hogy Magyarország és Malajzia 1969-ben vette fel először a diplomáciai kapcsolatot és az elmúlt öt évtizedben a két ország közti együttműködés kölcsönös tiszteleten és közös érdeklődési körön alapult. A jelenleg is fennálló kedvező politikai kapcsolat biztos alapot ad az együttműködés megerősítésére a kereskedelem, az oktatás, a kultúra, a technikai fejlődés, a turizmus és a sport területén is. 2019-ben a magyar és a malajziai kormány közös kamarakiállítással ünnepelte meg az évfordulót, amelynek fő szervezője Magyarország Kuala Lumpur-i Nagykövetsége, az Országos Széchényi Könyvtár, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Malajzia Budapesti Nagykövetsége volt. A tárlaton a látogatók bepillantást nyerhettek a két ország közti kapcsolatok alakulásába és egymás kulturális megismerésének történetébe, amelyet uralkodói, köztársasági és miniszterelnöki látogatások is fémjeleztek. A látogatók a kiállításon megtekinthették a két ország közti kapcsolatok dokumentálását szolgáló emlékeket: kéziratokat, térképeket, fotókat, újságcikkeket és könyveket az Országos Széchényi Könyvtár Törzs- és Periodikagyűjteményéből, Térkép- és Kézirattárából, amelyek mellett Malajzia Nemzeti Levéltárából származó, valamint Magyarország Kuala Lumpur-i Nagykövetségének tulajdonában lévő fényképek is láthatók voltak.

Szemerédi Ágnes
szemeredi.agnes.at.oszk.hu

KONFERENCIÁK, EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Egy értékes hagyatékegyüttes feltárása

A *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái* sorozat újabb köteteiről, valamint az új eredmények fényében rendezett emlékkonferenciáról

Az OSZK Tudományos Igazgatósága és a Kriterion Könyvkiadó – együttműködve egyetemi tanszékekkel és az MTA Irodalomtudományi Intézetével – 2014-ben úgy döntött, hogy több, az életművel foglalkozó belső és külső kutatót bevonva, kritikai igénnyel elkezdi feltárni és közreadni a 20. század első évtizedeinek magyar irodalmát (azon belül is hangsúlyosan a két világháború közötti Erdély magyar irodalmi életét) nagymértékben meghatározó Kuncz Aladár-oeuvre alapszövegeit. A megalakult kutatócsoport (Filep Tamás Gusztáv és Boka László vezetésével) már akkor legalább 8+1 kötetben jelölte ki a páratlanul sokoldalú személyiség (a szépíró, szerkesztő, monográfus, kritikus, fordító, tanár Kuncz) életművének közreadását, a primer Kuncz-írásokon túl ideértve természetesen a lassan 90 éve elhunyt alkotó mindmáig feldolgozatlan, szerteágazó levelezését és munkássága szakmai recepcióját is. A munka évente egy kötettel számolt, s ezt a nem kis vállalást az utóbbi hat esztendőben sikerült is tartani, méghozzá úgy, hogy az elkezdett munka során egyre-másra láttak napvilágot újabb és újabb kutatási eredmények, melyek az eredeti tervek módosítását is szükségessé tették. A kisszámú kutatócsoport és a kötetek felelős szerkesztői ugyanis a Kunczcal kapcsolatos korábbi ismereteinket alapvetően árnyaló, kiegészítő vagy teljességében felülíró dokumentumokra is bukkantak az előző években, többek között az OSZK Kézirattárának ún. Jancsó Elemér-hagyatékának feltárása során. (Utóbbi hagyaték Kuncz unokahúgának, Máthé Szabó Magdának a férje révén került hozzánk, az ismert egykori kolozsvári irodalomprofesszor a saját hagyatéka mellett felesége révén példásan megőrizte a Kuncz-anyagokat is. A fond jelenleg több mint 28 doboznyi – immáron részben feldolgozott – dokumentumegyüttesre rúg.)

A *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái* (a továbbiakban KAÖM) címet viselő sorozat értelemszerűen a szépirodalmi művekkel indult: ezek közt jelent meg – immáron a korábbi évtizedek cenzurális csonkításait pótolva, primer fotóanyaggal – Kuncz főműve, a *Fekete kolostor* 2014-ben, az első világégés centenáriumán. Ezt követte Kuncz ún. Kolozsvár-regénye, a *Felleg a város felett* – annak korábban egyáltalán nem ismert részleteivel, az el sem készültnek hitt trilógia második és harmadik regényrészeiből is új szövegrészleteket közölve –, illetve Kuncz kisebb munkái is, novellák, karcolatok s egy korai színpadi műve. A szépirodalmi munkákat követően a sort az értekezői munkásság nagyobb lélegzetű dokumentumaival folytattuk, melyek alapvető hiányt pótoltak: e szövegekről javarészt ugyan tudomással bírt a hazai szakirodalom, de vagy megfeledkezett róluk (így a fiatalkori, Toldy Ferencről szóló kicsiny 1907-es könyvecskéről), vagy – ami rosszabb – eleve nem volt hozzáférése bizonyos szövegekhez. Kuncznak az 1909 körül keletkezett, nagyobb lélegzetű irodalomtörténeti szintézisét (*A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta* címűt) az olyan alapvető értékelő munkák is, mint Pomogáts Béla 1968-as Kuncz-monográfiája csak említés szintjén érintette, az ugyanis 2018-ig, közel 110 évig kéziratban maradt. Sorozatunk tehát az életmű feltárásakor az eddig nem vagy csak részlegesen ismert szövegek mellé merőben újakat is fel tudott mutatni, s ez a 2019 folyamán közreadott kötetekben az író-irodalomtörténész-kritikus Kuncz minden egyes irodalommal és művészetekkel kapcsolatos tanulmányára, cikkére igaz. Ezáltal az életműkiadás utóbbi három kötete az értekező Kuncz Aladárnak valóban pontos, hiteles arcélét rajzolta meg.

Monográfiák

A nagyon fiatal, a pesti egyetemen s ezzel párhuzamosan az Eötvös Collegiumban végző bölcsészdoktor Kunczcznak a hazai irodalomtörténet-írás „atyjával", Toldy Ferenccel foglalkozó korai kismonográfiája a maga korában is hézagpótlónak számított, hiszen Toldy alakja és tevékenysége 1907-re, amikor e munka született, javarészt feledésbe merült. A most újra közreadott, szakszerű lábjegyzetekkel ellátott munka hat fejezetben foglalja össze Toldy munkásságát és hatását, javarészt a Hippolyte Taine nyomán kiemelt jellegzetességek, *faculté maîtresse*-ek értelmében. Ez a korban bevett gyakorlatot követő, még meglehetősen teleologikus, fejlődéselvű ismertetés sokkal árnyaltabbá vált Kuncz későbbi írásaiban, így a jóval nagyobb ívű tudománytörténeti összefoglaló munkájában is, amelyhez a Toldy-monográfia amolyan előkészítésként is szolgált. A mindeddig az OSZK Kézirattárában megbúvó, eredetileg pályamunkának íródott, *A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta* című szintetizáló munka arra vállalkozik, hogy mindazt, ami a magyar irodalomtörténet-írásban Toldy irodalomtörténészi ténykedése óta – európai távlatokat is tekintve a 20. század első évtizedének legvégéig – történt, fontos és ismerni érdemes jó arányérzékkel és komparatív szemlélettel foglalja össze. Az eredetileg 354 kéziratoldalas munka remek kordokumentum is, pontos képe annak, amit a századforduló utáni első évtizedben a magyar értekező prózában, a kritikai és irodalomtörténeti fejtegetésekben főbb irányokként ismerhetünk. Kuncz korai monografikus munkáinak nyelvezete többnyire esszéisztikus, néhol viszont, ha kell, szemléltetően ironikus is, miközben szerzőjük a megelőző fél évszázad hazai irodalomtörténet-írásáról (és annak hiányairól, fehér foltjairól) ad teljes képet, s mond egyes elemeiről kíméletlen kritikát. Kuncz Aladár korai életszakaszának irodalom- és tudománytörténeti munkáinak e sorok írója és Rózsafalvi Zsuzsanna által gondozott közreadása – sorozatunk IV. köteteként – méltán illesztette össze az első világégés által kényszerűen szétszabott pályának két térfelét, melyeket a KAÖM legfrissebb, 2019-es kötetei tovább erősítenek.

Tanulmányok, portrék, esszék, kritikák

A korai évek szintetizáló irodalomtörténészi tevékenységének eredményeit szervesen folytatják a kisebb lélegzetű, ám legalább ilyen fontos Kuncz-írások, melyek mindösszesen két kötetben kaptak helyet s Filep Tamás Gusztáv és Juhász Andrea révén kerültek sajtó alá. A sorozat V. és VI. köteteiben közreadott Kuncz-írások a teljes, ám tragikusan rövid, mindössze 45 évre rúgó életút kritikusi, értekezői pályájának pontos ívét rajzolják meg, tematikájuk, születési idejük és helyük, eredeti publikálási fórumaik és persze a kéziratos feljegyzések révén segítenek a teljes életmű értékelésében is végre pontos, hiteles arányokra figyelnünk. A 2019 nyarán megjelent két kötet értelemszerűen szervesen összefügg, a terjedelmi korlátok mellett a cezúrát közöttük az 1923-as esztendő, vagyis Kuncz Erdélybe történő visszaköltözése jelenti, hiszen az 1931-ig terjedő életút eleve két korszakra, a budapesti, illetve kolozsvári időszakra bomlik. A *Nyugat* köreiből, holdudvarából is induló, később az *Erdélyi Helikon* szerkesztőjévé váló, a helikoni eszmeiséget, az erdélyi gondolatot, európaiságot és regionalizmust egyszerre valló, a minőségelvet számonkérő, ugyanakkor jó diplomata Kuncz tág

világlátásáról, szakmai alaposságáról, kritikai érzékéről adnak tanúbizonyságot írásai. A kötet értelemszerűen a korábban sohasem összegzett Kuncz-fordításokra is figyel, s aki fellapozza, könnyen szembesülhet azzal az alapvető igazsággal, hogy szerzőnk látásmódja és érdeklődési köre nem változott 1923-at követően sem: ugyanúgy és ugyanolyan mértékben foglalkoztatták tovább a világirodalmi és az összmagyar irodalmi jelenségek és alkotások, mint az önállósodni kényszerülő erdélyi irodalom legjobb, ekkor születő művei.

Ahogyan az életműkiadás korábbi köteteit is, a kritikákat, portrékat, tanulmányokat, esszéket, recenziókat a teljesség igényével közreadó szerkesztők alapos jegyzetapparátussal látták el az időrendben közölt írásokat, s természetesen a primer szövegeket minden esetben összegző kísérőtanulmány vezeti be. Mindezeken túl, ahogyan már az ún. *Monográfiák*-kötet ezt meghonosította, az értekező művek kritikai igényű közreadásának fontos része az is, hogy a kötetek végén az olvasó igen értékes, sokszor fejezetnyi hosszú névmagyarázattal találkozik, mely nem csupán felsorolja a szövegekben fellelhető összes nevet, hanem azokról lexikonszerű szócikkeket közöl. Ezeknek is köszönhetően a kötetek átfogó képet nyújtanak nem csupán a Kuncz által vizsgált, elemzett vagy kritizált művekről és korszakokról, de a szerző elődeiről és kortársairól, magyar és világirodalmi alkotókról s nem utolsósorban a hivatkozott szakirodalmi munkákról, Kuncz olvasmányairól is.

Emlékkonferencia

Az utóbbi évek új kutatási eredményei, a napvilágra került dokumentumok bőséggel rávilágítottak, hogy részben frissíteni, részben árnyalni szükséges a Kuncz Aladárról kialakult irodalomtörténeti képet. A közreadott munkák is megmutatták, hogy a szerző szerteágazó, értékes munkásságának döntő részét nem vagy nem csak a szépprózai munkái alkotják. Az életmű sikerregénye, illetve az alkotó – sokak által kiemelt és joggal elismert – erdélyi irodalomszervezői, szerkesztői és fordítói tevékenysége ráadásul némiképp árnyékot is vet az 1923 előtti értekezői, kritikusi munkáira. Mindezek fényében, 2018. október 4-én az életműkiadás kapcsán felszínre került dokumentumok és a kapcsolódó, szerteágazó kérdéskörök megvitatása érdekében rendeztünk szakmai konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia támogatásával. Az OSZK dísztermében megtartott emlékkonferencia előadói és az azt záró kerekasztal-beszélgetés résztvevői Kuncz első világháború során megszakadt, némiképp kettétört alkotótevékenységének tudományos igényű finomhangolására, az életmű értékeinek árnyalására, Kuncz sokszínű egyéniségének mélylélektani elemzéseire is vállalkoztak. Az egész napos rendezvény körbejárta Kuncz életének főbb állomásait, műveit és kapcsolatrendszerét, pontosította, miben áll munkásságának valódi jelentősége, mindezek fényében pedig arra is kereste a választ, vajon csak a *Fekete kolostor* című regény szerzőjeként van-e továbbra is helye a magyar irodalomtörténeti panteonban. Már a konferencia megnyitóján elhangzott, felidéződött az a Lakatos Imre által feljegyzett sor, miszerint Kuncz „idegenkedéssel viselkedett a világnézetek által korlátolt emberek iránt […] nem volt hajlandó kedvükért józan kritikáját igába hajtani. Emellett azonban hallatlanul megértő tudott lenni az ellenkező véleményekkel szemben is." Ezért a konferencia szervezőiként úgy gondoltuk, nem egy megszépítő kultuszt építve, hanem e nyitottság, kritikai szigor, alázat és szakmai erudíció tudatában tiszteleghetünk csak méltó módon Kuncz Aladár értékes munkássága előtt.

E rendezvény tulajdonképpen az első komolyabb együttműködést is jelentette az OSZK és az MMA tudományos műhelyei között, így kézenfekvőnek mutatkozott, hogy az ülésszak szerkesztett anyagát is az MMA Kiadó és az OSZK közös kiadásban jelentesse meg. A 2019 tavaszán napvilágot látott kötet ünnepi bemutatójára a Művészeti Akadémia új, Bajza utcai székházában került sor, melyen részt vett Kucsera Tamás Gergely, az MMA főtitkára, Boka László irodalomtörténész, az OSZK tudományos igazgatója, kiadóvezetője, Filep Tamás Gusztáv kisebbségkutató és művelődéstörténész, valamint Pécsi Györgyi, az MMA Kiadó ügyvezető igazgatója, az MMA levelező tagja.

*

2014 óta az életműkiadás minden eddig megjelent kötetét (2019-ben kiegészülve a konferenciakötettel is) Erdélyben és Budapesten egyaránt, több helyszínen nagy sikerrel mutattuk be. Terveink szerint a *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái* 2021-ben és 2022-ben a levelezéskötetekkel folytatódik, ami óriási feladatot ró a kis létszámú kutatócsoport tagjaira, a „Kunczogók"-ra, s aminek megvalósításához több hazai és erdélyi intézmény hagyatékegyütteseinek az átfogó, tudományos igényű feltárására és feldolgozására lesz szükség.

Boka László
boka.at.oszk.hu

Webarchiválási workshopok a nemzeti könyvtárban

Az OSZK-ban 2017-ben elkezdődtek egy nemzeti webarchívum előkészítő munkálatai. Az E-könyvtári Szolgáltatások Osztályon már a kétezres évek elejétől zajlik internetes dokumentumok gyűjtése, feldolgozása és szolgáltatása, de ez eddig jellemzően csak az önálló állományok formájában letölthető könyvekre, folyóiratszámokra és képekre terjedt ki. A webarchiválás lehetővé teszi a nagy mennyiségű fájlból álló honlapok, blogok, portálok és egyéb típusú webhelyek megőrzését és kutathatóvá tételét is. Mivel nálunk még újdonságnak számít ez a tevékenység, a munkacsoport tagjai az archívum kialakítása mellett fontosnak tartják az ismeretterjesztést és a szakmai párbeszéd megindítását is. A memóriaintézmények együttműködése elengedhetetlen ezen a területen, hiszen a magyar webtérben már most sokkal több dokumentum van, mint amennyi korábban hagyományos hordozón megjelent, és ezeknek csak egy kis töredéke kerül be köteles példányként. Ahhoz, hogy a digitálisan születő kultúránk egy reprezentatívnak tekinthető része megmaradjon a jövő számára, a hazai közgyűjteményekben olyan szakemberekre lesz szükség, akik jártasak az internetes tartalmak és azon belül a jelenlegi legfontosabb médium, a web archiválásában. Az ismeretterjesztő előadások, a szaklapokban publikált cikkek, a témával foglalkozó wiki és a Könyvtári Intézet által szervezett tanfolyamok mellett az évente megrendezett *404 Not Found – Ki őrzi meg az internetet?* című workshop is ezt a célt szolgálja. A félnapos rendezvényen alkalmanként 70-90 fő vesz részt, akik a formális program után az előadókkal együtt megvitatják az elhangzottakat. Az előadások felvételei bekerülnek a Videotóriumba, ahol bárki számára elérhetők. A téma itthoni újszerűsége miatt az online és a hagyományos médiában is megjelennek tudósítások ezekről az eseményekről.

Az első ilyen szakmai fórumra 2017. október 13-án került sor. A megnyitó előadást az OSZK informatikai igazgatója, Lendvay Miklós tartotta *A web mint a kulturális gyűjtőkör része* címmel. Ezt követően a magyar származású Kees Teszelszky mutatta be az általa vezetett holland webarchívumot. Majd két olyan előadás hangzott el, melyek korábbi projekteket ismertettek: Peternák Miklós, a C3 Kulturális és Kommunikációs Központ igazgatója a digitális művészeti alkotások megőrzéséről beszélt, Kampis György, az ELTE Tudománytörténet és Tudományfilozófia Tanszékének egyetemi tanára pedig a Magyar Internet Archívum létrehozására tett első komolyabb kísérletet mutatta be: az akadémiai szféra honlapjairól és néhány hírportálról 2013–2016 között végzett webaratások eredményeit ismertette. Végül Drótos László témafelelős és Németh Márton webkönyvtáros a nemzeti könyvtárban elindult kutatási-fejlesztési munka első néhány hónapját foglalta össze: a szoftvertesztek tapasztalatait, a mentések során észlelt hibajelenségeket, az ismeretterjesztési és kapcsolatépítési törekvéseket. A következő időszakra tervezett feladatokat is felvázolták, köztük egy, a webarchiválás lehetőségeit és korlátait illusztráló nyilvános gyűjtemény kialakítását.

Második alkalommal 2018. november 15-én gyűltek össze a téma iránt érdeklődők az OSZK dísztermében, ahol Tüske László főigazgató üdvözlő szavai után Latorcai Csaba, az Emberi Erőforrások Minisztériuma államtitkára beszélt az internet mint kulturális örökség jövőjéről. Drótos László beszámolt az elmúlt egy évben elért eredményekről, a tematikus és a webtérszintű aratásokról, bemutatta a nyilvános gyűjtemény szolgáltatófelületét és a metaadat rekordokat, majd bejelentette, hogy ettől az évtől a magyar nemzeti könyvtár is tagja lett az internetes tartalmak megőrzésével foglalkozó IIPC szervezetnek (International Internet Preservation Consortium). A visszatekintő előadás folytatásaként Moldován István, az E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának vezetője egy már üzemszerűen működtethető magyar webarchívum tervét vázolta fel, felsorolva ennek jogi, technikai, szervezeti és egyéb feltételeit. Az OSZK jogásza, Halász Annamária az uniós ajánlások és a külföldi példák ismertetése után a készülő

hazai törvényi szabályozásról beszélt. Kokas Károly, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárának főigazgató-helyettese egy most formálódó, új szakterületre hívta fel a figyelmet. A webhistoriográfia, vagyis az archivált webtartalmak kutatása ugyanolyan önálló történeti segédtudománnyá kezd válni, mint amilyen a régészet, az oklevéltan vagy a címertan, hiszen a weben a nagy globális folyamatok és a hétköznapi élet lenyomatai egyaránt megtalálhatók. Végezetül Parti Ádám, az Országgyűlési Könyvtár csoportvezetője az állami és kormányzati online tartalmak megőrzésének külföldi gyakorlatát mutatta be, és külön kiemelte, hogy az ausztrál PANDORA archívumban a weboldalak mellett a kormánytagok nyilvános Twitter üzeneteit és a helyi önkormányzatok üléseiről interneten sugárzott videókat is gyűjtik. A rendezvény kerekasztalvitával zárult, melyen a könyvtárosok mellett múzeumi és levéltári szakemberek beszélgettek egymással és a közönséggel a digitálisan születő tartalmak megőrzésének lehetőségeiről.

A harmadik workshopra 2019. november 14-én került sor, melyen Hammerstein Judit, az OSZK megbízott főigazgatója köszöntötte a közönséget és Latorcai Csaba államtitkárt, aki megnyitójában a web történetéről, kulturális szerepéről és a nemzeti könyvtár webarchiválási törekvéseinek fontosságáról beszélt. Az első prezentációt ezúttal is Drótos László tartotta az OSZK webarchívumának újdonságairól. Bevezetésként elmondta, hogy a web már nemcsak egy hipermédia-dokumentum, hanem egyre több benne a szoftverelem, ami megnehezíti a lementését és a hosszú távú megőrzését. Majd az egyik legfontosabb részfeladatról, az online időszaki kiadványok archiválásáról vetített ki grafikonokat és képernyőfotókat, végül bemutatta a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (KDS) pályázat keretében a II. Rákóczi Ferenc-emlékév alkalmából készülő gyűjteményt, melyben együtt böngészhetők lementett weboldalak és egyéb digitális vagy digitalizált dokumentumok. Kokas Károly a helyi érdekű webarchiválás lehetőségeiről, egy regionális „Szegedicum" gyűjtemény tervéről beszélt. Az MTA Könyvtár és Információs Központ informatikai főigazgató-helyettese, Holl András *no Webarchive* című előadásában olyan példákat említett, amelyek esetében nem a webaratás a legmegfelelőbb módszer a weben található – elsősorban tudományos – anyagok archiválására. A szünet után még két előadás hangzott el: Indig Balázs számítógépes nyelvész az ELTE Digitális Bölcsészeti Központjában folyó munkáról számolt be, melynek keretében kutatási célokra használható szövegkorpuszt hoznak létre magyar hírportálok aratásával, Ilácsa Szabina, az OSZK könyvtárosa pedig az aktív és az archivált webhelyek metaadatolási problémáiról beszélt, valamint arról, hogy hogyan lehetne az RDA (Resource Description and Access), illetve az LRM (IFLA Library Reference Model) alapján leírni ezeket. A programot ezúttal is beszélgetés zárta az előadók és a közönség között, főként a KDS keretében való együttműködésről.

A tervek szerint a 2020. évi rendezvényen a környező országokból meghívott előadók is részt vesznek, és fő témája a közép-európai webarchívumok közötti kapcsolatépítés lesz. Az eddigi 404-es workshopok prezentációi, videofelvételei és sajtóhírei a webarchívum megújult honlapján érhetők el: webarchivum.oszk.hu/404_workshop.

Drótos László
drotos.laszlo.at.oszk.hu

„Európai kultúra – nemzeti örökség” Beszámoló a Magyar Könyvtárosok VIII. Világtalálkozójáról

Két nap alatt 487 résztvevő, több mint 100 képviselt intézmény, összesen 15 ország, 22 előadó 21 előadása. És persze beszélgetés, konzultáció, találkozás, együttlét, kulturális töltekezés! Így jellemezhetjük a 2018. november 6–7-én lezajlott Magyar Könyvtárosok VIII. Világtalálkozóját. A rendezvény sikeréhez hozzájárult, hogy az MKE és az IKSZ, valamint az MTA KIK és a FSZEK szakértői támogatásával, az Országgyűlési Könyvtár és az OSZK Könyvtári Intézet közös szervezésében valósult meg, szponzorálta az EMMI, az Országgyűlés Hivatala és az NKA. A szervezők és a világtalálkozó résztvevői ezzel a rangos eseménnyel közösen köszöntötték az éppen 150 éves Országgyűlési Könyvtárat, illetve az előző napon, november 5-én az Országos Széchényi Könyvtár kiállítóterében ünnepélyes keretek között megnyílt corvinakiállítást, a nemzet könyvészeti értelemben leglátványosabb reprezentációját és az azt bemutató nemzeti könyvtárat.

A konferencia a helyszínek megválasztásával is igazodott a kettős ünnephez. Az első nap eseményei az Országház egykori főrendiházi üléstermében zajlottak, és az OGYK volt a házigazda, míg másnap az Országos Széchényi Könyvtár adott otthont a rendezvénynek, a házigazda pedig a Könyvtári Intézet volt.

A Parlamentben a gyülekező könyvtárosokat a közép-szlovákiai Fülekről érkezett Pro Kultúra Füleki Férfikar gyönyörű kórusmuzsikája lepte meg. Az európai és a nemzeti kultúránk reprezentatív bemutatását nyújtó zenei válogatás ráhangolta a résztvevőket az előadást követő méltóságteljes eseményre. Először Bellavics István, az Országgyűlési Hivatal közgyűjteményi és közművelődési igazgatója köszöntötte a vendégeket, majd Horváth József, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem főtitkára – a konferencia nyilvánossága előtt – átvette az idén először odaítélt Nagy Miklós-díjat, melyet olyan személy kaphat, aki tevékenységével kiemelkedően segíti az Országgyűlési Könyvtár tevékenységét. Ezt követően Hiller István, az Országgyűlés alelnöke személyes hangvételű beszédében foglalta össze az Országgyűlési Könyvtár történetét, méltatta a könyvtárak elévülhetetlen szerepét a tudás és kultúra megőrzésében és közvetítésében. Fülöp Péter az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkársága nevében szólt a résztvevőkhöz, kiemelve a könyvtárügy fontosságát a nemzetet a kultúra területén egységesítő törekvésekben. A köszöntők sorát Redl Károly, az OGYK igazgatóhelyettese előadása zárta, aki a 150 éves könyvtár múltját, alapítási körülményeit és jelenlegi törekvéseit mutatta be.

A konferencia címadó előadását Monok István főigazgató (MTA KIK) tartotta, elemezve az európai kultúra mibenlétét, a humán műveltség múlt- és jelenbéli szerepét, illetve az annak továbbörökítéséért felelős könyvtárak helyét. Tüske László főigazgató (OSZK) ehhez kapcsolódva szólt azokról a jelenségekről, melyek az európai kultúra modifikálására, a magyar örökség más nemzet történelmeként történő bemutatására utalnak. A nemzeti kultúránk értékeit, eredményeit, mibenlétét ezért is szükséges mihamarabb az európai kulturális közvetítő fórumokon, felületeken megjeleníteni. Ezt követően a világtalálkozó résztvevői még tizennyolc előadást hallgathattak meg, melyből tízet a határon túlról érkező műhelyek, könyvtárak munkatársai tartottak, elemezve, értékelve a nemzeti kultúra megőrzése, továbbörökítése terén végzett tevékenységüket. Az elméleti megközelítések mellett nagyobb számban a példaértékűnek tekinthető gyakorlatokat bemutató előadások hangzottak el. Így a konferencia teljesítette hármas küldetését: fórumot teremtett a nemzeti könyvtárügy számára, erősítve és elősegítve a könyvtárosi hivatás megbecsülését; lehetőséget biztosított kapcsolatok megteremtésére, illetve megerősítésére; végül – a gyakorlati ismeretek és tevékenységek átadásával – inspirált, innovációra ösztönzött, azaz utat mutatott az egyes intézmények számára tevékenységük gazdagításához, az együttműködésük szélesítéséhez, a könyvtárak közötti integráció gazdagításához.

A résztvevők visszajelzései szerint a világtalálkozó betöltötte küldetését, ösztönzően hatott az európai kulturális örökséget kezelő, s benne a magyar kulturális emlékezetet láttató könyvtárosközösség széles, világszintű együttműködésben megvalósuló munkájára.

A Magyar Könyvtárosok VIII. Világtalálkozója 2018. november 6–7. A résztvevők megtekinthették az Országos Széchényi Könyvtár 2018. november 5-én megnyílt corvinakiállítását

Darányi Sándor *A könyvtári informatika és a világháló trendjei* című előadását tartja a második napon. Háttérben (balról jobbra) a két levezető elnök, Markója Szilárd igazgató (OGYK) és Tüske László főigazgató (OSZK)

Fehér Miklós igazgató, a Könyvtári Intézet vezetője technikai információkat oszt meg

Hicsik Dóra *A szabadkai Városi Könyvtár szolgáltatásai* című előadását tartja a második napon, 2018. november 7-én

Fodor Péter *Nagyvárosi könyvtárellátási modell* című előadását tartja

Fehér Miklós
mfeher.at.oszk.hu

OSZK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAK

Emlék – Emlékmű – Műemlék (2018)

Az OSZK hagyományosan novemberben megrendezett (2018-ban november 22–23-án tartott) Tudományos Ülésszakának szervezőit mindig komoly feladat elé állítja, hogy az ülésszak központi kérdésköreként egy olyan témát jelöljenek ki, amely egyrészt a tudományos közéletet foglalkoztató kurrens problémákra reflektál, másrészt alkalmas arra, hogy a könyvtárban folyó, a gyűjtemény természetéből adódóan szerteágazó kutatásokat integrálja. 2018-ban a szervezők (Boka László, Boreczky Anna, Dede Franciska, Szegő Iván) választása a múlt mindenkori meg- és újraalkotásának vizsgálatára esett. Abból az egyszerű belátásból indultunk ki, hogy a múltról alkotott kép, a megőrzésre érdemesnek tartott emlékek és tárgyak, a követendő minták vagy éppen az elutasítandónak tekintett ideák és feledésre ítélt események és szereplők beszédesen tanúskodnak egy-egy adott korszak, kisebb-nagyobb közösség, társadalmi-politikai entitás, szellemi áramlat mibenlétéről. A kollektív emlékezet működését, a történetírást, illetve a történelmi narratíva nem feltétlenül csak írásban megjelenő, hanem pl. a dokumentumfilm és a játékfilm műfajában vagy az **emlékmű**állítás gyakorlatában is érzékelhető létrehozását befolyásoló tényezőket szerettük volna pontosabban megérteni, és láttatni azt a folyamatot, amelynek során az (akár gondos válogatás következtében, akár véletlenszerűen) fennmaradt írott, vizuális, hangzó vagy tárgyi **emlék**ből a legtágabb értelemben vett **műemlék**, egy közösség történetét magába sűrítő, identitásképző erővel rendelkező jelkép válik.

A téma, úgy tűnik, sokak számára releváns és aktuális volt. Felhívásunkra jóval többen jelentkeztek, mint ahány előadás meghallgatására és megvitatására a rendelkezésre álló idő lehetőséget biztosított, ezért válogatnunk kellett. A program összeállításakor azt a szempontot igyekeztünk érvényesíteni, hogy az előadások minél több közös ponton érintkezzenek egymással, minél inkább kiindulási alapot teremtsenek a diszkusszióra. Az ülésszak végül Boreczky Anna, Szegő Iván és Dede Franciska vezetésével három szekcióban zajlott, amelyek a *Múlt a múltban,* a *Múlt a jelenben* és a *Múlt mint forrás* címet kapták. Ahogyan az a korábbi években is szokás volt, minden szekciót egy-egy plenáris előadás vezetett be, amelyekre elismert, nem az OSZK alkalmazásában álló kutatók, ez alkalommal Vizkelety András (az MTA tagja, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professor emeritusa, az OSZK Kézirattárának volt munkatársa), Erdősi Péter (az Eötvös Loránd Tudományegyetem oktatója) és Róka Enikő (a Fővárosi Képtár igazgatója) kaptak felkérést. Vizkelety András *Üdvtörténet, néptörténet, személytörténet a középkorban,* Erdősi Péter *Történeti nézőpontok a kulturális örökség kutatásában*, Róka Enikő *A múlt újraalkotása: tárgyak és jelentések a múzeumi térben* címmel tartott előadást. Az OSZK munkatársai közül huszonnégyen adtak elő, több fiatal munkatársnak első ízben volt alkalma kutatásairól beszámolni az OSZK tudományos plénuma előtt. Az előadások válogatott és szerkesztett anyagát a *Bibliotheca Scientiae et Artis* sorozat következő kötetében, az OSZK és a Gondolat Kiadó gondozásában jelentetjük meg.

Boreczky Anna
boreczky.anna.at.oszk.hu

Töredéktől töredékig (2019)

A 2019-es tudományos tanácskozás a 'töredék' kifejezést és különféle jelentéseit, területeit kívánta középpontba állítani. Sikerült. Az évente megrendezett ülésszakon ez alkalommal huszonheten adtak elő a könyvtár kutatói és munkatársai közül.

A hagyományosan az alapítási évforduló ünnepnapjához kapcsolódó Tudományos Ülésszak hívószavai – töredék, szórvány, montázs – kapcsán a kutatók leginkább azt vizsgálták, mit mutat meg az egészből a töredék, legyen szó kódexről, kéziratról, egy kiadvány csonka példányáról, fotóról, filmről vagy akár zenei, képzőművészeti alkotás darabjáról. A félbemaradt, elveszett, részleteiben fennmaradt alkotások, tárgyi maradványok valóban nyomozásra, összefüggések felkutatására, biztos tények feltárására inspirálták az előadókat.

Az első nap plenáris előadását Fröhlich Ida, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professor emeritája tartotta. Előadásában a qumráni leletek közül két, a mágikus bajelhárításhoz kapcsolódó töredéket mutatott be. Ezeket a szövegeket a kutatás sokáig a közösség szemléletétől és gyakorlatától idegennek, mintegy kuriózumnak tekintette, ám a történész meggyőzően tárta fel, milyen kapcsolatban állnak ezek a szövegek a közösség által ismert és elfogadott más hagyományokkal, a bibliai könyvekkel, ezen belül is elsősorban a Zsoltárok szövegeivel.

Az Irodalomtudományi Intézet kutatója, Z. Varga Zoltán irodalomelméleti és esztétikai megközelítését adta a konferencia témájának *Létezik-e poétikája a töredékeknek?* című átfogó plenáris előadásában az ülésszak második napján. A romantika művészetfilozófiájában fontos esztétikai és ismeretelméleti szerepet kapott a töredék mint a művészet által kínált sajátos megismerésmód és tudásforma, illetve annak művészi megvalósításai. Ez a lét- és művészetfelfogás a modern művészetfogalomra is erős hatást gyakorolt, a töredék kérdése új elméleti keretekben vált fontossá a műalkotás mint zárt jelenség kritikájaként a 20. században. Ezekre az elméleti felvetésekre a Tolnai Ottó *Világpor* című

kötetéről szóló előadás reflektált lírapoétikai szempontból az ülésszak zárlataként.

A két nap során a konferencia egyik alappillérét a Fragmenta Codicum Kutatócsoport tagjainak előadásai alkották. Sarbak Gábor elméleti közelítése a töredék és teljes kódex határainak kérdését vetette fel, hiszen a kutatónak döntenie kell e kérdésekben munkája során. Zsupán Edina Vitéz János *Leveleskönyv*ének egy áthúzott töredékéből kiindulva az írásfejlődés tekintetében vizsgálta azt a szerepet, amelyet Vitéz a magyarországi humanizmus meghonosításában betöltött. Boreczky Anna egy eddig azonosítatlan *Speculum Humanae Salvationis*-töredék illusztrációjának ikonográfiai vizsgálata segítségével tárta fel a mű létrejöttének körülményeit, a lapnak az eredeti kódexben való helyét, más művekkel való tipológiai összefüggéseit a korszakon belül. Hende Fanni előadása egy misekönyv két különböző helyen (az Országos Széchényi Könyvtárban és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában) őrzött töredékeit „illesztette össze", a két darab összevetésével, együtt értelmezésével sikeresen tárta fel az OSZK-ban őrzött fragmentum történetét. Korondi Ágnes kutatása a néhányleveles kódexekben, kódextöredékekben fellelhető magyar nyelvemlékekre irányult, melyek sokszor nem is a fő mű részei, hanem előzéklapokra, üresen maradt oldalakra feljegyzett rövid receptek, ráolvasások, imádságok. Kisdi Klára nyomozása pedig egy „PAZL 1671" super ex librisszel ellátott kódextöredék nyomába indult, és egészen az Ausztriában található lambachi bencés monostor könyvtáráig érkezett.

E korszakhoz és kutatási területhez kapcsolódott Konrád Eszter előadása, amely egy Georgius Peuerbach 1460-ban Vitéz Jánosnak írt latin traktátusának olasz nyelvű átdolgozását tartalmazó kódexet vizsgált. A rajzokkal illusztrált kézirat feltehetőleg a 16. században készült, az előadó a kódex kapcsán felmerülő számos kérdés tisztázására vállalkozott. Szovák Márton, a Régi Nyomtatványok Tárának munkatársa Marin Sanudo velencei patrícius naplójának, a *Világkrónika*nak keresztelt műnek forrásait vizsgálta. A vegyes anyagból, naplórészletekből, diplomáciai levelek átirataiból és kivonataiból, államtanácsi ülésekről készített feljegyzésekből formálódott szöveggyűjtemény ma már egyedülálló forrásként szolgál a 15–16. század fordulójának történetéhez. Tóth Zsuzsanna az OSZK gyűjteményében őrzött corvinakötések kötéstechnikai vizsgálatának eredményeit mutatta be lépésről lépésre, rendkívül gazdag és szemléletes képanyag prezentálásával.

Az intézményben zajló kora újkori kutatásokból Varga Bernadett Keresztúri Pál egyik prédikációjának eddig ismeretlen, előkerült csonka szövegét és annak lelőhelyét mutatta be. A szöveg az I. Rákóczi Ferenc keresztelőjén elmondott beszéd szerkesztett változata, töredékessége ellenére is jelentős forrás.

A délutáni szekció előadásai mindkét napon a jelen felé közeledtek. A romantika korából fennmaradt magyar drámatöredékek palettáját mutatta be Sirató Ildikó a drámai szöveg és a korabeli színjátszás szempontjait is szem előtt tartva. A korszak kapcsán azonban többen is vállalkoztak konkrét, félbemaradt művek vizsgálatára. Rétfalvi P. Zsófia igen meggyőzően mutatta be Petőfi *Tündérálom* című költeményének Madáchra gyakorolt hatását, amelynek nyomai több Madách-műben is felfedezhetők, nem csak szövegallúziók formájában. Madách ugyanis szerkezeti szempontból is felhasználja a Petőfi-verset *Tündérálom* című drámatöredékében. Rózsafalvi Zsuzsanna Arany János hun trilógiájának szövevényes szövegfragmentumairól, kéziratváltozatairól beszélt, s ennek kapcsán a szövegkorpusz sajtó alá rendezésének filológiai útvesztőiről.

Rajnai Edit Bródy Sándor *A tanítónő* című darabjának kétféle befejezését értelmezte ugyancsak színháztörténeti szempontból. A darab 1908-as bemutatójának boldog zárlata mellett létezik a műnek egy kevésbé optimista befejezése is, így játszották és játsszák 1954-től kezdve. A színháztörténeti kutatás eredményeképpen azonban legalább öt különböző befejezésváltozat olvasható, az előadás ezeknek a szövegeknek egymáshoz való viszonyát, létrejöttüknek okait vizsgálta.

A töredékességre, az információk törmelékes szétszóródására mint kutatási területre a szubjektív, önéletrajzi vonatkozású dokumentumok is kiváló anyagot nyújthatnak. Töredék az emlékkép is, emlékezet és felejtés fragmentáltságában, kettősségében vesznek el múltunk, történelmünk darabjai, miközben éppen az egyéni emlékezet, a történelemtudomány új kutatási módszerei mutatnak rá, hogy az emlékfoszlányokból: visszaemlékezések, interjúk, naplók, levelek morzsáiból hogyan állítható össze nagyobb narratíva. Ezt a teoretikus felvetést támasztották alá Szűts-Novák Rita Imre Sándor pedagógusról és művelődéspolitikusról, Simon Bernadett az 1896-os millenniumi kiállítás naplórészletekből rekonstruálható összképéről vagy Szabó Piroska Bicskey Erzsébet 1940–46-os megrázó naplójának mint a személyes történelmi trauma lenyomatáról szóló szemléletes előadásai.

A szövegek világától némileg eltávolodva a képi ábrázolás, képi rögzítés töredékességei, morzsái is kutatási célpontokká váltak. Sebő Judit a Fényképtárban őrzött fotográfiai fakszimilék létrejöttét és jelentőségét ismertette a reprodukció és a töredék kontextusát mindvégig szem előtt tartva. Dede Franciska az *Új Idők* 1903–1914 közötti sorozatának fényképei kapcsán a magyar írók reprezentációjának eszközeit, módjait mutatta be. Az írók otthonában, a szalonban vagy a dolgozószobában készített fotográfiák egy-egy alkotó karakterét, alkotói módszerét kívánták az enteriőrök egy-egy szeletével ábrázolni, s ebben az esetben a hiányok, az eltitkolt részletek ugyanolyan árulkodók, mint az újságban megmutatott belső terek. Az ülésszak második napján került sor Sulics Fruzsina előadására, amely az azóta elveszett filmhíradók, rövid kultúrfilmek fennmaradó kísérőszövegeinek leirataiból próbált következtetéseket levonni a második világháborús propaganda és hírszerkesztés körülményeiről és működéséről. Mit tehet a kutató olyan esetben, amikor a film mint vizuális forrás tanulmányozása során nem áll rendelkezésünkre a kép? Sárközy Réka előadása viszont nagyon is a látható képek körül mozgott. Az 1950-es évek mindennapjait, építészeti kultúráját, fogyasztói társadalmának világát vizsgáló nemzetközi kutatáshoz kapcsolódva a korszak kelet-európai perspektíváját reprezentáló fotográfiák sok szempontból szembeállíthatók Európa nyugati felének „profilképeivel". A fényképek eltérő gazdasági, politikai helyzetből adódó – első látásra – nyilvánvaló különbségei azonban mégis számos azonosságot, kapcsolódást, sőt a vasfüggöny két oldalának egymásra adott reflexióit is megmutatták.

Úgy vélem, a kiírásban megfogalmazott általános gondolataink, felvetéseink az előadások konkrét példáiban, részleteiben tükröződtek vissza. A 2019-es tudományos tanácskozás két napja során eljutottunk a töredéktől a töredékig, miközben az ókori Qumrántól a középkori kódexeken, újabb kori leleteken, romantikus álomfoszlányokon és a technikai kép montázsain át elérkeztünk a 20. századi történelmi töréspontok egyéni lenyomataihoz vagy akár a 20. századi költészet minden hagyományos poétikát felszámoló porlasztásához.

Visy Beatrix
visy.beatrix.at.oszk.hu

RENDEZVÉNYEK

KÖNYVTÁRLAT

KönyvTÁRlat VII. – Játékos Évad

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásának köszönhetően az Országos Széchényi Könyvtár 2017 októberében immár hetedik alkalommal indította el irodalmi és kultúrtörténeti programsorozatát, a *KönyvTÁRlat*ot, mely ezúttal a *Játékos Évad* címet viselte. A korábbi évadokhoz hasonlóan neves előadók járták körül a központi tematikát, az előadásokat pedig színes művészi produkciók tarkították. A már megszokott módon a tárlókba gyűjteményünk kincsei kerültek, melyeket kollégáink mutattak be.

A nyitó előadás a nyelv játékosságára épült, így előadónk is egy nyelvész, Veszelszki Ágnes egyetemi docens volt, aki a témát a média és az online-világ jelenségein keresztül igyekezett bemutatni. Ezt követően Bodrogi Gyula, a Nemzet Színésze felolvasóműsorában a „rímhányó" Romhányi József verseivel mutatta be a nyelvünkben rejlő játékosságot. Az est végén könyvtárunk gyűjteményéből néhány Weöres Sándor-kéziratot vehettek szemügyre vendégeink Boka László irodalomtörténész közreműködésével.

A folytatásban *Fordítás és ferdítés* címmel Nádasdy Ádám nyelvész, költő, műfordító lebilincselő előadását hallhatta a közönség a fordító és a nyelv kapcsolatáról, valamint a fordítás révén játékra alkalmat adó nyelvről, aminek illusztrálásához Arany János Shakespeare-fordításait vette alapul. Ezt a fonalat szőtte tovább a Teatro Társulat *Mind-mind Arany, ami…* című verses estje, mely a nagy költő életútját járta végig. Zárásként ismét kézirattári gyöngyszemek kerültek elő a fordító Arany János életművéhez kapcsolódóan, melyeket Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész mutatott be.

Decemberi estünkön zenei tematika került reflektorfénybe. Ókovács Szilveszter operaénekes, a Magyar Állami Operaház főigazgatója előadásában – melyet tökéletesen egészített ki Sáfár Orsolya operaénekesnő műsora – olyan kérdéseket boncolgatott, mint hogyan lehet érzékeltetni a zenei humort vagy mit ad a zenéhez a színészi játék. Minitárlatunkon az OSZK Zeneműtárából Haydn *Teremtés* című oratóriumát Illyés Boglárka művelődéstörténész ismertette.

Az új év első alkalma során a médiában feltűnő játékoké volt a főszerep. Vitray Tamás, aki a magyarországi

televíziózás kezdeti éveitől jelen van a hazai médiában, szórakoztató történetekkel kalauzolta a hallgatóságot a televíziós kvízek világában. Az általa említett játékokat később a Grund Színház improvizációs műsora „hozta testközelbe". Végül Sárosi Attila, a Gyarapítási és Állomány-nyilvántartó Osztály periodika-szakértője mutatta be a magyar sajtóban elsőként megjelent rejtvényeket, a reformkori újságok által közölt betű- és számrejtvényeket, valamint a szocialista korszak legnépszerűbb rejtvényújságját.

Februárban *Sirálytoll kalapács* címmel Lackfi János költő, író és a Sebő-együttes irodalmi és zenei párbeszédének lehetett tanúja a közönség. A költő gondoskodott versekről és képekről, az együttes zenéről, s mindezt egy kis improvizációval alakították műsorrá, így az est résztvevői (Lackfi János szavaival élve) egy hamisítatlan „lírai látványpékségbe" pillanthattak be. A tárlóban ezúttal Szenci Molnár Albert képverse került, melyet az 1614-ben kiadott *Lusus Poetici* című kötet őriz. A különleges darab érdekességeit Visy Beatrix irodalomtörténész tárta fel.

A tavaszt egy kis színházzal nyitottuk. Vendégünk Rudolf Péter Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész volt, aki a karakterek megformálásban és életre keltésében rejlő színészi játék lehetőségeiről beszélt. Őt követte Boros Misi zongoraművész lenyűgöző játékával, az estet pedig a Színháztörténeti Tár kutatója, Rajnai Edit előadása zárta a tárlóban kiállított – korai magyar színészlegendák mimikai játékait megőrző – több mint százéves fényképek bemutatásával.

Ha játékról van szó, akkor természetesen a mese sem maradhatott ki! Soron következő programunkra Berecz András Kossuth-díjas ének- és mesemondót kértük fel, aki Szabó Dániel cimbalomművész, a Népművészet Ifjú Mestere közreműködésével dalok, mesék és tréfák gyűjteményét hozta el a közönségnek. A műsor után Dede Franciska irodalomtörténész engedett bepillantást a Gödöllői Művésztelep alkotóinak meseillusztrációiba.

Évadunk záró programja a sport köré szerveződött. Mocsai Lajos, a Testnevelési Egyetem rektora tartott előadást *Egészséges játék? Játékos egészség!* címmel, aki vendéget is hozott magával Tóth Mercédesz (a Tehetséges Fiatalok Műhely tagja) személyében. Az ifjú tehetség ritmikus sportgimnasztikai mozdulatsorokkal színesítette a programot. Végezetül pedig ismét Dede Franciska irodalomtörténész tolmácsolásában ismerkedhetett meg a közönség a századfordulós társasági (sport)élettel, a gyűjteményünkből válogatott hírlapoknak köszönhetően.

Az előző évadhoz hasonlóan, estjeinket ezúttal is rögzítettük, így aki esetleg valamelyikről lemaradt, pótolhatja. A KönyvTÁRlat VII. évadának előadásai az OSZK YouTube-csatornáján nézhetők vissza.

Sebestyén Lilla
sebestyen.lilla.at.oszk.hu

Játékidők, térfelek, hosszabbítások – KönyvTÁRlat extrák a Játékos Évadban

A játékot sokszor nehéz abbahagyni. A KönyvTÁRlat VII. *Játékos évad*át 2018-ban KönyvTÁRlat extra alkalmakkal tetéztük sikeres pályázatunknak köszönhetően. Mivel a játék szerteágazó jelentése, a homo ludens évezredes „tevékenysége" számtalan irányt megenged, mi sem fogtuk vissza játékos kedvünket, egyedüli játékszabály volt, hogy a témák a kortárs irodalomhoz kapcsolódjanak. A *Játékos évad* játéktereit, interdiszciplináris és művészeti közegeit folytatva tehát négy eseménnyel bővítettük a sort.

Játék és képregény címmel május 31-én rendeztünk kerekasztal-beszélgetést az éppen zajló *KÉP–REGÉNY–TÖRTÉNET* című kiállításunkhoz kapcsolódóan. A beszélgetésben a tárlat kurátorai, Patonai Anikó Ágnes, Szűts-Novák Rita és Szép Eszter képregénykutató, valamint Bayer Antal képregénykritikus vett részt, akiket Zsigó Bianka művészettörténész kérdezett az irodalmi művek képregény-adaptációjáról és a kortárs képregényekről.

A gyereknap alkalmára időzítettük eddig legrendhagyóbb rendezvényünket, a *Beiskolázzuk Ruminit!* elnevezésű programunkat. A június 4-én könyvtárunkba érkező kisiskolások három különleges tantárgyból választhattak kettőt. A természettudományos irodalmi napon nemcsak a Berg Judit regényeiből ismert szereplők kalandjait hoztuk össze a tudományokkal, hanem ehhez kapcsolódva néhány érdekességet, ritkaságot is megmutattunk a könyvtár gyűjteményeiből. A biológiaórát Bíró Csilla tartotta a Rumini-regények állatairól, az állatfajok jellemvonásairól, s közben régi metszetek, aprólékosan illusztrált könyvek is előkerültek. Varga Betti természetismeret-órát tartott rendkívül interaktív formában. A csoportjátékok különböző természeti jelenségeket elevenítettek fel a mozgásos feladatok során. A Térképtárban földrajzóra zajlott Visy Beatrix vezetésével, amelyen Ruminiék újabb kalandjaihoz készítettek térképeket a résztvevők. Így, miután megvizsgáltuk és jellemeztük a Rumini-kalandok helyszíneit, szigeteit, térképeit és hajózási eszközeit, új világok születhettek a gyerekek térképein. Végül pedig az OSZK két ritka, 1621-ből ránk maradt kincsét: Európa hajózási térképét és Hessel Gerritsz kézzel rajzolt hajózási térképét az Indiai-óceánról vehették szemügyre a gyerekek. A legnagyobb attrakció azonban mindenképpen az az „osztályfőnöki" óra volt, amelyet Berg Judit író tartott a díszteremben. Közvetlensége, élvezetes történetei, őszinte vallomásai és a gyerekek kíváncsiságát megmozgató kérdései pillanatokon belül elvarázsolták a résztvevőket. A szerzőhöz intézett kérdések sora végtelennek tűnt, ahogy a dedikációra váró könyveké és gyerekeké is. De a hosszú várakozás gyötrelmeit a kis matrózoknak járó élelemmel és frissítővel enyhítettük.

Szeptember 13-án került sor *Illusztris kezeink* című programunkra. A gyerekkönyv-illusztráció közelmúltbeli és jelen helyzetéről szóló beszélgetésen a témában érintett és jártas szakemberek, alkotók vettek részt: Varga Emőke főiskola tanár kutatóként hosszú ideje vizsgálja a magyar gyerekkönyvek szöveg-kép kapcsolatát, vizuális világát, Szekeres Nikoletta irodalomtörténész, a Magyar Gyerekkönyv Fórum (HUBBY) vezetőségi tagja a könyvkiadás és vizuális trendek felől kapcsolódott a témához, Dániel András pedig a Kufli-sorozat és számos más könyv alkotójaként vett részt a beszélgetésben, nemcsak illusztrátori, de

szövegírói minőségében is. A gyerekkönyvkiadás színvonaláról, a rendszerváltás körüli giccses és igénytelen kiadványokról, a vizualitáshoz való viszony változásáról, valamint szöveg és látvány egységességéről szóló beszélgetést Visy Beatrix vezette. S hogy magunkat is illusztráljuk, az eseményre minitárlatot rendeztünk be kortárs magyar művészek munkáiból, többek között Szegedi Katalin, Baranyai (b) András, Takács Mari, Herbszt László, Molnár Jacqueline vagy Sulyovszky Sarolta, Kárpáti Tibor illusztrált könyveit állítottuk ki. A beszélgetés alatt nézőink „élő közvetítést" figyelhettek kivetítőn: Agócs Írisz illusztrátor Kiss Judit Ágnes *Szörnyszomszéd* című versére „élőben" készített illusztrációkat akvarelltechnikával. A közönség előtt formálódó képeken nyomon követhettük a vers ihlető mozzanataiból megszülető jeleneteket, elképzelt figurákat. A rendezvény végén az elkészített darabokat a közönség egy-egy tagja vihette haza.

A hetedik évad záróeseményét, a *Filmjáték–játékfilm* estet szeptember 27-én rendeztük meg. A filmet középpontba állító beszélgetés az irodalom és film kapcsolatának problematikáját járta körül. Abból a kérdésből indult ki, hogy egy irodalmi alkotás megfilmesítésekor mennyiben beszélhetünk adaptációról és mennyiben újraalkotásról, mennyiben jelent más kihívásokat egy kortárs irodalmi alkotás megfilmesítése, mint egy klasszikus regényé, novelláé. A beszélgetés során egy konkrét mű kapcsán keresett válaszokat, megoldási módokat a filmadaptáció és a kortárs irodalom kapcsolatának vizsgálatakor felmerülő kérdésekre Bodor Ádám író, Gothár Péter rendező és Gelencsér Gábor esztéta. Például arra, hogyan ültethető át a szépirodalmi mondat filmes megszólalássá, mit tehetünk az irodalmi szöveggel a film látványvilágában. A beszélgetés során rövid filmbejátszásokat nézhettünk meg Gothár Péter *A részleg* (1995) című filmjéből, amelyet Bodor Ádám *Sinistra körzet*ének világa, és amely az író egyik novelláját transzformálta filmnyelvre. Az est házigazdája Boka László volt, aki a sikeres évadot a következő, *Emlékfolyamok* című sorozat meghirdetésével zárta le.

Visy Beatrix
visy.beatrix.at.oszk.hu

Vízrajzok és emlékfolyamok – A KönyvTÁRlat VIII.

A KönyvTÁRlat VIII. sorozata *Emlékfolyamok* címmel 2018 novemberében kezdte a Kárpát-medence egészét bejáró hömpölygését. Az emlékezet és vizeink kapcsolatát középpontba állító események több művészeti területet, kapcsolódó tudományágat is körbeöleltek. Egyfelől a vizeinkhez, vízrajzunkhoz, vízgyűjtő területeinkhez, vizekkel határolt tájegységeinkhez tartozó kulturális emlékezethez kapcsolódtak, hiszen maga a víz (a folyó, folyam) az emlékezet rétegeinek, folyamának, sodrásának szimbólumaként is érthető. Magyarország vízrajza pedig mindazokat az emlékhelyeket, művészeti ágakat, műalkotásokat és tudományágakat is kulturális vízhálózattá formálja, amelyekből néhány csomópontot, területet meg tudtunk mutatni a hat alkalomból álló sorozatban.

Először 2018. november 8-án a Balaton irodalmi emlékhelyeiről – Füred, Badacsony, Szigliget, Sümeg – és a Balatonhoz köthető írókról, költőkről beszélgetett Ambrus Lajos író és Alexa Károly irodalomtörténész. Az est során Kisfaludy Károlytól kezdve Berzsenyin, Jókain, Szabó Lőrincen át vezetett a hosszú névsor, egészen Hajnóczy Péterig. Költők, írók, akiket megihletett a balatoni táj és a balatoni vidékhez kötődő számos történet, legenda. A könyvtár gyűjteményéből Dede Franciska irodalomtörténész, az est házigazdája *Balatoni lapok* címmel mutatott be válogatást. A közönség részleteket láthatott a Jókai Mór *Az arany ember* című regénye alapján 1918-ban forgatott némafilmből is, amelynek képsorait Darvas Ferenc zeneszerző improvizációival kísérte zongorán.

A nyolcadik évad második alkalmát december 13-án rendeztük meg. Az est feleleventette a Szamos folyóhoz kapcsolódó különböző „Kolozsvár-emlékezetek"-et. Vendége Tompa Andrea író, színházi szakember volt, akinek nagy sikerű regényeiben Kolozsvár 20. századi zaklatott történelme elevenedik meg. *A Hóhér háza. Történetek az aranykorból,* a *Fejtől s lábtól. Kettő orvos Erdélyben*, valamint az *Omerta. Hallgatások könyve* című sokak által olvasott regények szerzőjével Balázs Imre József és Boka László irodalomtörténészek beszélgettek. Az est legfőbb témái és kérdései elmélyült diskurzust eredményeztek. Szó esett arról, hogy emberek összefonódó vagy éppen szétváló sorsaiban hogyan jelenik meg egy város, egy régió. Lehet-e másként, mint szakaszokra bontva tárgyalni annak történelmét, sorsát, emlékezetét a monarchiabeli, a két világégés közti, majd a kommunista diktatúrák ideje alatt? Van-e emlékezetbeli kontinuitás egy-egy fiktív történet és nagyon is valós személyek, események közt? Az esten Albert Csilla és Dimény Áron, a Kolozsvári Állami Magyar Színház színművészei az ötvenes évek Kolozsvárjának külvárosában és környékén játszódó *Omerta. Hallgatások könyve* felolvasóestre készített, rövidített változatát adták elő. Boka László, az est házigazdája legendás kolozsvári folyóiratokból mutatott be válogatást.

A sorozat harmadik eseménye 2019. január 24-én a Dunához és a Szigetcsúcshoz vezette a résztvevőket. Ugyanis a Dunakanyarban, a Szentendrei-sziget északi csücskében fekvő Kisorosziban a hatvanas évektől kezdve egyre több író telepedett meg, hétvégi házakban vagy olykor állandó lakosként. Az elsők egyike Mészöly Miklós volt, akit a Dunához mindig is szoros szálak fűztek, hiszen Szekszárdon született, majd évtizedekig élt Kisorosziban. Nádas Péter, egy ideig Csaplár Vilmos, aztán Balassa Péter, Kukorelly Endre szintén vett vagy bérelt ott házat. Kisoroszi egyfajta irodalmi és politikai zarándokhellyé is vált, mivel rengeteg, főleg fiatalabb író látogatta rendszeresen az ott időző mestereket – többek között előadóink is, Márton László író és Szkárosi Endre költő, irodalomtörténész, egyetemi tanár.

A beszélgetés a Mészöly–Polcz házaspár köré szerveződött, hiszen ők évtizedeken keresztül Kisorosziban töltötték a tavasztól őszig terjedő időszakot, s ők voltak az irodalmi élet centruma. És azért is, mert Mészöly írói és közéleti gondolkodásában a „hely" – legyen az szülőváros, tartós lakóhely vagy visszatérő látogatások színtere – mindig középponti szerepet játszott. Az est felütéseként Bozó Andrea színművész és Bagossy László színházi rendező olvasott fel részleteket *A bilincs a szabadság legyen* című levelezéskötetből, majd *Két és fél perc Kisorosziról* címmel részletet játszottunk le az OSZK által készített, korábban még soha be nem mutatott Mészöly Miklós-életútinterjúból. Ezt követően került sor Márton László író és Szkárosi Endre költő, irodalomtörténész beszélgetésére Mészöly Miklós és Polcz Alaine munkásságáról, életéről, személyes emlékeiket is felidézve. A minitárlaton a Petőfi Irodalmi

Múzeumban őrzött Mészöly-hagyatékból, valamint az OSZK gyűjteményéből mutattunk be néhány, a témához kapcsolódó, különleges darabot.

2019. március 28-án a magyarlakta Duna-meder déli szakaszához érkeztünk, az estet *A Dunánál – homok és víz, Vajdaságképek* címen rendeztük meg Tolnai Ottó és Ladik Katalin közreműködésével. A Duna határokon áthömpölygő folyam. Összeköt, szállít, kincsek és uszadékok „fecsegnek a felszínén", „hallgatnak mélyén". A nagy folyó ugyanakkor elválaszt, elhatárol egymástól időt és teret, kultúrákat, közösségeket, múltat és jelent. Az este folyamán tehát a „víz emlékezetét" próbáltuk nyomon követni. A határ(on)lét, a kisebbségi lét és művészet vizekben, hordalékrétegekben megcsillanó múltjáról, jelenéről két, tudásban, érzékenységben és műfajokban határtalan alkotó tett „vallomást" a közönség számára: Tolnai Ottó költő, író és Ladik Katalin költő, performer, színésznő. Mindketten több szállal kapcsolódnak Csáth Gézához, „árvacsáthhoz", a szabadkai születésű, tragikus sorsú író-orvoshoz, akinek novelláiban megelevenedik az álomszerűvé formált bácskai táj. Az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményéből Csáth Géza *Délutáni álom* különlegesen szép szecessziós kötetét mutattuk meg a látogatóknak. Az est házigazdája ezúttal Visy Beatrix irodalomtörténész, kritikus volt. Tolnai Ottóval folytatott beszélgetését követően Ladik Katalin adott elő vízhez, folyóhoz, Dunához köthető hang(zó)költeményeiből.

Április 11-i rendezvényünknek címe *Gondolat/folyamok a Tőzsér-Árpád-földrészen* volt, vendége pedig Tőzsér Árpád felvidéki költő, irodalomtörténész, műfordító, akivel Korpa Tamás költő beszélgetett. A költészetnapi dialógus azt a minduntalan újraformálódó tőzséri lírai földrajzot igyekezett körbejárni, melynek lényegét a költő 1993. december 4-i naplójegyzete a következőképpen összegezi: „nem azt érzem, hogy én nézek kifelé, hanem azt, hogy a világ néz befelé, rám, hogy az általam egykor megéltek visszanéznek". Vajon ebben a gondolati és érzékelési alapállásban milyen szerepet tölt be a világkultúra földrajza, ezúttal elsősorban nagy folyói (a Styx, a Léthé, az Eridanosz), valamint a szülőföld konkrét folyói és hegyei (Garam, Rima, Sajó, Vág és a Kárpátok)? Van-e Gömörországnak emblematikus folyója, és mit jelent Pozsonynál a Duna?

Az est folyamán részletek hangzottak el Kalapos Éva Veronika tolmácsolásában Tőzsér Árpád műveiből, továbbá Petőfi Sándor, Andrej Sládkovič és Tompa Mihály alkotásaiból. A rendezvény másik kiemelt vendége

Szvorák Katalin népdalénekes, előadóművész volt, aki a palóc folklór gyöngyszemeiből nyújtott ízelítőt.

A nemzeti könyvtár kincseiből válogató minitárlat központi műtárgyai ezúttal Tőzsér Árpád eredetileg 1979-ben megjelent, 2006-ban újra kiadott *Genezis* című kötetei voltak.

A KönyvTÁRlat *Emlékfolyamai*nak záróeseménye 2019. május 30-án Grecsó Krisztián író, költő, szerkesztő és Hrutka Róbert zenész, zeneszerző közreműködésével zajlott. *Mesél a Tisza és a Körös* – mesélt az író meg a dal.

Grecsó Krisztián költeményeit és prózáját átszövi a Tisza és a Körös vidékét megidéző emlékezés, amely a korábbi és a mai generációk történeteit, a változó vagy éppen álló időhöz való viszonyát rögzíti. Az est folyamán e szövegekből, köztük a *Vera* című, közelmúltban megjelent regényéből olvasott fel a szerző. Továbbá zene és irodalom izgalmas dialógusának is tanúi lehettünk: a személyes és kollektív emlékezet és az irodalmi szövegek ihlette, Hrutka Róberttel írott közös dalokból adtak elő meghívott vendégeink.

A könyvtárunk kincseiből válogató minitárlat központi műtárgya ezúttal Petőfi Sándor 1847-es költeményének, *A Tiszá*nak a kézirata volt, amelyet Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész mutatott be.

Aki nyomon követte a felkínált vízvonalakat, annak számára a „Kárpát-medencei vízrajz" eseményein valóban kirajzolódhatott kortárs szerzőink múlthoz, jelenhez, szülőföldhöz, irodalomhoz való viszonya, az emlékezet kötetekben, szövegekben, dalokban és produkciókban megőrződő vízrajzi térképe.

Visy Beatrix
visy.beatrix.at.oszk.hu

ORIENTALISTÁK AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN

Előadások a magyar keletkutatás eredményeiről

2018-ban folytatódott a magyar keletkutatás legismertebb alakjainak közreműködésével elindított sikeres előadássorozat, amely már a 3. évadába lépett.

A havonta egyszer, szerdánként 17 órakor kezdődő előadások, beszélgetések és könyvbemutatók fő célja, hogy az érdeklődő nagyközönség is korszerű ismereteket szerezhessen a nemzetközi viszonylatban is jegyzett magyar kutatóktól a különböző területeket és korszakokat érintő kérdésekről, valamint a kutatások legújabb eredményeiről.

Az eseménysorozat 2018-ban a belső-ázsiai steppei nomád társadalmak és kultúrák kutatásában utóbb elért nemzetközi hírű magyar eredményeket vonultatta fel. Ivanics Mária a *Dzsingisz-náme*, egy 17. század végi Volga-vidéki, keleti török nyelvű forrás elemzésén keresztül mutatta be, milyen volt az ideális vezető képe a steppén azokban a társadalmakban, amelyek nem fejlődtek birodalommá, hanem megmaradtak törzsszövetségi szinten. Róna-Tas András egy eddig kevéssé ismert belső-ázsiai hódító nép, a kitanok írásának magyar kutatók részvételével jelenleg is folyó megfejtéséről számolt be. Vásáry István a mongol világbirodalom kései korszakában vizsgálta a mongol és török hagyomány tovább élését Timur és a Timuridák perzsa és török nyelvű kancelláriáiban (1370–1506), majd Birtalan Ágnes avatta be a közönséget egy eddig méltatlanul elhanyagolt 19. századi magyar keletkutató, Szentkatolnai Bálint Gábor munkásságába, akinek az egyik legkorábbi, terepen végzett belső-ázsiai mongol nyelvészeti kutatást köszönhetjük.

A 2019-es évad változatos témákban mutatta be a magyar orientalisztika Délkelet-Ázsiától Pannonhalmáig érő legújabb kutatásait. Első előadónk a *Korán*, valamint a legtöbb arab történeti és irodalmi szöveg fordítója, Simon Róbert volt, aki az iszlám genezisének történeti kontextusát mutatta be, felhívva a figyelmet azokra ez erőkre és tényezőkre, amelyek végül világvallássá tehették. Szombathy Zoltán antropológiai terepmunkája eredményein keresztül mutatta be a közönségnek, hogyan is alakult ki a helyi hagyományokkal kapcsolatba kerülő sajátos iszlám szinkretizmus Indonézia mai közösségeiben. Wojtilla Gyula előadása egy másik világvallás, a buddhizmus eredetét helyezte új megvilágításba, és a páli buddhista szövegek, valamint az indiai társadalomtörténet és régészet eredményeinek komplex felhasználásával járt utána Buddha eredettörténetének. A magyar közönséghez térben már közelebb járt Jeremiás Éva előadása, aki egy, a Pannonhalmi Apátsági Könyvtárban feltárt keleti papírkódex kutatása kapcsán mesélt Háfíz (1315–1390), a talán legnagyobb hatású középkori perzsa költő munkásságáról és európai megismeréséről. Az évadot Dávid Géza előadása zárta, aki újonnan feltárt török források segítségével helyezte új megvilágításba a Mohács utáni országpusztulást, illetve a török hódoltság korában élő és gazdálkodó magyarok történetét.

Antalffy Péter
antalffy.peter.at.oszk.hu

EGY MÚZEUM EMLÉKEZETE

Kulturális Örökség Napja az OSZK-ban

Az Országos Széchényi Könyvtár harmadik alkalommal csatlakozott a *Kulturális Örökség Napjai* című országos rendezvényhez. A könyvtárban zajló esemény Erzsébet királyné halálának 120. évfordulóján, az uralkodóné kultuszának megidézése köré szerveződött.

1908. január 15-én nyitotta meg kapuit a budai királyi vár krisztinavárosi szárnyában (az OSZK jelenlegi épületében) az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum. A három teremből álló helyiség a Magyar Nemzeti Múzeum kihelyezett részlegeként működött, és a „nemzeti zarándokhely" szerepét töltötte be. A kiállítóterek az épület akkori 2. emeletén 1919-ig fogadták a látogatókat. Az újabb kutatások eredményei alapján tudjuk, hogy a Tanácsköztársaság idején a múzeumot bezárták, majd a kormányzói székhely kialakítása miatt átköltöztették a Budai Várpalota Duna felé néző szárnyába (ma a Nemzeti Galéria épülete). A kiállított emléktárgyakat itt tekinthették meg az érdeklődők a budai vár 1944–45-ös ostromának kezdetéig. A harcok közeledtével a múzeum tárgyait ládákba csomagolva a krisztinavárosi szárnyban található Ezüstkamrában helyezték el. Az ostrom során a kamrát aknatalálat érte, számos tárgy akkor, illetve a harcokat követő fosztogatások során semmisült meg vagy tűnt el. A megmaradt emléktárgyak visszakerültek a Nemzeti Múzeumba.

A kulturális örökség napján, az OSZK-ban szervezett épülettörténeti séták során külön hangsúlyt helyeztünk a hajdani múzeum tereinek feltérképezésére. Erre az alkalomra a könyvtár állományában fellelhető egykori emléktárgyakból Hegedüs Krisztina, a Periodika-feldolgozó Munkacsoport vezetője minitárlatot rendezett. A kiállítás keretében korabeli újságok lapjain idézte meg a királyné halálával és kultuszával kapcsolatos eseményeket.

A program zárásaként az Erzsébet-kultuszról, illetve a múzeum történetéről szóló előadásokon vehettek részt az érdeklődők. Borovi Dániel művészettörténész *Erzsébet királyné emlékezete az 1900 körüli magyar képzőművészetben*, illetve Vér Eszter Virág történész *A budai palota elfeledett kultuszhelye: az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum* címmel tartott vetített képes előadást.

Elbe István
elbe.at.oszk.hu

Erzsébet Királyné Emlékmúzeum – múzeumterem
(korabeli képeslap a Plakát- és Kisnyomtatványtárból)

Erzsébet Királyné Emlékmúzeum – a királyné íróasztala
(korabeli képeslap)

MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJA 2018

Játékos MúzÉj címmel hirdette meg az Országos Széchényi Könyvtár 2018. június 23-án a Múzeumok Éjszakája programsorozatot. 2018 a családok éve volt, ennek megfelelően a rendezvénykínálatunk igazodott az Emberi Erőforrások Minisztériuma által meghirdetett tematikához.

A tervezés és szervezés során az volt a célunk, hogy olyan sokrétű és gazdag kulturális, összművészeti eseménysorozatot valósítsunk meg, amelyben a 'játék', a 'játékosság' fogalmak kapnak hangsúlyt, hiszen ezek alapvetően képesek összehozni a családokat, rokonokat, a családok barátait vagy akár azok jó ismerőseit is. A téma és cím választásával egy koncepciójában egységes programsort igyekeztünk kialakítani – az OSZK éves belső rendezvényeit is figyelembe véve –, azzal a szándékkal, hogy az Országos Széchényi Könyvtár erőteljesen hangsúlyozza azt az üzenetet, hogy az intézmény múzeumi és könyvtári alapfeladatainak ellátása mellett színes élményeket kínáló kulturális, közösségi tér is egyben. Ez az alapgondolat illeszkedett a KönyTÁRlat VII. – *Játékos évad* című irodalmi-kultúrtörténeti programsorozathoz is, melyet a Tudományos Igazgatóság valósított meg a 2017/2018-as évad során.

A programsorozatot *Hívószó* címmel a Váci Ifjúsági Fúvószenekar hangulatébresztő jazzkoncertjével kezdtük az Oroszlános udvarban délután négy órakor, a nemzeti könyvtár főbejárata előtti területen. A fület gyönyörködtető zeneszó és a főbejáratnál kapható kézműves fagylalt vonzotta a járókelőket, turistákat. Érdeklődő látogatóinkat az OSZK kiadványait árusító stand fogadta a főbejárat közvetlen közelében, további hasznos böngészés, tájékozódás lehetőségét kínálva. Továbbhaladva az aulában, a webarchiválás lényegével és miként tjével lehetett megismerkedni és betekintést nyerni a magyar honlapok első nyilvános archívumába, majd vendégeink keresztrejtvényeket és feladványokat oldhattak meg a bemutatott témával kapcsolatban. A programot az E-könyvtári Szolgáltatások Osztály munkatársai biztosították. Ezzel párhuzamosan a könyvtári digitalizálás folyamatát lehetett figyelemmel követni különböző dokumentumok segítségével különleges módszereket alkalmazva a legmodernebb gépeken, melyeket a Digitalizáló Osztály biztosított.

Nemzeti könyvtárként az egyik legfontosabb küldetésünk az olvasás népszerűsítése, ennek érdekében egy vállalkozó szellemű, igényes gyermekkönyvkiadóval együttműködésben kialakítottunk egy otthonos olvasósarkot a család apraja-nagyja számára a Nemzeti Ereklyetérben. Itt az olvasáson túl Nagy Eszter festőművész és gyerekkönyv-illusztrátor állatmotívumos színkavalkádjában gyönyörködhettek az idelátogatók. Ezen a helyszínen egy játéksarkot kialakítva lehetőség nyílt számos, kevésbé ismert társasjátékot is kipróbálni, többek között munkatársunk, Gondos Gábor saját fejlesztésű kirakójátékait is. Az olvasósaroktól karnyújtásnyira a Kisgombos Könyvesbolt és Kiadó standjánál megvásárolhatók voltak mese-, szakács- és életmódkönyvek is, hogy kicsik és nagyok egyaránt megtalálhassák a számukra legmegfelelőbb olvasnivalót.

A programtervezés során fontos szempont volt, hogy ne csak tartalmas időtöltést biztosítsunk, hanem látványban is vonzó helyszínné varázsoljuk a tudományos tér

minden érintett négyzetméterét. A játékos enteriőr és hangulat megteremtése érdekében olyan partnereket kerestünk, akik szellemiségben és témában hozzá tudtak járulni a nemzeti könyvtár kínálta rendezvénysorozathoz. A Fakopáncs Játék webáruház függeszthető rugós mesefiguráival, valamint a Rubik Kocka játékbolt néhány játékával díszítettük a főbejárat mennyezetét, ahova – a könyvtár Restauráló és Kötészeti Osztályának közreműködésével – az éjszakai égboltot megidéző égitestek kerültek. Az 5. emelet déli folyosóján, a restaurátor osztály segítségével a könyvkötés művészetébe lehetett bepillantani, illetve a kézműves pont mellett, a játékos, mesés környezetben, az említett két vállalkozás készségfejlesztő játékait is ki lehetett próbálni és meg lehetett vásárolni.

Annak érdekében, hogy minden tekintetben megmutassuk a nemzeti könyvtár tevékenységét, szó szerint kinyitottuk látogatóink előtt az ajtókat a pincétől a padlásig. Előre meghirdetett időpontokban „kalandtúrát" szerveztünk a könyvtár raktáraiba az illetékes osztály szervezésében. A meghirdetett túraidőpontok napokkal a programsorozat előtt beteltek. Hasonlóan nagy érdeklődés övezte a Kézirattár munkatársai által szervezett, *Széchényi-kód* elnevezésű interaktív játékunkat, amely keretében a Széchényi család történetét lehetett megismerni. *Pulya-pendely-pörgettyű* címmel pedig a Régi Nyomtatványok Tára rendezett minikiállítást, mely azt mutatta be, milyen volt gyermeknek lenni a kora újkorban, hogy milyen játékaik voltak és hogyan vettek részt a család életében. A könyvritkaságok mellett a gyerekeket öltöztethető papírbabákkal, a régi könyvek illusztrációit idéző pecsétnyomókkal és pihenősarokkal vártuk.

Központi kiállításunk a *KÉP–REGÉNY–TÖRTÉNET – A 9. művészet ikonjai Magyarországon* címet viselte, amely a Széchényi Könyvtár és a Magyar Képregény Szövetség együttműködésében valósult meg azzal a céllal, hogy megmutassuk ennek az önálló műfajnak az irodalommal való kapcsolatát és a könyvtár gyűjteményében fellelhető, kapcsolódó kincseket. A tárlat prezentálta, milyen a jó képregény, bemutatta a mestereket, betekintést nyújtott a képregénykészítés folyamatába, láthatóvá tette, hogy mennyi munkával is készül el egy-egy mű, egyben rálátást is adott, hogy hol és hogyan használják fel ezt a műfajt. A kiállítás ízelítőt nyújtott a *Füles* újság indulásával kezdődő, klasszikus irodalmi adaptációra épülő, magyar „szocialista" képregény jellegzetes alkotásaiból is, mindezek mellett a különböző adaptációk alapjául szolgáló, eredeti magyar irodalmi művekre is ráirányította a figyelmet. A kortárs alkotók munkáival párhuzamosan olyan legendás rajzolók eredeti alkotásai is megtekinthetők voltak, mint Korcsmáros Pál vagy Zórád Ernő.

A képregény-kiállítás részeként találkozhattunk Fritz Zoltán *Fritz's Strip* című, a *Filmvilág* folyóiratban megjelent, pár kockás alkotások kompendiumával. A kiállítás kurátora az OSZK részéről Patonai Anikó Ágnes és Szűts-Novák Rita irodalomtörténész, míg a Képregényszövetség részéről Szép Eszter volt. A tárlathoz kapcsolódóan *Fritzinger's Comic Jam* címmel látogatóink maguk készíthettek képregényt tapasztalt alkotók segítségével.

A további programkínálatban szerepelt *BAJ-VÍVÁS* címmel történelmi kardvívás-bemutató is, valamint vállalkozó kedvűek könyves aukción licitálhattak régi és új könyvekre, mesekönyvekre, hírlapokra, térképekre, plakátokra és más érdekes dokumentumokra a nemzeti könyvtár dolgozói és barátai jóvoltából. Mindemellett kialakítottunk egy ún. „könyves turkálót", hogy a látogatók kedvükre válogathassanak.

Mozog is meg nem is – mi az? címmel diafilmvetítést tartott a Könyvtártudományi Szakkönyvtár Magyarország legnagyobb diafilmgyűjteményéből. Az eseményen a látogatók a meséktől egészen a könyvtártudományig terjedő palettáról szerezhettek új ismereteket. A gyerekeket üvegfestés, diás kirakójáték, színező is várta, míg a család felnőtt tagjai megkeresheték gyerekkoruk kedvenc diáit. A szakkönyvtár dolgozói „Gyerkőcmegőrző"-t is létesítettek, hogy a szülők is részt tudjanak venni egy-egy felnőtteknek szóló programon. 2018-ban volt a legutóbbi labdarúgó-világbajnokság, ezért a napi eseményeket

nagyképernyős televízón követhették nyomon a foci szerelmesei a 8. emeleten kialakított „Apumegőrző"-ben.

Az est egyik fénypontja volt a *Nőkből is megárt…* (életduett) című kétszereplős színdarab a Jászai- és Kossuth-díjas Tordai Teri és Horváth Lili előadásában. Egy anya-lánya történetet láthattunk arról, hogyan lesz a szülőből nagyszülő és a gyermekből édesanya. A darab olyan kérdésekre kereste a választ, hogy mi történik velünk, ha egyszer csak arra ébredünk, hogy a társadalom szemében megöregedtünk, de belül nem így érezzük. A szerző, Pataki Éva szerint az ember kívülről ugyan öregszik, de van egy belső mag, az *én*, amely szabadon kószál a testtől függetlenül. Ebből az előadásból megtanulhattuk, hogy merjük kimondani, ha valami már elmúlt; ne féljünk az új helyzetektől, és ne feledjük, az életben az egyik legfontosabb dolog a humor. A darabot a Színháztörténeti Tár *Színházi családok, színházi dinasztiák* című minitárlatához választottuk a programba, amely apropóján a díszteremben a színpadot minimális költségvetéssel sikerült megnagyobbítani.

A nap folyamán a Villányi borvidék is bemutatkozhatott „Y generációs" közösségi bisztróborával a borkedvelők számára. „A Villányi REDy a borvidék Portugieser alapú házasítása, amely nemcsak könnyed és vidám, de gyümölcsös, fiatalos, pimasz, vagány és izgalmas is egyben. Nem akar több lenni, mint ami, de kevesebb sem. Pont olyan, mint a készítői, a fiatal és örökifjú villányi borászok."

A muzsikát kedvelők Farkas Gábriel & His Band előadásában ízelítőt kaphattak a magyar könnyűzene klasszikusaiból. A késő esti koncerten csupa szívünkhöz közel álló dal volt hallható Gábriel anekdotákkal fűszerezett előadásában. Farkas Gábriel és jazz-triója a húszas évektől kezdve, az ötvenes éveken keresztül egészen a nyolcvanas évekig tartó időszak kedvelt kabarészámaiból, táncdalaiból és a korszakokat meghatározó slágerekből válogatott. Mikes Éva, Hollós Ilona, Szécsi Pál, Cserháti Zsuzsa vagy Máté Péter legismertebb melódiái csendültek fel nem megszokott feldolgozásban, hiszen a magyar könnyűzene dalait jazz-sztenderdként nem játszották korábban. A műsor többgenerációs szórakoztatást nyújtott, amelyben a nagyszülőtől az unokáig mindenki megtalálta az örömét.

A Múzeumok Éjszakája 2018 rendezvénysorozat rekordszámú látogatót (kb. 4600 főt) vonzott a nemzeti könyvtárba.

Szatmári-Lévai Zita
szatmari-levai.zita.at.oszk.hu

KUTATÓK ÉJSZAKÁJA

2018, 2019

A nemzeti könyvtár évek óta hagyományosan részt vesz a minden évben szeptember harmadik péntekjére meghirdetett országos rendezvényen, a Kutatók Éjszakáján. Az utóbbi években elsődlegesen a különböző tárakban, műhelyekben folyó munka bemutatását tűzte ki célul, miközben természetesen az éppen akkor látható kiállítás(ok)hoz kapcsolódó programokkal is várták az érdeklődőket.

2018 szeptemberében minikiállítással egybekötött minikonferencia keretében ismerkedhetett meg a közönség a régi nyelvemlékekkel, kódexekkel és könyvekkel kapcsolatos sokféle kutatással és munkával. A négy előadó olyan kérdésekre kereste rövid előadásában a választ, hogy miről mesélnek az évszázadokat túlélt kötetek lapjai a szakértőknek és rajtuk keresztül a nagyközönségnek, mit tudhatunk a történetükről, hogyan kerültek a nemzeti könyvtár gyűjteményébe és milyen módon lehet megóvni, megőrizni őket a következő generációk számára. Az első előadás keretében Lauf Judit – egy közelmúltban felfedezett nyelvemlék kapcsán – arról beszélt, hogy lehet-e még ma is nyelvemléket találni, és vajon a díszes budai kötésben fennmaradt pálos misekönyv sorai között megbúvó korai magyar nyelvű szöveget beíró szerzetesnek felfedhető-e, kideríthető-e a kiléte. A Székely Nemzeti Múzeum munkatársa a második világháborúban kalandos úton megmenekült kötetről beszélt, amely a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba – a nemzeti könyvtár szakértő munkatársainak köszönhetően – restaurálva került vissza. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanára, Kiss Farkas Gábor a múlt század derekán megsemmisült Csereyné-kódexről, illetve az abban szerepelt versekről, szerzőkről és másolókról tartott előadásában arra kérdésre kereste a választ, mit tudhatunk arról, hogy kik és hogyan énekeltek históriás énekeket a 16. században. Végezetül a nemzeti könyvtár restaurátorműhelyének vezetője, Érdi Marianne ismertette vetítéssel egybekötött előadásában a *Chronica* restaurálásának folyamatát, a különböző lépéseket, fázisokat, miközben a hallgatók összevethették a restaurálás előtti állapotot a restaurátori munka eredményével.

Egy évvel később két különgyűjteményi tár: a Kézirattár és a Színháztörténeti Tár mutatkozott be az országos rendezvény keretében. A Kézirattár anyagából a két előadó az Ady-évfordulóhoz kapcsolódva számos relikviát mutatott be, különböző szempontokból közelítve az életműhöz, a színháztörténeti gyűjtemény munkatársai pedig a különböző dokumentumtípusokon keresztül érdekes előadásokban ismertették meg az érdeklődőkkel a tárban folyó munkát és kutatásokat. Az eredeti program néhány nappal a rendezvény előtt – szomorú aktualitás miatt – kibővült: a Fényképtár munkatársai is összeállítottak egy minitárlatot, így emlékezve az akkor elhunyt Sára Sándor filmrendezőre, operatőrre.

Ady Endre halálának 100. évfordulójára emlékezve Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész *„Rohanó vonatomból / Néha félve kinézek”* címmel a költő életének és pályájának, valamint belső útkeresésének fontos állomásairól tartott előadást és mutatott be néhány eredeti és digitális másolatot az Ady-hagyaték különböző dokumentumaiból (képeslapokat, üzeneteket, fényképeket vagy például a költő kéziratos önéletrajzát). Visy Beatrix irodalomtörténész az Adyról készült fényképekre fókuszált, a megállított pillanatokra, kimerevített helyszínekre. Foglalkozott a korabeli fényképészettel éppúgy, mint Ady fényképezkedési szokásaival. Végül a közönség tagjai nemcsak egy interaktív játékban vehettek részt, hanem „szelfit” is készíthettek Adyval, illetve Ady és

A Székely-krónika a restaurálás előtt

Babits jól ismert közös fényképének egyik vagy másik pózában is megörökíthették magukat. A Színháztörténeti Tár munkatársai önálló előadásokkal mutatták be kutatásaikat, amelyek azonban összességükben jól érzékeltették nemcsak a kutatók, szakértők sokszínű munkáját, hanem a gyűjtemény rendkívüli gazdagságát is. A program az aktuális időszaki kiállítás bemutatásával kezdődött, amely a Rákosi-korszak szórakoztatóiparába nyújtott bepillantást. A szocialista revük világát különböző dokumentumtípusok (és másolataik) idézték meg. Rajnai Edit *Laborfalvi Róza szabadságra ment…* című előadásában a 19. századi színházi élet apró, mindennapi kulisszatitkait fedte fel. A Nemzeti Színház törvényszékének 1841 és 1843 közötti jegyzőkönyvei alapján olyan kérdésekre kereste a választ, hogy mennyi szabadsága volt egy színésznek, mekkora büntetést kellett fizetnie, ha nem tudta a szerepét, vagy ha a jelenet vége előtt elhagyta a színpadot, mit csináltak a házi statiszták, és ki volt a hibás, ha leszakadt a színpadi állványzat. Kis Domokos Dániel Kodály Zoltán és Bartók Béla színpadi műveihez kapcsolódó látványtervekről beszélt; díszlet- és jelmeztervek, fényképek, színlapok és aprónyomtatványok, valamint a korabeli leírások, kritikák, nyilatkozatok alapján idézte fel, hogy vajon mit láthattak a nézők a 20. század első felében. Bessenyei Ágnes egy újabb dokumentumtípussal, szövegkönyvekkel ismertette meg az érdeklődőket. A Nemzeti Színház és jogelődje, a Pesti Magyar Színház szövegkönyvei páratlan kincsnek számítanak, hiszen minden példány egyedülálló, jelentős részük kézzel íródott, és különböző (szerzői, rendezői, színészi vagy éppen súgói) bejegyzések teszik őket egyedivé. Az előadás nemcsak példákat hozott, hanem kitért az egyedi szövegkönyvek katalogizálásának kihívásaira is. Sirató Ildikó a Színháztörténeti Tár gyűjteményének összefoglaló bemutatása mellett olyan kérdésekre kereste a választ, hogyan működik a színháztörténészi emlékezet, hogyan dolgozhatók fel, rendezhetők a színháztörténeti dokumentumok. A Fényképtár munkatársai a néhány nappal korábban elhunyt rendező-operatőrre, a Nemzet Művészére emlékező tárlatot állítottak össze a Sára Sándor által rendezett és fényképezett filmek nemzeti könyvtárban őrzött standfotóiból, különböző fotóalbumokból, filmrészletekből, a művészről készült portréfilmből. A kiállításban Sárközy Réka történész tartott vezetést a Kutatók Éjszakáján.

Dede Franciska
dede.franciska.at.oszk.hu

A Székely-krónika hazatérése

CHRONI-
CA
EZ VILAGNAC
YELES DOLGA-
IROL.
SZEKEL ESTVAN
CRACCOBA
Nyomtatot Strykowiai LAZAR
Altal. CHRISTVS születesenec
M. D. L. IX. esztendeiben.

Székely István krónikája a világ jeles dolgairól számos példányban őrződött meg számunkra. A könyv restaurálása során előbukkant feljegyzés beszámol a Székely Nemzeti Múzeumból elmenekített kincsek zalaegerszegi tragédiájáról és a példány megmeneküléséről. 1945. március 28-ról 29-re virradóra a zalaegerszegi vasútállomáson veszteglő szerelvényben 52 láda sepsiszentgyörgyi múzeumi gyűjtemény is elpusztult vagy eltűnt egy légitámadás következtében. Több, később végzetesnek bizonyult döntés következménye volt a Székely Nemzeti Múzeum páratlan kincseinek a pusztulása. A katonai helyzetre való tekintettel a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelősége már 1944 tavaszán rendeletet hozott arról, hogy a Tolna megyei Apponyi-kastélyba (Apponyi Sándor egykori lengyeli rezidenciájába, amely a híres könyvtárának adott otthont 1925-ig) szállítsák a legnagyobb értékeket. A végül szeptember 2-án evakuált anyag azonban – az időközben megváltozott körülmények következtében – részben lengyeli, részben kolozsvári kitérővel Keszthelyre jutott. A karácsonyt még a keszthelyi múzeumban töltötték a kincsek, innen 1945 januárjában Zalaegerszegre indították az értékes rakományt, ahol a végzetes támadás érte tavasszal. A különleges rakományban megtalálhatók voltak például Apor Péter, Bod Péter, Benkő József és Cserei Mihály kéziratai, illetve Balassi Bálint Machiavelli-kötete az elején Rimay bejegyzésével, amelyet a költő Rimay Jánosnak küldött el a braunsbergi jezsuita kollégiumból 1591-ben. Azonkívül több erdélyi (pl. Szent-Iványi, Dálnoki Gál, Csíkszentmártoni Szabó) család irattára, rengeteg oklevél a Zsigmond-, Hunyadi- és a Jagelló-korból, sok ritka érme (Árpád-kori, Anjou, erdélyi), kép, festmény és fotó pusztult el velük együtt, illetve veszett nyomuk. A Székely-krónika felbukkanása több szempontból is örömteli. Ez az első épen maradt könyv, amely előkerült immár 70 évvel később a Székely Nemzeti Múzeum elpusztultnak hitt anyagából. Ráadásul ez a Székely-példány egykoron nemcsak Giróthi Péter 16. századi másolatait őrizte: az erdélyi Horvát Ilona özvegységéről szóló versét, illetve Balassi Bálint költeményének egy változatát, hanem a teljes Csereyné-kódexet, vagyis Tinódi Sebestyén Jászon-monda feldolgozását és Enyedi György, Szegedi András, valamint Pesti György históriás énekeit is. Szerencsés véletlennek köszönhető, hogy Kis Böndi János vasutas megtalálta a súlyosan megrongálódott kötetet és a nemzeti könyvtárnak ajándékozta valamikor 1945 után.

Több mint hét évtized OSZK-ban történt gondos őrzési, állagjavítási időszak után 2019 őszén a kötet ünnepélyes keretek közt visszaadásra került jogos tulajdonosának, a Székely Nemzeti Múzeumnak.

Farkas Gábor Farkas
farkas.gabor.at.oszk.hu

ALAPÍTÁSI ÜNNEP

Az Országos Széchényi Könyvtár alapítási ünnepe (2018)

1802. november 25-én gróf Széchényi Ferenc a nemzetnek ajándékozta könyvtárát, továbbá numizmatikai és a magyar történelmet idéző gyűjteményeit, megvetve ezzel a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár alapjait. Akkor az alapító Bibliotheca Regnicolarisnak nevezte az intézményt utalva arra, hogy a gyűjtemény a Magyar Szent Korona Országaiban (az alapítás időpontjában: Magyarországon, Horvátországban és Erdélyben) élők nemzeti könyvtára.

Már 1802-ben sokakban megfogalmazódott a gondolat, hogy ha a Magyar Királyság nem vált volna az európai nagyhatalmi politika áldozatává a 16. század elején, tehát ha Hunyadi Mátyás önálló tudott volna maradni, akkor a Bibliotheca Corviniana lehetett volna a magyar nemzeti könyvtár alapja.

A 19. században alapították nemzeti intézményeink többségét, ami a kultúra polgári nyilvánosságának létrejöttével valósulhatott meg, köszönhetően a nemzetállamok és a nemzeti öntudat megerősödésének.

Az Országos Széchényi Könyvtár minden év november 25. körül emlékezik meg alapításának évfordulójáról, tisztelegve az alapító, gróf Széchényi Ferenc előtt is. A kétnapos alapítási ünnep rendszerint éppúgy magába foglal szakmabelieknek szóló könyvtárszakmai összejöveteleket, mint ahogy a megemlékezés során a nagyközönség számára is kínálunk szórakoztató, ismeretterjesztő programokat. Tárt kapukkal, térítésmentesen, illetve jelentős kedvezménnyel tesszük látogathatóvá a könyvtár kiállításait, ez alkalomra szervezett programjait. Mint hagyományosan minden évben, így 2018-ban is, ezen a napon 50% kedvezményt adtunk a beiratkozóknak az éves könyvtárhasználati díjból.

2018-ban *Nyitott könyv* címmel hirdettük meg az Országos Széchényi Könyvtár alapítási ünnepét. Kicsiknek és nagyoknak szóló tematikus tárlatvezetéseket tartottunk *A Corvina könyvtár budai műhelye*, illetve az *„Ezerszer, Júlia" – Arcok és kérdőjelek* című kiállításainkban ingyenesen látogatható programjaink mellett. A nagykiállítás Mátyás király könyvtárát gazdagító kódexeket és corvinákat mutatott be, míg a másik tárlaton Szendrey Júlia költői életútjával ismerkedhettek meg az érdeklődők. A kiállítások mellett a Ramazuri Bábszínház *Itt a király, hol a király? – avagy Mátyás, az álruhás igazság* című mesejátékán keresztül a legkisebbek is az udvari életbe csöppenhettek. Lóri bácsi meseműhelyében a legendás királyról szóló további izgalmas kalandokat hallgathattak meg az érdeklődők, s ezzel párhuzamosan a Csíki Család Kézműves Műhelyének közreműködésével kínáltunk további élményeket. A nemzeti könyvtár restaurátorai kézműves kódexkötéssel mutatták meg mesterségük műhelytitkait.

A gyerekeket szólítottuk meg a *Miniátort Budára!* című rajzpályázattal is, amely során azt a legrátermettebb ifjú miniátort kerestük, aki megfesti az uralkodó legkirályibb cselekedeteit. 250 rajz érkezett pályázatunkra az ország több mint 60 pontjáról Mátészalkától Kaposvárig, Bonyhádtól Szombathelyig; sőt még Szerbiából is küldtek alkotásokat a felhívásunkra.

Nyílt napunkat *Titokzatosság, rejtélyek, víziók* címmel Thurzó Zoltán magyar kultúra díjas zongoraművész koncertje zárta.

Szatmári-Lévai Zita
szatmari-levai.zita.at.oszk.hu

Nyitott könyv – Széchényi-kód és Ady
Nyílt nap az OSZK-ban
(2019)

A könyvtár életében mindig nagy jelentősége van az évente megtartott alapítási ünnepnek. A már hagyományos Tudományos Ülésszak és a kifejezetten a könyvtár dolgozói számára tartott belső ünnepség mellett általában egy jelentős kiállítás vagy esemény mentén kerül sor az Országos Széchényi Könyvtár nyílt napjára is. 2019-ben november 23-án rendeztük meg, és naphosszat tartó programsorozattal vártuk a látogatókat, vendégeket.

A programok három fő tematika köré szerveződtek: az egyik szálat az Ady Endre halálának századik évfordulója alkalmából rendezett centenáriumi rendezvénysorozathoz tartozó előadás és kerekasztal-beszélgetés jelentette, a másikat – természetesen a Széchényi családhoz kapcsolódva – egy kiállítás és egy különleges film vetítése, a harmadikat pedig a hagyományos könyvtári séták alkották, különböző érdekességekkel fűszerezve. A könyvtár alapítója és családjának híres és kevésbé ismert tagjai, leszármazottai meghatározó szerepet töltöttek be Magyarország történetében, és évszázadokon át számos területen, sokféle módon öregbítették a család hírnevét. 2019-ben az őszi nyílt nap alkalmából a *Széchényiek játékban* című kiállítás volt látható, amelyet a Kézirattár munkatársai rendeztek. A kiállításhoz kapcsolódva egy játékot is szerveztek, amelyben sport, művészeti, gazdasági, politikai és utazási témájú kérdések egyaránt szerepeltek. A résztvevőket értékes könyvjutalmak várták. A múzeumpedagógia keretében a nagycenki Széchenyi-kastély főépületét ábrázoló, kartonból készült játék segítségével fedezhették fel a résztvevők a család különböző tagjai közötti rokoni kapcsolatokat. A délelőtt folyamán a díszteremben egy több szempontból is különleges filmvetítésre került sor. A 2018-ban 120 éve született Afrika-utazó és vadászíró gróf Széchenyi Zsigmond (1898–1967) életéről nagyszabású természetfilmes dokumentumfilm készült, amelynek bemutatója – nem sokkal rendezvényünk előtt – 2019. október 10-én volt az Uránia Nemzeti Filmszínházban, *Vadonvilág – Gróf Széchenyi Zsigmond nyomában* címmel. A film vezető producerének és forgalmazójának támogatását megnyerve a dokumentumfilmet az alapítási ünnep alkalmából a nemzeti könyvtárban is levetíthettük. Vendégünkként köszönthettük a kilencvenhárom éves gróf Széchenyi Zsigmondné Hertelendy Margit asszonyt, aki a kezdetektől aktívan segítette az alkotók munkáját. A vetítésen jelen volt még Lerner János, a film rendezője, valamint Vágvölgyi Bence, a film ötletgazdája is, akik az alkotási folyamatot mutatták be és érdekes részleteket árultak el a film készítéséről a dísztermet betöltő közönségnek. Érdekességként a kiállítótérben egy Széchenyi Zsigmond által elejtett dámszarvas trófea is látható volt, amelyet kimondottan erre az alkalomra a Magyar Természettudományi Múzeum kölcsönzött a könyvtárnak. Egy minitárlaton pedig a neves világjáró vadász és író életének főbb állomásait, lakhelyeit, egy-egy szállóigévé vált mondatát mutattuk be. Nagyváradon született, bejárta a világot és a második világháború előtt a könyvtárunkhoz közeli Úri utcában is lakott. Aki végignézte, -olvasta a képeket, szövegeket, az könnyen tudott válaszolni azokra a kvízkérdésekre, amelyek megválaszolásáért jutalom járt. A nyílt napok alkalmával elmaradhatatlanok a népszerű könyvtár- és raktársétáik, amelyeket ez alkalommal *Széché-*

Gróf Széchenyi Zsigmondné Hertelendy Margit (középen) a vetítésen

nyi Ferenc öröksége ma az OSZK-ban címmel hirdettünk meg. Az előzetes regisztrációhoz kötött programon Elbe István és Mészáros Tamás kalauzolta a résztvevőket. A több időpontban induló épülettúrák egyik állomása az Ars Librorum kiállítótérben volt, ahol az érdeklődők megtekinthették a digitális restaurálás és rekonstrukció eredményeképpen újraalkotott és ettől az alkalomtól kezdve a nyilvánosság számára is látható Perczel-glóbusz másolatát. Végállomása pedig egy, a digitalizálást nagymértékben elősegítő csúcstechnológia bemutatása volt, amely egy komoly fejlesztésnek köszönhetően került nem sokkal korábban az intézmény birtokába. Györffy Szabolcs és a Digitalizáló Osztály munkatársai látványos digitalizálási folyamatokat mutattak be az érdeklődő csoportok számára.

Egy rendhagyó vezetésen Horváth Pál, a már több mint negyvenöt éve a könyvtárban dolgozó restaurátor munkatársunk mutatta be kiállított képeslapgyűjteményét, amelynek tematikája az olvasás, a könyv volt, a legváltozatosabban ábrázolva – úgy a századfordulón készült litográfiákon (kőnyomatokon), mint a francia, kézzel színezett, gyönyörű képeslapokon is. Természetesen ezen a napon minden programunk ingyenes volt, és 50 %-os beiratkozási akciót is hirdettünk.

Albert Gálffy Réka
albert.reka.at.oszk.hu

Széchényi-emléknap – 2018, 2019

Könyvtárunk megalapításának 216. évfordulóján az immár szép hagyománnyá vált ünnepségre 2018. november 26-án 10 órai kezdettel került sor a 6. emeleti díszteremben. A *Himnusz* hangjai után Tüske László főigazgató megnyitó szavaiban üdvözölte az egybegyűlteket, és beszámolt az elmúlt esztendő során elért szép munkaeredményekről. Emlékeztetett arra, hogy ezeket az eredményeket jobban kellene a külvilág felé kommunikálnunk, ugyanakkor felhívta a figyelmet a KIFÜ szolgáltatásaival kapcsolatban felmerült egyes problémákra, valamint a tervezett és már folyamatban levő építkezésekkel kapcsolatos nehézségekre.

Ezt követően a Széchényi Ferenc-emlékérem 2017. évi kitüntetettje, Tokaji Nagy Erzsébet tartott előadást Szabó Zoltánról, a két világháború közt indult, Baumgarten-díjas magyar íróról, szociográfusról, lapszerkesztőről és publicistáról. Az előadót az is ösztönözte a nagyívű pályakép megrajzolására, hogy Szabó Zoltán kéziratos hagyatékát 1989 óta az OSZK Kézirattára őrzi. A 127 kg összsúlyú, 26 407 fólió terjedelmű kéziratos anyagot Kenedi János, Szabó Zoltán munkásságának kiváló ismerője rendszerezte; a munkát a Soros Alapítvány támogatta. Az igen részletes előadás a szociográfus-író életútját a pesti piarista gimnáziumban töltött évektől a különböző lapvállalkozásokon át *(Képes Világ, Valóság, Látóhatár)* egészen az 1956 utáni New York-i és bretagne-i emigrációig kísérte figyelemmel.

Az előadás után Tüske László ünnepélyesen bejelentette, hogy a Széchényi-emlékérem díjazottja 2018-ban Heltai János tudományos kutató, egyetemi tanár, az MTA doktora. Köszönetnyilvánításában az ünnepelt eddigi pályafutására emlékezve először is elmondta, hogy 1972-től kezdve már diákként cédulázott az RMNy-csoportban (Régi Magyarországi Nyomtatványok). 1975 óta áll munkaviszonyban a nemzeti könyvtárral. Mesterének vallja Hervay Ferencet és Holl Bélát, nemkülönben Borsa Gedeont, akivel az RMNy III. kötetének szerkesztése közben került közeli kapcsolatba. Tőle tanulta, és ma már saját hitvallásaként is hangoztatja, hogy csak minőségi munkát érdemes végezni. Köszönő szavait P. Vásárhelyi Judit gondolataival folytatta: „Az RMNy-csoportban mindenki mindenkit kijavíthat. Ezért tudunk minőségi munkát végezni." Végül pedig arra emlékeztette a jelenlévőket, hogy a retrospektív nemzeti bibliográfiának a magyar nemzettudat ébrentartásában nagy szerepe volt és van napjainkban is.

Boka László tudományos igazgató laudációjában szintén felidézte, hogy a díjazott 1975 óta folyamatosan dolgozik az RMNy szerkesztőségében. Mestereit követve ma már ő jeleskedik a fiatalabb kutatók betanításában. A Miskolci Egyetem egyetemi tanáraként igen népszerű oktató a diákság körében. Tanári munkáját a szakma iránti lelkesedés, korrektség, segítőkészség, alaposság, pontosság, jó humorérzék jellemzi. Boka Lászlóval először 2008-ban, a Biblia évében rendezett nagy bibliakiállítás alkalmával kerültek közelebbi kapcsolatba. A kiállítás mellett a kurátorok (Heltai János és Gáborjáni Szabó Botond) rangos konferenciát is szerveztek. 2017-ben a Nemzeti Múzeumban megrendezett *Ige-Idők* című kiállítás egyik felkért kurátora volt. A reformáció 500. évfordulóján megnyílt nagykiállításra gazdag anyagot adott kölcsön az OSZK. A kiváló tanárt és bölcsészt dicsérő szavak sorát Pázmány Péter gondolatai zárták „a nyelv javairól": „…a' jó nyelv-alatt méz és téj vagyon: a' nyelv, ha oktat, tudatlanságtúl szabadít: ha énekel, gyönyörködtet: ha dorgál, jobbít: ha biztat, szűvesít: ha bátorít, vígasztal: ha fenyeget, tartóztat."

Végül, de nem utolsósorban Moldován István KKDSZ-titkár közreműködésével adta át Tüske László főigazgató a 2018. évi törzsgárdajutalmakat. 10 éves tagsági jutalmat kapott Bayer Erika, Beöthy Ildikó, Boreczky Anna, Csobán Attila, Duchonné Kálmán Tünde, Faragó-Sebestyén Edina, Farkas Gábor Farkas, Fazekas Zoltán, Földi Erika, Gorácz Mónika, Harkainé Perhócs Petra, Havas Petra, Koppán Orsolya, Kovács Bence, Nagy Anna, Nagy Lajos, Paulik Péter, Raffai Gábor Vilmos, Simon Bernadett, Simon Jennifer, Szabóné Kozma Katalin, Szádeczky-Kardoss Zsófia, Tengerdi Katalin, Tercsi László, Tóth Eszter, Varga Ágnes és Vasné Tóth Kornélia. 20 éves tagsági jutalomban részesült

Benke János, Fehérné Gaál Kinga, Galambos Éva, Héder Imre László, Illyés Boglárka, Perger Péter, Rózsafalvi Zsuzsanna és Tóth Loránd. 25 év után kapott jutalmat Baráth Bálint, Beyer László, Horváth Diána, Lendvay Krisztina és Molnár István. 30 éves törzsgárdajutalomban részesült Boglárine Soponyai Andrea, Dobó Kocsis Zoltán, Gyoroki Lászlóné, Kocsisné Szakács Mariann, Koós Balázs és Rohács Iván. 35 éves törzsgárdajutalmat érdemelt ki Danku György, Takács Ferenc és Zichy Mihály. 40 év után kapott tagsági jutalmat Szita Gábor, végül két 45 éves évfordulót ünneplő kollégánk is jutalomban részesült: Borsos Attila és P. Vásárhelyi Judit.

2019. november 25-én szintén a díszteremben került sor a házi ünnepségre. A *Himnusz* eléneklését követően Hammerstein Judit főigazgató asszony ünnepélyes hangú köszöntő szavaiban igen szép hagyományként értékelte, fontos alkalomnak, szervezeti kultúránk részének nevezte ezt a házi ünnepséget, amelynek fontos szerepe van munkaközösségünk építésében, és megköszönte az elmúlt esztendő munkáját.

Ezt követően Heltai János, a Széchényi Ferenc-emlékérem 2018. évi kitüntetettje tartott előadást, melynek első részében a nemzeti könyvtárban végzett több mint 40 évi munkája után tisztelettel, szeretettel, hálás szívvel emlékezett meg mestereiről, illetve azokról, akik az RMNy szerkesztőségében folyó szakmai munkába bevezették: elsősorban Berlász Jenőről, Hervay Ferencről, Borsa Gedeonról, Holl Béláról és P. Vásárhelyi Juditról. A második részben Berlász Jenő *Az Országos Széchényi Könyvtár története* című könyve alapján ismertette intézményünk történetét, főként az alapítás körülményeire és a könyvtár fő gyarapodási forrásaira összpontosítva.

Az előadás végén Hammerstein Judit bejelentette, hogy a Széchényi-emlékérem idei díjazottja Rajnai Edit tudományos kutató, a Színháztörténeti Tár munkatársa.

Sirató Ildikó osztályvezető laudációjában elmondta, hogy Rajnai Edit immár több mint 20 esztendőt töltött a nemzeti könyvtár szolgálatában. Munkáját tájékoztató könyvtárosként kezdte. A színházi kis- és aprónyomtatványok gyűjteményi felügyeletét látja el; vezető szerepet tölt be a teljes gyűjtemény kezelésében, a különböző munkafolyamatok szervezésében. Színháztörténeti kutatásait elsősorban gyűjteményünk forrásaira alapozza. Biztos tudása, módszertani felkészültsége pontos fogalmazással társul: felkészíti a következő filológusgenerációkat. Legutóbbi jelentős közleménye Miklósy Gyula színigazgató naplója első részének (1886–1888) sajtó alá rendezése volt 2018-ban. Számos kiállítás rendezése is fűződik a nevéhez: megbízható tudásáról és munkájáról sok helyen ismerik, mindenütt tisztelve szeretik.

Az OSZK kórusa Eckhardt Mária vezetésével Michael Haydn karácsonyi responzóriumát énekelte az ünnepelt tiszteletére.

Végül, de nem utolsósorban Hammerstein Judit főigazgató Szabó Krisztina KKDSZ-titkár közreműködésével átadta a 2019. évi törzsgárdajutalmakat. 10 év után kapott elismerő jutalmat Bakos József, Bán Boglárka, Bessenyei Ágnes, Csaba Attiláné, Führingerné Gál Marianna, Kaposváriné Dányi Éva, Kovács Eszter, Masudné Bogár Anikó, Mánfai Miklós Antalné, Mikusi Balázs, Nagy Róbert, Szabó Krisztina, Szvorényi Róbert és Turai Hilda. 20 éves tagsági jutalmat kapott Boka László, Góczán Andrea, Kelemen Péter, Nagyné Varga Ildikó, Nick Szilvia, Moldován István és Tamás Kincső. 25 éves jutalmat kapott Hovánszki István, Kis Domokos Dániel és Székely András. 30 éves törzsgárdajutalomban részesült Havasi Erika, Kállay Eörs, Paizs János, Szilasiné Szmrtnik Márta és Vitányi Gergely. 35 év után részesült jutalomban Honffyné Felhő Ágnes, Jóssáné Tóth Cecília és Pap Ágnes. Végül 40 éves tagsági jutalmat érdemelt ki Györgyné Borsa Zsófia.

Csobán Endre Attila
acsoban.at.oszk.hu

INTÉZMÉNYI TUDOMÁNYOS EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

A nemzeti könyvtár minden évben kiterjedt intézményi együttműködésekben vesz részt, legyen szó tudományos vagy könyvtárszakmai, könyvkiadási, hazai és határon túli vagy nemzetközi, hosszú és rövid távú, esetleg eseti partnerségről. Az intézményi tudományos együttműködéseket tekintve mindenekelőtt az állandó jellegűeket kell említenünk, amelyeket keretszerződés vagy aktív tagság határoz meg és rögzít.

Az Európai Kutatókönyvtárak Konzorciumában (Consortium of European Research Libraries – CERL) Magyarországot a nemzeti könyvtár – és 2018 óta részben az Egyházi Könyvtárak Egyesülése, az EKE – képviseli, de a közelmúltban javaslatot fogalmaztunk meg arról, hogy az OSZK különböző hazai egyetemi könyvtárakkal is kezdeményezzen együttműködést a CERL-anyagok tekintetében, hiszen fontos ország-reprezentációról van szó. (A kapcsolatfelvétel a nagyobb egyetemi könyvtárakkal és az MTA KIK-kel már megtörtént, annak érdekében, hogy adataink láthatóvá váljanak távlatilag az európai adatbázisokban, mely részben érinti az MKDNy-programot is.) A hagyományos éves CERL-közgyűlés 2018 szeptemberében Velencében zajlott, ahová az intézményt képviselő tudományos igazgatót a fentiek fényében már elkísérte az EKE új vezetője, Oláh Róbert is. 2019 májusában e közgyűlés által is üdvözölt és támogatott angol nyelvű tematikus szemináriumra, workshopra került sor az OSZK-ban *Digital Technologies in the Investigation of Printed Heritage* címmel, amelyen a CERL vezetői közül többen részt vettek, hazai tekintetben pedig számos intézmény képviseltette magát. Sajnálatosan 2019 őszén – az intézmény bizonytalan anyagi helyzete okán, első ízben – a nemzeti könyvtár személyes képviselettel nem volt jelen az őszi közgyűlésen.

A Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA) éves kongresszusán belül Athénban megrendezett CDNL-en (Conference of Directors of National Libraries), vagyis a nemzeti könyvtárak igazgatóinak konferenciáján az előző évek gyakorlatának megfelelően 2019-ben is Boka László tudományos igazgató képviselte az OSZK-t. Az augusztus 27-én kezdődött tanácskozás kiemelt tematikája „A következő generáció és a tudásátadás" volt. A tanácskozás végén a nemzeti könyvtárak vezetői, illetve delegáltjaik közös nyilatkozatban foglalták össze az ENSZ 2030-ig tartó fenntartható fejlődési programjára vonatkozó, szakterületi célokkal kapcsolatos észrevételeiket. Az európai helyszínnek köszönhetően az OSZK munkatársai közül 2019-ben többen részt vettek az IFLA világkongresszusán, ezt követően pedig a szabvány-felülvizsgáló munkacsoportjainak munkájában is.

Szintén hosszú távú nemzetközi, illetve határon túli együttműködésként kell említeni a különböző kutatócseréket, amelyek keretében két állam nemzeti könyvtárai fogadnak kutatókat a másik országból. A kutatócserék lehetővé teszik, hogy a különböző (jellemzően szomszédos) országok könyvtáraiban lévő, magyar vonatkozású anyagokat a kutatók felkutassák, kigyűjtsék, tanulmányozzák, hiszen a nemzeti könyvtár kiemelt feladatkörébe tartozik a magyar retrospektív nemzeti bibliográfia (15–18. század) összeállítása, és a modern tudományosság kritériumai alapján elengedhetetlen, hogy a hungarikumok leírása autopszia alapján történjen. Több ország könyvtárával van olyan élő együttműködése az OSZK-nak, amely ezt a munkát támogatja (kölcsönösségi és viszonossági alapon), és lehetőséget biztosít a rendszeres szakmai konzultációra, valamint az eredmények közös, tudományos konferenciákon való bemutatására.

A hosszú távú kétoldalú partnerségeket egészítik ki az eseti (akár középtávú) együttműködések, amelyek egy-egy konkrét rendezvény, konferencia, projekt, kiadvány, közös honlap megvalósítására jönnek létre (akár több évre vonatkozóan).

A hazai intézmények közül 2018 decemberében együttműködési megállapodást írt alá a nemzeti könyvtár főigazgatója és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) rektora. Mindkét intézmény számára kiemelten fontos a Magyarországon található, maradandó értéket jelentő kéziratos könyvkultúra fennmaradt emlékeinek megőrzése, anyagának szakszerű feldolgozása és a kutatást, valamint az ismeretátadást segítő pontos és korszerű segédletek minőségi biztosítása. Ennek előmozdítása érdekében az OSZK és a PPKE Nemzetközi Kánonjogtörténeti Kutatóközpontja vállalta, hogy az együttműködési megállapodás keretében a középkori kánonjogi forrás- és tudománytörténeti anyag szakmai feldolgozásával keletkező vagy ahhoz kapcsolódó ismereteket hozzáférhetővé teszi mind szakkatalógus, tudományos kiadvány, online közzététel, mind szakmai rendezvények (magyar és nemzetközi kiállítások és szimpóziumok) keretében – magyar és idegen nyelven.

2017 óta, de 2019-től keretszerződéssel is megerősítve működik együtt a nemzeti könyvtár a Magyar Művészeti Akadémiával, annak különböző egységeivel. Az együttműködés elsődlegesen tudományos jellegű, konferenciák szervezésére, különböző kiadványok közös megjelentetésére vonatkozik, és nemegyszer különböző emlékévek köré szerveződik. A sikeres együttműködést tanúsítja mind a Kuncz-konferencia tanulmánykötete, mind az Ady Endre halálának évfordulójára megjelent díszalbum: mindkettő az OSZK és az MMA Kiadó társkiadásában látott napvilágot 2019-ben. 2020-ra a trianoni békediktátum 100. évfordulója és egy transzilvanizmuskonferencia kapcsán született elvi megállapodás együttműködésről a két intézmény között.

A könyvkiadási együttműködéseket, társkiadásokat hosszan lehetne sorolni. Nem számítva a különböző kiadókkal társkiadásban megjelentetett művek hosszú sorát, érdemes megemlíteni (a teljesség igénye nélkül) a partnereink között a Magyar Pálos Rendet, a Külgazdasági és Külügyminisztériumot, a Magyarságtudományi Társaságot, a Székely Nemzeti Múzeumot, a Teleki Tékát, a Bölcsészettudományi Kutatóközpontot, az Irodalomtudományi és a Zenetudományi Intézetet, 2019-ben pedig eseti jelleggel az Erdélyi Múzeum Egyesületet, az ELTE Román Tanszékét és Románia Budapesti Nagykövetségét is.

A különböző kiállítások, tárlatok esetében az együttműködő partnerek köre még szélesebb, legyen szó különböző köz- és magángyűjteményekről, könyvtárakról, múzeumokról, levéltárakról, a különböző tudományos intézetekről. A 2018-ban és 2019-ben megvalósult kiállítások közül – a teljesség igénye nélkül – említendő a Magyar Képregény Szövetséggel együttműködésben létrejött *KÉP–REGÉNY–TÖRTÉNET* című kiállítás vagy a CAFe Budapest Kortárs Művészeti Fesztivállal közösen megrendezett *Grafityisz* című tárlat. A Szendrey Júlia életművének szentelt kiállításon a MOME hallgatóinak installációit is láthatták az érdeklődők, míg az *Egység és sokszínűség – Örmény Biblia és vallásos társadalom* című kiállítás az OSZK, a PPKE Armeniológiai Intézete és a Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des Östlichen Europa hármas együttműködésével valósult meg. A BTK Irodalomtudományi Intézetével közösen szervezett *Magyarország képe az európai fikciós irodalomban (16–20. század)* című kamarakiállítás mellett végezetül érdemes kiemelni az 1996 óta rendszeresen megszervezett *Szép Magyar Térkép* című pályázatot és kamarakiállítást, amelyet az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszéke az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárával közösen szervez minden évben a magyar térképkultúra színvonalának emelése céljából.

A rendezvények közül kiemelendő, hogy a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének elnöksége (a több mint másfél ezer tagot tömörítő International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres [IAML]) 2018 februárjában az Országos Széchényi Könyvtárban tartotta szokásos évközi ülését.

A napirenden az előző évi kongresszus tanulságainak levonása mellett többek között a szervezet elektronikus archívumának kialakítása, az IAML égisze alatt működő nemzetközi repertóriumok további működésének, illetve a szervezet következő esztendőkre szóló stratégiájának megvitatása szerepelt.

Az Országos Széchényi Könyvtár Fényképtára egy tíztagú konzorcium tagjaként 2019-ben részt vett az ötvenes évek vizuális kultúráját bemutató kutatási és oktatási projektben, amelynek célja az volt, hogy az eltérő politikai berendezkedésű társadalmak fényképeinek tartalmában, művészi kompozícióiban, képi struktúráiban a közös pontokat és különbségeket kutatva bemutassa a korszak életmódját. Az olasz, holland, belga, német, görög, spanyol, brit partnerek mellett a kutatás egyetlen kelet-közép-európai résztvevője a magyar nemzeti könyvtár volt.

Az eseti együttműködések közül mindenképpen ki kell emelni a Petőfi Irodalmi Múzeum és a nemzeti könyvtár 2017-ben kezdődött közös projektjét, amely az Arany János-bicentenárium kapcsán a mintegy négyezer tételből álló nagyszalontai dokumentumegyüttes megmentését és a Csonka torony új kiállításának elkészítését célozta. Az együttműködés keretében a múzeum szakemberei végezték el a muzeális munkát, az OSZK pedig restaurálta a könyvekből, kéziratokból és egyéb dokumentumokból álló dokumentumegyüttest. A restaurálás után a dokumentumok 2018 júniusában ünnepélyes keretek között kerültek vissza Nagyszalontára, ahol egy időszaki kiállítás keretében tekinthették meg az érdeklődők (a dokumentumokból Rózsafalvi Zsuzsanna szerkesztésében egy kétnyelvű album is megjelent). Az együttműködés ezenfelül szélesebb tudományos kereteket is öltött, s kiterjedt az OSZK és a PIM mellett az MTA KIK és a BTK Irodalomtudományi Intézet közös konzorciuma révén Arany János minden autográf (nem csupán szépirodalmi) kéziratos művének egyetlen tudományos oldalon történő összesítésére. A honlap 2019-re készült el, melyhez az OSZK saját kézirattári dokumentumain túl a nagyszalontai kéziratokat is gondozta.

Az Országos Könyvtári Platform (OKP) első kész moduljaként jött létre az új Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása (MKDNy), amelyet 2019. október 31-én teltházas szakmai rendezvényen mutatott be a nemzeti könyvtár, és amely képes lesz Magyarország muzeális jellegű dokumentumkincseit egyetlen online térben egyesíteni. A rendszer már több mint 243 000 rekordot tartalmaz, és folyamatosan bővülni fog. Farkas Gábor Farkas a bemutatón elmondta, hogy azon dolgoznak, hogy feltérképezzék, hol őriznek az országban muzeális könyveket, kéziratokat, térképeket, kottákat és egyéb dokumentumokat, ezekből mennyi található az egyes intézményekben, azok milyen állapotban vannak, és mi az értékük. Emellett pedig kiemelten fontos az is, hogy az új rendszeren keresztül megmutassák ezeket a kincseket, és mindenki számára hozzáférhetővé tegyék. A megújult rendszer a http://mkdny.oszk.hu/ internetes címen érhető el.

Az intézményi tudományos együttműködésekkel párhuzamosan a nemzeti könyvtár digitalizálási együttműködéseket is kialakított határon túli könyvtárakkal és múzeumokkal, illetve az elmúlt két esztendőben is számos tudományos és könyvtárszakmai, nemzetközi és hazai konferencián vettek rész – és adtak elő – az OSZK munkatársai, kutatói.

Végezetül érdemes kiemelni, hogy a Mikes Program keretében a tengerentúli diaszpórában élő magyarok felajánlásai révén az OSZK több ezer kötettel tudta gyarapítani a törzsgyűjteményét, és több ezer dokumentummal bővültek a különgyűjtemények is – kiváltképp a Kézirattár, a Zeneműtár, valamint a Plakát- és Kisnyomtatványtár. A program keretében lehetőség nyílt olyan magyar vonatkozású dokumentumok regisztrálására és szolgáltatására is, amelyek korábban ismertelenek voltak a hazai olvasók és kutatók előtt.

Boka László, Dede Franciska
boka.at.oszk.hu, dede.franciska.at.oszk.hu

ALBUMOK, HASONMÁSOK, TANULMÁNYKÖTETEK
A nemzeti könyvtár kiadványai

Nemzeti Téka, *Bibliotheca Scientiae et Artis (BScA), Studia Theatralica*, *Mokka-R*, *Kuncz Aladár Összegyűjtött Munkái*, *Magyar Könyvszemle* és *Irodalmi Magazin* – csak néhány cím a nemzeti könyvtár (társ)kiadásában évente megjelenő könyvsorozatok és folyóiratok közül. Emellett díszalbumok, tanulmánykötetek, monográfiák, hasonmás kiadások, évkönyvek, katalógusok, levelezésgyűjtemények és kézikönyvek is megtalálhatók a kínálatban. Ez a tartalmi és műfaji sokszínűség a kiadásban közreműködők: szerzők, szerkesztők, olvasószerkesztők, grafikusok, tördelők és adott esetben fordítók magas szakmai tudásával és igényességével párosul, ami garancia a megjelenő kiadványok színvonalára. Ezt mutatja nemcsak a közönség érdeklődése, hanem a szinte évenkénti rendszerességgel elnyert díjak, elismerések sora is. Így volt ez 2018/2019-ben is, amikor a Szép Magyar Könyv 2018 megmérettetésen a *BScA*-sorozat jubileumi, 10. köteteként a Gondolat Kiadóval közösen megjelentetett *„Volt a hazának egy-két énekem" – ARANY 200* című konferenciakötet köztársasági elnöki különdíjat nyert. (A Szép Magyar Könyv versenyen mindig az előző év könyveit díjazzák, így 2018-ban a 2017-ben megjelent kiadványokat, melyek közül szintén köztársasági elnöki különdíjat nyert a Dohnányi Ernő *Változatok egy gyermekdalra. Variationen über ein Kinderlied* című hasonmás kiadás. Az OSZK 2019-es kiadványai közül is több pályázhat 2020-ban a szakmai elismerésre.)

A nemzeti könyvtár könyvkiadási programja az intézmény alapfeladataihoz kötődően a könyvtár állományának gazdagságát, valamint a kutatók és szakértők tudományos munkáját is híven tükrözi. A megjelenő köteteket a hagyományos csatornákon túl a könyvtár különböző könyvbemutatók, kerekasztal-beszélgetések és könyves kitelepülések alkalmával törekszik minél jobban megismertetni az érdeklődőkkel. Bár itt nincs lehetőség az elmúlt két esztendő minden megjelentetett kiadványának részletes bemutatására, néhány kötetet érdemes mégis röviden megemlíteni (az OSZK honlapján a megjelenő kiadványok egy külön alhonlapon tételesen, adatokkal és rövid ismertetéssel, valamint címlapképpel együtt, szerző, cím, műfaj, sorozat és megjelenési év szerint kereshetően megtalálhatók: www.oszk.hu/kiadvanyok.hu).

Emlékévek, jelentős évfordulók és/vagy nagykiállítások kapcsán a nemzeti könyvtár gyakran több, különböző műfajú kiadványt is megjelentet az adott témában. Így 2018-ban az előző évi Arany János-emlékévhez (és az akkor már megjelent kiadványokhoz) kapcsolódva látott napvilágot Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténész szerkesztésében az *„Én kis hazám a nagy hazában". A nagyszalontai Arany János Emlékmúzeum kézirattári dokumentumai* című album, amely az emlékévben restaurált nagyszalontai kéziratos hagyatékot mutatja be jegyzékekkel és jelentős dokumentumok fényképeivel. Szintén az emlékévhez kötődően jelent meg – a könyvtár évente megrendezett tudományos tanácskozásának eredményeit a következő esztendőben

közreadó *Bibliotheca Scientia et Artis* című sorozatban – a 2017-ben Arany János életműve témában meghirdetett konferencia előadásainak tanulmányokká átdolgozott anyaga. Ez a Gondolat Kiadóval közösen jegyzett tanulmánykötet nyerte el 2018-ban a Szép Magyar Könyv elismerését. Ugyanezen 2017. évi tudományos tanácskozás még egy jelentős jubileumhoz kötődött: a nemzeti könyvtár megalapításának 215. évfordulóját ünnepelte, s a konferencia előadásainak másik része – néhány további írással kiegészítve – szintén egy tematikus tanulmánykötetben látott napvilágot (ez alkalommal tehát az éves szimpózium kivételesen két kötetet is eredményezett (a *BScA* 10. és 11. kötetét). Szintén az előző év tudományos eredményeiből született meg a *Magyar Könyvszemle* és a *MOKKA-R Egyesület füzetei* kiadásában a P. Vásárhelyi Judit szerkesztésében megjelent *A reformáció könyvespolca: Reprezentatív kiadványok Magyarországon a reformáció korából* című kiadvány a reformáció emlékévéhez kötődően. Az elmúlt két esztendő másik jelentős eseménye a nemzeti könyvtár corvinakiállítása volt, amelyhez gazdagon illusztrált, igényes kiállítási kalauzt szerkesztett Zsupán Edina, a kiállítás kurátora és Földesi Ferenc filológus *A Corvina könyvtár budai műhelye* címmel. 2019-ben a könyvtár is megemlékezett Ady Endre halálnak 100. évfordulójáról, és a különböző programok mellett egy díszalbumot is kiadott. A Boka László és Rózsafalvi Zsuzsanna irodalomtörténészek szerkesztésében és kísérőtanulmányaival megjelent, *„Valaki útravált…" ADY 100 – Az úton lévő és kiútkereső Ady Endre* című album a költő belső útkeresését és az életének főbb állomásait és helyszíneit állítja a középpontba.

A különböző albumok és kiállítási katalógusok mellett a könyvtár nagy hangsúlyt fektet a hasonmás kiadásokra. Évekkel ezelőtt megindított sorozata a Budapesti Újságírók Egyesületének almanachjait adja közre irodalomtörténészek rövid tanulmányaival kiegészítve, a Kossuth Kiadó pedig az OSZK társkiadásában jelentet meg 20. századi magyar verseskötéteket. 2019-ben így jelent meg Ady, Babits, Radnóti és József Attila egy-egy kötete valamilyen szempontból érdekes példányának hasonmás kiadása (Ady *Szeretném ha szeretnének* kötete például egy Lédának szóló dedikáció miatt keltette fel a kiadók figyelmét). Emellett az elmúlt két esztendőben a Zeneműtár anyagából is megjelent egy Dohnányi Ernő- és egy Goldmark Károly-mű hasonmása.

Könyvsorozatokról érintőlegesen már esett szó, de meg kell említeni az Argumentum Kiadóval közösen jegyzett MOKKA-R sorozatában napvilágot látott, Borsa Gedeont köszöntő, könyvtörténeti írásokat tartalmazó kötetet, a *Nemzeti Téka* könyvtártörténeti sorozat soron következő darabját, amely az 1945 és 1956 közötti bő évtized könyvtárügyét mutatja be több tanulmánnyal és több szempontból (vizsgálja például a könyvtárpolitikai kérdéseket, a szakképzést, az iskolai és gyermekkönyvtári ellátást), a *Studia Theatralica* keretében kiadott színháztörténeti szempontból rendkívül érdekes naplót (Miklósy Gyula feljegyzéseit). A *De Bibliotheca Corviniana* sorozatban 2019-ben Xystus Schier Corvin Mátyás budai királyi könyvtáráról 1766-ban napvilágot látott értekezése vált könnyen hozzáférhetővé. A Kuncz Aladár életművét bemutató sorozatnak az utóbbi években rendszeresen jelentek meg kötetei, de ki kell emelni azt a 2019-es tanulmánykötetet, amelyet a nemzeti könyvtárban rendezett Kuncz-konferencia előadásainak írott változatából szerkesztett Boka László és Brok Bernadett *„A nekifeszült mentő-akarat"* címmel.

A könyvtár több évkönyvet is megjelentet. A *Mercurius* (illetve angol változata, a *Bulletin*) utolsó két száma több évet összevonva jelent/jelenik meg (2018-ban a 2015–2016–2017-es tripla szám és 2020-ban várható a 2018–2019-es dupla szám). Három éve már nyomtatott formában is olvasható a *Térképtári Közlemények*, amely a különgyűjteményi tár anyagához kapcsolódó írásokat ad közre, gazdagon illusztrálva. 2018-ban még a könyvtár társkiadásában jelent meg az intézményhez tartozó 1956-os Intézet évkönyve *Újratervezések. Magyarország a jelenkorban* címmel (Keller Márkus és Tabajdi Gábor

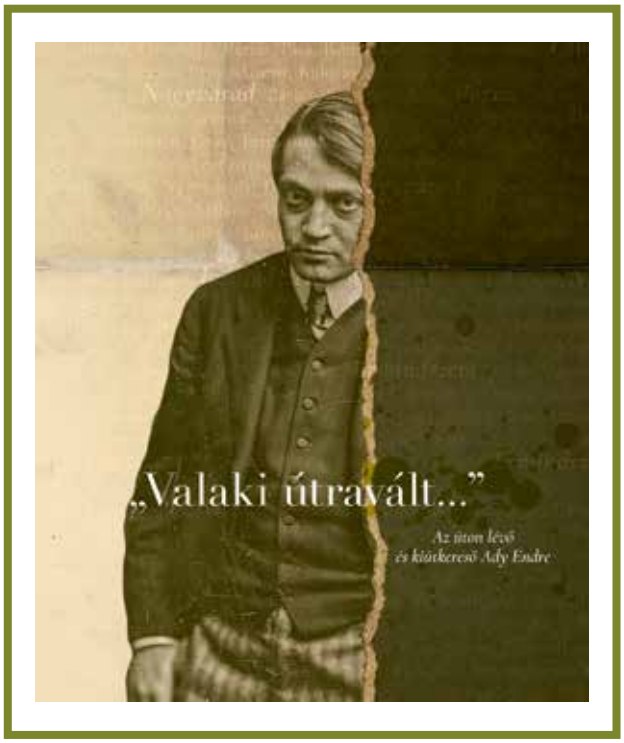

szerkesztésében). A nemzeti könyvtár osztályaként működő Intézet 2019 nyarán átkerült a Veritas Intézethez, ezért évkönyv ebben az esztendőben már nem jelent meg az OSZK kiadásában. Természetesen az évkönyv mellett az Intézet több munkatársának köteteit is kiadta a könyvtár, így Eörsi László és Keller Márkus munkáit *(A „budai srácok" 1956 és Szocialista lakhatás? A lakáskérdés az 1950-es években Magyarországon)*. A könyvtár által jegyzett folyóiratok között pedig a könyvtárszakmai periodikák *(Könyv, könyvtár, könyvtáros és Könyvtári Figyelő)* mellett a magyarságtudományi forrásközléseket tartalmazó *Lymbus*t és az *Irodalmi Magazin* negyedéves tematikus számait érdemes kiemelni (az elmúlt két évben szenteltek számot Cseh Tamásnak, Kányádi Sándornak, Jókainak, Adynak és Kazinczynak, de volt szó az iskoláról, katonaköltőkről és a boszorkányságról is).

A kézikönyvek és forrásközlések is meghatározó elemei a nemzeti könyvtár kiadványi stratégiájának, így jelent meg 2018-ban V. Ecsedy Judit és Kovács Eszter szerkesztésében a *Magyarország bibliographiája 1712–1860. X. Nyomda- és kiadástörténeti mutató*. A kutatók számára fontos források a különböző levelezések, ezért számíthat a szakma érdeklődésére a Thallóczy Lajos hagyatékából származó levélválogatás, amelyet Zichy Mihály rendezett sajtó alá, vagy Osvát Ernő Kosztolánczy Tibor és Nemeskéri Erika gondozásában megjelent szerkesztői levelezése.

Az alkalmi kiadványok és tanulmánykötetek rendkívül színes palettát kínálnak az érdeklődőknek. Nemcsak 17. századi felső-magyarországi hitvitáról olvashatnak az érdeklődők Garadnai Erikának köszönhetően, hanem Hoffmann Gizella szerkesztői munkája révén megismerkedhetnek az erdélyi unitárius egyház történetével is. Mikusi Balázs írásai a Haydn- és Mozart-kutatások újabb eredményeit mutatják be, Vasné Tóth Kornélia és Simon Melinda kötetei pedig Nagy László Lázár kisgrafikai életművébe és a 20. század eleji magyarországi nyomdászjelvények világába engednek bepillantást. Természetesen még tovább lehetne folytatni a különböző tematikájú kiadványok sorát a táncról, 20. századi folyóirat-olvasókönyvről, történelmi dokumentumfilmeknek az emlékezésben játszott szerepéről vagy éppen a Szabó Zoltán életművéről szóló könyvekkel.

Végezetül – részben visszautalva a különböző emlékévekhez és kiállításokhoz kötődő kiadványokra – érdemes azt is kiemelni, hogy a nemzeti könyvtár különböző kiállítási katalógusokat és díszalbumokat is megjelentet, így például a már említett, gazdagon illusztrált albumok mellett a kilencedik művészetként is aposztrofált képregényről szóló kiállítás katalógusát.

A könyvtár jelentős számú kiadványát az érdeklődők nemcsak a nemzeti könyvtár saját könyvesboltjában, illetve a terjesztői hálózat különböző boltjaiban találhatják meg, hanem egyrészt a minden évben megrendezett könyves kitelepülések alkalmával az Országos Széchényi Könyvtár standján belelapozhatnak a kötetekbe, illetve – kedvezményes áron – meg is vásárolhatják, másrészt különböző könyvbemutatókon tudhatnak meg többet a megjelen(tetet)t művekről, és megismerkedhetnek a szerzőkkel, szerkesztőkkel (természetesen ez alkalmakkal is biztosítva van a vásárlási lehetőség). A könyvbemutatók legnagyobb részére a könyvtár épületében kerül sor, de természetesen arra is van példa, hogy fővárosi, vidéki vagy határon túli (külső) helyszínen ismertetnek egy kiadványt a szerzők, szerkesztők. A munkatársak rendszeresen szerveznek kerekasztal-beszélgetést egy-egy újonnan megjelent könyv kapcsán a különböző könyves kitelepülések alkalmával is, és arra is akad példa, hogy egy-egy alkalomhoz, például a magyar kultúra napjához kapcsolódik a könyvbemutató.

A minden évben megrendezett könyves kitelepülések közül a nemzeti könyvtár immár évek óta részt vesz áprilisban a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon, májusban a Múzeumok Majálisán (ahol elsősorban a különböző múzeumi gyűjtemények mutatkoznak be, de a nemzeti könyvtár nemcsak kiállítóhelyként, hanem a kiadványaival is jelen van minden évben), júniusban az Ünnepi Könyvhéten, ősz elején (augusztus végén és szeptember első napjaiban) a magyar nyelv és könyv ünnepén a budai Várban és végül októberben az őszi Margó Fesztiválon a Várkert Bazárban.

A nemzeti könyvtár nemcsak könyvtári szolgáltatásaival járul hozzá az őrzött kultúrkincs terjesztéséhez, hanem kiadványaival egyrészt könnyen elérhetővé tesz különböző forrásokat és ritka kiadványokat, másrészt a munkatársak és szakértők kutatási eredményeinek közzétételével kontextusba helyezi, értelmezi is a gyűjteményében őrzött anyagokat.

Dede Franciska
dede.franciska.at.oszk.hu

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK 2018

A 2018-as év egyik legmeghatározóbb nemzetközi eseménye könyvtárszakmai szempontból a Kína és Kelet-Közép-Európa országai között létrejött unió. A szeptember 22-i nagyszabású rendezvényen számos kelet-közép-európai ország, köztük Magyarország nemzeti könyvtára és az MTA könyvtára kötött Kínával együttműködési megállapodást. Az eseményen több mint háromszáz meghívott vett részt, köztük Hangzhou városának vezetői is. Az együttműködést a Hangzhou Public Library kezdeményezte, amelyhez harminchat könyvtár csatlakozott, összesen tíz országból. Az esemény a Kína és Kelet-Közép-Európa kulturális együttműködése harmadik fórumának részeként valósult meg. Tüske László, az OSZK főigazgatója Kínából hazatérve levélben köszöntötte a szervezőket, és támogatásáról biztosította az újonnan megalakult unió munkáját. Ezenkívül ez évben egy további új együttműködési megállapodás született: májusban a Teheráni Nemzetközi Könyvvásáron került sor az Iráni Nemzeti Könyvtárral kötött együttműködési megállapodás aláírására. Decemberben az OSZK főigazgatója Jordániába látogatott, ahol az ammani egyetem központi könyvtárában avatta fel a magyar kulturális sarkot Abdel-Karim Al Quadah rektor és Czibere Csaba nagykövet társaságában. Az esemény Magyarország Jordániai Nagykövetsége és a Jordániai Egyetem közötti együttműködés keretében valósult meg.

Szakmai egyeztetés a Bolgár Nemzeti Könyvtár delegációjával

Az előző években az Országos Széchényi Könyvtárral kötött együttműködési megállapodások keretében érkeztek hozzánk delegációk 2018 tavaszán Bulgáriából, ősszel Marokkóból. A Szent Cirill és Metód Bolgár Nemzeti Könyvtár igazgatónőjének és munkatársainak elsődleges célja a korai bolgár könyvnyomtatás emlékeinek feltárása volt. A könyvtárunkban őrzött példányok kiemelt fontosságúak számukra, mivel a török uralom idején Magyarország volt az a terület, ahol kinyomtathatták saját nyelvükön írt könyveiket. Szeptemberben Budapestre érkezett a Marokkói Királyság Nemzeti Könyvtára igazgatója, Abdelilah Tahani és az intézmény kulturális ügyekért felelős vezetője, Saadia Boulhane. A látogatás során nemcsak intézményünket tekintették meg, hanem az MTA és a Parlament könyvtárát is. A marokkói igazgató később levélben köszönte meg a magyarországi fogadtatást, és kifejezte reményét a közös munka folytatására.

Tüske László főigazgató a Marokkói Királyi Nemzeti Könyvtár igazgatójával, Abdelilah Tahanival

Az együttműködési megállapodások, illetve azok előkészítése mellett az Országos Széchényi Könyvtár számos nemzetközi szakmai konferencián és találkozón képviseltette magát. A szeptemberben Asztanában rendezett Olvasási Világkongresszuson, melynek témája az alkotók, a „közvetítők" és a kritikusok szerepének vizsgálata volt napjaink olvasási kultúrájában, Tüske László főigazgató a hazai digitális műveltségről (digital literacy) tartott előadást.

Pályázat útján lehetőség nyílt arra, hogy Boka László tudományos igazgató és Déri Eszter, a Régi Nyom-

tatványok Tárának munkatársa májusban részt vegyen a Lett Nemzeti Könyvtárban rendezett *Könyvkiállítások és közönségük* című szemináriumon, melyen könyvtári és múzeumi dolgozók, valamint független művészek gyűltek össze olyan problémák megvitatására, amelyekkel ma a könyvtáraknak és könyvmúzeumoknak kell szembenézniük. Az első napon előadások, a másodikon műhelyviták keretében nyílt alkalom egy-egy kérdéskör részletesebb áttekintésére, közös megbeszélésére.

Augusztusban Boka László vett részt az IFLA (Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) ezúttal Kuala Lumpurban tartott éves találkozóján. A közel egyhetes programsorozat az *Alakítsd át a könyvtárat! Alakítsd át a társadalmat!* felhívás köré szerveződött.

A 2018-es CERL-szemináriumot (Európai Kutatókönyvtárak Konzorciuma) októberben tartották Velencében, témája *A nyomtatás fejlődése és a társadalom 1450–1500 között* volt. Magyar részről Boka László és Oláh Róbert, az EKE (Egyházi Könyvtárak Egyesülése) CERL-képviselője vett részt. A CERL vezetőségével való egyeztetést követően lehetővé vált, hogy intézményünk eddigi egyéni tagságát 2019-től csoportos tagsággá bővítse, így teljes jogú tag lett az MTA KIK (Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ) és az EKE is.

2018 végén az Országos Széchényi Könyvtár meghívást kapott a Szent Cirill és Metód Bolgár Nemzeti Könyvtár *The Culture of Donation* című konferenciájára, amelyet az intézmény alapításának 140. évfordulójának alkalmából szerveztek. Az OSZK-t a Nemzetközi és Kulturális Kapcsolatok Osztály vezetője, Antalffy Péter képviselte *Business unusual: repositioning a traditional institution in the global era* című előadásával.

2018-ban sem szűkölködött a könyvtár külföldi látogatókban, akik közül többen kutatócsere-megállapodások keretében érkeztek intézményünkbe. A szomszédos országokon kívül többek közt az USA-ból, az Egyesült Királyságból és Olaszországból látogattak el hozzánk könyvtárosok és kutatók. Külön öröm volt számunkra, hogy az MTA KIK szervezésében a MELCom konferencia résztvevői felkeresték intézményünket.

Több ország hazai képviselete látogatott el az Országos Széchényi Könyvtárba: áprilisban az iráni nagykövet, Mohammad Reza Morshedzadeh és két iráni vendége, júliusban az újonnan kinevezett Anunciada Fernández de Córdova spanyol, Ana Piedad Jaramillo kolumbiai, valamint María del Carmen González Cabal ecuadori nagykövetasszonyok jártak intézményünkben. Látogatásuk során először az intézmény főigazgatójával találkoztak, majd a különgyűjtemények munkatársai számukra megkülönböztetett értékkel bíró kéziratokat, régi nyomtatványokat és térképeket mutattak be, köztük az OSZK-ban 2017 végén felfedezett quitói kéziratot.

Őexcellenciája Anunciada Fernández de Córdova spanyol nagykövetasszony látogatása az OSZK-ban

Különleges ajándékot adott át az OSZK számára Wening Esthyprobo Fatandari, Indonézia nagykövetasszonya, aki indonéz nyelvre lefordíttatott és megjelentetett egy ismert magyar gyerekkönyvet, Bartos Erika *Hoppla meséi – Kirándulás Pécs városában* című művét. Az Országos Széchényi Könyvtár külön oklevéllel ismerte el a nagykövetasszony áldozatos munkáját a magyar könyvek és irodalom terjesztésében.

Őexcellenciája María del Carmen González Cabal ecuadori nagykövetasszony az OSZK spanyol és dél-amerikai kéziratait tekinti meg Janzsó Miklós (Kézirattár) és Antalffy Péter (NKKO) bemutatásában

Az Országos Széchényi Könyvtár kincsei 2018-ban is több rangos kiállításon szerepeltek, így egy szélesebb nemzetközi közönség is megismerhette ezeket. A Régi Nyomtatványok Tárából az *Ibrahim pasa, török követ bevonulása Bécsbe* című, 1700-ban készült, egyetlen pél-

dányban fennmaradt metszetet állították ki a münsteri Művészeti és Kulturális Múzeum *Frieden. Von der Antike bis heute* (Béke. Az Ókortól napjainkig) című kiállításán. A Plakát- és Kisnyomtatványtár őrzi a hazánkban sajnos kevéssé ismert festő és grafikus, Ember Oszkár (Spitzer Oszkár, 1892–1931) 1920-ban a *Peer Gynt*höz készült tizenöt litográfiáját tartalmazó albumot, melyet a Pozsonyi Városi Galéria állított ki Oskár Ember-kiállításán. A litográfiasorozat érdekessége, hogy a modern stílusban alkotó és később New Yorkban befutott művésznek ez az egyetlen ma ismert alkotása, melyet egy kassai nyomda, a Hermész készített. Szintén a Plakát- és Kisnyomtatványtár kölcsönözte Bortnyik Sándor hat plakátját az olmützi művészeti múzeum *Felbomlás évei – Szorongás és élvezet között: az új közép-európai polgár születése 1908–1928* című kiállítására, melyet a krakkói Nemzetközi Kulturális Központ, a pozsonyi Városi Galéria és a pécsi Janus Pannonius Múzeum közreműködésével hoztak létre. E városokban lesz 2019–2020 során látható a kiállítás, melyről a korszakkal foglalkozó közép-európai művészettörténészek készítenek négynyelvű monográfiát.

Intézményünkből 2018-ban ketten nyertek el Klebelsberg Kuno-ösztöndíjat, mellyel külföldön kutathattak. Bárány Zsófia az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport munkatársa két hónapot töltött Ausztriában, kutatásának kettős célja volt. Egyrészt az 1850–67 közötti magyar, felekezeti, elsősorban katolikus sajtó és irodalom feltérképezése – különös tekintettel a politika- és diplomáciatörténetre –, másrészt az inter- és transzkonfesszionalizmus vizsgálata magyar vonatkozásban a bécsi kormányzati forrásokban ugyanebben az időszakban. Dede Franciska tudományos titkár szintén két hónapot töltött Párizsban, ahol a magyar származású osztrák grófnő, a II. császárság párizsi osztrák nagykövetének felesége, Metternich Paulina udvari és társasági életben játszott szerepét és kapcsolati hálóját kutatta.

2019

2019 januárjában Alicia Elvira Corredera Morales kubai nagykövet látogatott el intézményünkbe, és reményeit fejezte ki a két ország nemzeti könyvtárainak jövőbeni együttműködésével kapcsolatban. Tüske László főigazgató és Bogić Rakočević, a Montenegrói Nemzeti Könyvtár főigazgatója a 2018 októberében megrendezett kínai kongresszuson ismerkedett meg, amelyet követően felmerült az intézményi és szakmai szintű együttműködés lehetősége. A Montenegrói Nemzeti Könyvtár delegációját 2019. február 25-én üdvözölhettük könyvtárunkban, ahol a könyvtárközi együttműködés főbb irányait tárgyalták meg, különös tekintettel a jelenleg is tartó digitalizációs projektre. A tárgyalás végén Bogić Rakočević és Tüske László négy évre szóló együttműködési megállapodást írt alá. A budapesti látogatás során a vendégeknek lehetőségük nyílt megtekinteni a Parlamentet, valamint az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményét is, ahol Markója Szilárd, a könyvtár igazgatója fogadta a delegációt.

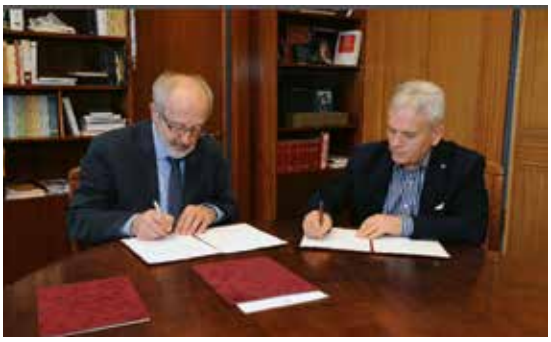

A Montenegrói Nemzeti Könyvtárral kötött együttműködési megállapodás aláírása

Áprilisban Budapestre érkezett a kuvaiti delegáció tagjaként Kamel Abduldzsalíl, a Kuvaiti Nemzeti Könyvtár főigazgatója. A rövid, néhány napos látogatás során a két intézmény főigazgatója együttműködési megállapodást írt alá, amelynek köszönhetően számos könyvajándékkal bővült könyvtárunk állománya. Az aláírást követő napon Tüske László és Kamel Abduldzsalíl részt vett az immáron harmadik éve megrendezett Arab Kulturális Napon. Az esemény Őexcellenciája Hamad Burhamah, Kuvait állam nagykövete, az Arab Nagykövetek Tanácsának elnöke, valamint a budapesti arab országok nagykövetségeinek szervezésében, Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke védnökségével valósult meg az ELTE Bölcsészettudományi Karán. A jeles eseményen tizennégy arab ország vett részt. Kövér László beszédében elmondta, hogy a magyar–arab kapcsolatok megerősítése szempontjából fontos szerepet játszik ez a program. A rendezvényen több előadás és panelbeszélgetés is zajlott, többek között Tüske László *A magyar orientalisztika és jövőbeli kilátása* című előadását is meghallgathatták a résztvevők.

Digital Technologies in the Investigation of Handwritten and Printed Heritage (Digitális technológiák a kéziratos és nyomtatott örökség megőrzésében) címmel szervezett nemzetközi szemináriumot az Or-

Tüske László főigazgató előadása az Eötvös Loránd Tudományegyetemen megrendezett Arab Kulturális Napon

országos Széchényi Könyvtár és az Egyházi Könyvtárak Egyesülése 2019. május 31-én. A program elsődleges célja az volt, hogy elősegítse a magyarországi könyvtárak és könyvtárosok együttműködését a CERL-lel. A szemináriumra meghívott külföldi előadók a CERL-lel már évek óta szoros együttműködésben dolgoznak. Az eseményt Boka László tudományos igazgató és a CERL ügyvezető igazgatója, Marian Lefferts nyitotta meg, ezt követően hat különböző hazai és külföldi intézményből érkező kutatóktól és szakemberektől tíz angol nyelvű előadást hallgathattak meg az érdeklődők.

Boreczky Anna előadása a budapesti CERL-szemináriumon

Boka László és Marian Lefferts a budapesti CERL-szemináriumon

2019. augusztus 24–30. között Athénban rendezték meg az IFLA éves találkozóját. A 85. kongresszust a *Könyvtárak: párbeszéddel a változásért* téma köré szervezték. Intézményünkből Boka László, Dancs Szabolcs, illetve az MKE részéről Hajdúné Baráth Ágnes vett részt az ez évben is rendkívül gazdag, közel egyhetes programon.

2019-ben is számos külföldi intézmény szerette volna időszaki kiállítását az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményeinek egy-egy darabjával gazdagítani. A rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeumban 2019. április 17. és augusztus 31. között volt látható a 19. századi Gömör fürdőéletét bemutató kiállítás, melyre nagyszámú dokumentumot kölcsönzött a Törzsgyűjtemény, valamint a Plakát- és Kisnyomtatványtár. A Strasbourgi Nemzeti és Egyetemi Könyvtár *Hors du monde: la carte et l'imaginaire* (A világon túl: térkép és képzelet) címmel rendezett kiállítást 2019. május 2. és október 20. között, melyen többek közt a Térképtár Petrus Kaerius *Germania Inferior* című, 1622-ban készült atlaszát is kiállították. A Zeneműtárban őrzött Leopold Mozart autográf kotta a salzburgi Internationale Stiftung Mozarteum *Leopold Mozart – Manager, Musician, Man* (Leopold Mozart – igazgató, muzsikus, ember) című, 2019 tavaszán nyílt kiállítás „záródarabjaként" 2019. december 3. és 2020. február 9. között tekinthető meg.

A cseh és szlovák nemzeti könyvtárakkal már évek óta fennálló kutatócsere-megállapodás keretében összesen hat kutató érkezett több napra intézményünkbe, az OSZK részéről pedig a Régi Nyomtatványok Tárából, valamint a Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatások Osztályáról utaztak munkatársak Turócszentmártonba konferencián való részvétel, illetve hungarikakutatás céljából. Klebelsberg-ösztöndíjasként a 2019-es évben a Zeneműtár és az MTA–OSZK Res Libraria Kutatócsoport egy-egy munkatársa kutatott külföldön. Illyés Boglárka a dualizmus kori magyar–francia kulturális, zenei kapcsolatok franciaországi forrásait kutatta két hónapig Párizsban, valamint De Gerando Antonina Alfred Dumesnillel folytatott, a Bibliothèque historique de la Ville de Paris-ban őrzött levelezéséről készített regesztát. Az Österreichische Nationalbibliothek és az OSZK jövőbeli közös projektje keretében Zsupán Edina részletesen feldolgozza az ÖNB-ben őrzött mintegy negyven corvinát. A kutató egy hónapos bécsi ösztöndíja során ezt a feldolgozómunkát kezdte meg.

Antalffy Péter, Konrád Eszter, Lengyel Szilvia
antalffy.peter.at.oszk.hu, konrad.eszter.at.oszk.hu, lengyel.szilvia.at.oszk.hu

A KÖNYVTÁRI INTÉZET KÉPZÉSI TEVÉKENYSÉGE (2017–2019)

A Könyvtári Intézet jogszabályokban rögzített alapfeladatai között szerepel a könyvtári szakemberek továbbképzése és iskolarendszeren kívüli képzése, szakképzési és továbbképzési tanfolyamok engedélyeztetése, szervezése és a vizsgaszervezés. E feladatok ellátását az Oktatási és Humánerőforrás-fejlesztési Osztály biztosítja. Két évvel ezelőtt teljesen megújult képzéseink helyszíne: mind a hagyományos, mind a számítógépes oktatóterembe modern bútorzat és technikai felszerelés került, a befogadóképesség 30-30 főre bővült.

Az Országos Képzési Jegyzéken szereplő szakképesítések közül az iskolarendszeren kívüli segédkönyvtáros-képzést valósítjuk meg: 2008 óta szervezünk tanfolyamokat, 2014 októbere óta e szakképzésre vonatkozóan az új felnőttképzési törvény alapján kiadott engedéllyel is rendelkezünk. A mind a Magyar, mind az Európai Képesítési Keretrendszerben elismert képzés szintje felső középfokú: a képesítés nem felsőoktatás jellegű posztszekundér, közvetlenül a munkaerőpiacra történő belépést biztosító végzettséget ad; a munkaügyi jogszabályok szerint E kategóriájú könyvtári szakmai munkakör betöltését teszi lehetővé; már megszerzett, más szakirányú felsőfokú végzettség mellett a jelenleg érvényes jogszabályok szerint könyvtáros felsőfokú szakirányú végzettséget biztosít. 450 órás, gyakorlatorientált képzésünkön (az elméleti képzési idő aránya 33%, a 100 órányi könyvtári szakmai gyakorlatot is tartalmazó gyakorlati képzési idő aránya pedig 67%) a 2017/2018-as tanévben 27, a 2018/2019-es tanévben 25 tanfolyami résztvevő végzett sikeresen, 2019 őszén 30 résztvevővel elkezdődött az újabb tanév, 2020 júliusára tervezett vizsgákkal.

A Könyvtári Intézet számára jogszabály írja elő a könyvtárosképzőhelyek tevékenységének koordinálását, így napjainkra szorosan együttműködünk azokkal a könyvtárakkal, amelyek felvállalták a képzés engedélyeztetését és megszervezését – ezek között ott van a BMGE OMIKK (Budapesti Műszaki Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár), a győri, a szegedi, a miskolci és a nyíregyházi megyei hatókörű városi könyvtár. Az együttműködés keretei között konszenzussal fogadjuk el a képzés körülményeire vonatkozó elemeket (képzési díj, modulzáró vizsgák tartalma stb.), és 2018 decemberében közösen határoztuk el és hajtottuk végre az eddig is egységesen használt képzési program módosítását, a képzés tartalmát a könyvtári terület új elvárásaihoz igazítva: könyvtárpedagógiai alapismeretekkel, a GDPR szerinti új adatvédelmi előírások bemutatásával és olvasásfejlesztési kompetenciák megszerzésének lehetőségével egészítettük ki a tananyagot.

Vizsgaszervezési tevékenységünk országos jogosultságú: a felsorolt partnereinknél folyó segédkönyvtáros tanfolyamok esetében osztályunk bonyolítja le a képzés befejezését jelentő komplex vizsgákat. 2017-ben 122, 2018-ban 149, 2019-ben 139 sikeres vizsgázó kapott összesen segédkönyvtáros OKJ-s bizonyítványt. Az OKJ-s rendszer komoly jogszabályi változások előtt áll, kíváncsian várjuk az ebből következő új feladatokat – bízunk benne, hogy a segédkönyvtáros szakképesítés megmaradhat a rendszerben, hiszen napjainkban erőteljes munkáltatói igény van a képzést elvégzők azonnali alkalmazására.

A 2017-es év végén módosult a továbbképzés irányadó jogszabályi köre, tevékenységünket e változások erőteljesen befolyásolják. A továbbképzési kínálat megújítását és a továbbképző tanfolyamokon való részvétel ingyenességét az utóbbi három évben minisztériumi támogatás

biztosította. A könyvtáros kollégák képzési igényeire vonatkozóan mind 2017-ben, mind 2018-ban felmérést végeztünk, amelyek során nemcsak a már engedéllyel rendelkező képzéseken való részvételi szándékra kérdeztünk rá, hanem felmértük azt is, hogy milyen formában (kontakt, blended, online) és milyen helyszíneken (budapesti vagy vidéki megyei könyvtárak) tanulnának szívesen a könyvtárosok. A felmérésekben arra vonatkozó kérdés is szerepelt, hogy milyen új témák ismereteit sajátítanák el szívesen a kollégák. A javaslatok alapján a következő témájú továbbképzések engedélyeztetésére került sor az elmúlt két év során: coaching szemlélet (30 óra), elektronikus tananyagfejlesztés (60 óra, blended), a GDPR szabályainak megfelelő adatkezelés (30 óra), teljesítménymérés és digitális kompetenciák (60 óra), webarchiválás (30 óra), a fogyatékossággal élők könyvtári ellátása (60 óra), gyermekkönyvtári ismeretek (60 óra), konstruktív konfliktuskezelés (30 óra), szakirodalmi, tudománymetriai és statisztikai adatbázis-használat (45 óra), műszaki és természettudományos szaktájékoztatás (45 óra), olvasásfejlesztés (60 óra), a zeneirodalom csúcspontjai (30 óra). A 2019-es év újabb lehetőségeket biztosított számunkra a tervezésre: az év végéig elkészül három 30 órás (könyvtárpedagógia, a könyvtár társadalmi szerepe, muzeális könyvtári dokumentumok), egy 45 órás (makerspace) képzés programja, és megújul két 60 órás programunk (angol szaknyelvi ismeretek, általános és szaktájékoztatás). Az ingyenes részvételi lehetőség az előző évekhez képest nagymértékben megnövelte a továbbképzéseket elvégzők számát: 2017-ben 356, 2018-ban 617, 2019-ben 621 tanfolyami résztvevő kapott tanúsítványt.

Képzéseink határon túli partnereink számára is nyitottak: felkért oktatóink a Kárpát-medencei Magyar Könyvtárosok Továbbképzési Hálózatának keretében a korábban is felkeresett helyszínek (Beregszász, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Pélmonostor, Lendva, Zenta) mellett újonnan kialakított kapcsolataink segítségével újabb könyvtárakban (Nagyszőlős, Téglás, Nagykároly, Muzsla, Gúta, Komárom, Szőgyén, Galánta, Kassa) tartottak nagy érdeklődésre számot tartó tanfolyamokat – a 2017/2018-as tanévben 256, a 2018/2019-es tanévben pedig 255 kolléga számára. A 2019/2020-as tanév őszére vonatkozóan képzési palettánk a Felvidéken egy újabb helyszínnel (Nagykapos), Erdélyben egy újabb befogadó partnerrel (Kovászna megyei Csutak Vilmos Pedagógusok Háza, Sepsiszentgyörgy) és két újabb témával (Élmény-könyvtár, Ugródeszka a könyvtár!) bővült.

Hangodi Ágnes
hangodi.agnes.at.oszk.hu

ÚJ ORSZÁGOS DIGITALIZÁLÓ KÖZPONT LÉTREHOZÁSA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRBAN

A nemzeti könyvtár informatikai rendszerének stabilizálása és fejlesztése céljából a Kormány az 1605/2016. (XI. 8.) kormányhatározattal biztosította a forrásokat. A kormányhatározat mentén létrejött Országos Könyvtári Rendszer (OKR) projekt egyik eleme az OSZK állományvédelmi szemléletű szolgáltatási célú digitalizálási tevékenységének megújítása és ezzel összhangban egy új Digitalizáló Központ megtervezése, illetve kialakítása volt.

A tervezés során figyelembe kellett vennünk azokat a jogszabályi rendelkezéseket, amelyek az OSZK-nak központi szerepet szántak a közgyűjteményi digitalizálásban. A 30/2014 (IV. 10.) EMMI-rendelet az OSZK-t jelölte ki a digitális tartalmak hosszú távú megőrzését biztosító helyként. Ennek egyenes következményeként a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiát megfogalmazó 1404/2017 (VI.28.) kormányhatározat az OSZK-t nevezte meg a könyvtári terület aggregátoraként. Ezért a Digitalizáló Központot alkalmassá kellett tennünk arra, hogy országos módszertani és kompetenciaközpontként működhessen.

A meglévő digitalizáló eszközpark és a fejlesztés során újonnan beszerezni kívánt berendezések, az utófeldolgozást biztosító munkaállomások, valamint az állományvédelmi eszközök, illetve a logisztikai háttér jelentős területet igényelt. Erre alkalmas egybefüggő tér a könyvtár épületében csak a 8. szinten volt. Ezen az 1500 m^2-es területen terveztük meg a könyvtár más tereitől elkülönített, de a munkafolyamatokhoz szükséges mértékben csatlakozó Digitalizáló Központot.

A helyszín kiválasztását döntő mértékben befolyásolta az a tény, hogy a nemzeti könyvtár gyűjteménye a kulturális örökség része, ezért muzeális védelem alatt áll: minden dokumentumára szigorú állományvédelmi szabályok vonatkoznak. A központi épületben, a közvetlen raktári kapcsolat kialakításával úgy lehetett biztosítani a logisztikai infrastruktúrát, hogy ezáltal a köztes anyagmozgatás mértéke, valamint a ki- és belépési pontok száma csökkenthető volt.

Az OSZK-ban a digitalizálás előzménye az 1960-as években kialakított állományvédelmi mikrofilmezés volt. Így nem véletlen, hogy a korábban mikrofilmezésre és állományvédelmi fotózásra használt terek alakultak át fokozatosan digitalizáló műhelyekké. A formátumváltás már a 2000-es évek elején bekövetkezett, de a projektalapú és a pénzügyi forrásokat is biztosító üzemszerű működésre mostanáig várni kellett. Ez idő alatt erőteljes mértékben folyt a közgyűjtemények állományában lévő dokumentumok piaci alapú digitalizálása. Sajnos ez a szemléletmód nem támogatta sem a papíralapú dokumentumok, sem a róluk készült digitális formátumok hosszú távú megőrzését.

A tervezés során megfogalmaztuk a közgyűjteményi digitalizálásnak a hosszú távú megőrzés és nyomdai minőségű reprodukálhatóság minimumkövetelményeit. Meghatároztuk a képalapú digitalizálás technikai minimumértékeit, és ajánlás formájában leírtuk a felvételezés szempontjait, valamint formai követelményeit az eredeti dokumentum előkészítésétől az ún. SIP-csomag (Submission Information Package – a digitális tartalom előállítójától származó információs csomag) elkészültéig.

A közbeszerzési eljárást előkészítve megfogalmaztuk és specifikáltuk azt, hogy milyen típusú eszközökkel szeretnénk felszerelni a Központot. Az állományvédelmi szempontot messzemenően érvényesítve törekedtünk arra, hogy a digitalizáló eszközök széles spektrumát elérjük, különös hangsúlyt fektetve a dokumentumkímélő másolási megoldásokat kínáló gépek beszerzésére. Ennek alapján több nagy teljesítményű planetáris szkennert rendeltünk, amelyeken az A/0 méretnél is nagyobb, különböző típusú dokumentumok digitalizálhatók, az üvegnegatívoktól a kötött hírlapokon át a térképekig. A különösen védendő kéziratok, kódexek és egyéb nagy értékű és ritka dokumentumok digitalizálására fotó-munkaállomásokat alakítottunk ki, többek között egy középformátumú fotóstúdiót is. Ezenkívül speciálisabb digitalizáló eszközöket is

üzembe állítottunk, például plakátszkennert, film- és mikrofilmszkennert is. A kevésbé védendő könyvek digitalizálására nagy teljesítményű robotszkennereket szereztünk be. Természetesen az egyszerűbb digitalizálási folyamatokhoz síkágyas és lapadagolós szkennerek is rendelkezésre állnak.

A munkafolyamatok tervezésénél az állományvédelmi részt szervesen beépítettük a digitalizálás munkamenetébe. Itt is sikerült olyan nagy teljesítményű eszközök beszerzését elindítani, amelyek a megelőző és a megőrző állományvédelmet segítik. A 19. század közepétől különösen a hírlapokat és a plakátokat gyenge minőségű, könnyen savasodó papírra nyomtatták. Ezek sok esetben már egy dokumentumkímélő másolást sem bírnak ki. Ezért beszereztünk egy nagy teljesítményű savtalanító berendezést, amely egy kémiai eljárás által meggátolja a papír állapotának romlását és biztosítja az eredeti dokumentum hosszú távú megőrzését.

A digitalizálást megelőzően, a könyvészeti előkészítés fázisában kerül sor a dokumentumok tételes állapotleírására. Ez alapján lehet majd összeállítani az éves restaurálási terveket. Közvetlenül a digitalizálás után azokat a dokumentumokat, amelyek állapota ezt megköveteli, állományvédelmi dobozba helyezzük, ezzel gátolva meg a további állagromlásukat egészen a restaurálásig. A különböző méretű dobozok készítésére egy számítógép által vezérelt doboztervező és -készítő gépet helyezünk üzembe a 8. emeleten.

Az üzemszerű működés biztosítása és a munkafolyamatok követése érdekében megterveztük és a közbeszerzési eljárás során megrendeltük a Digitalizálást Támogató Keretrendszer (DTK) szoftveres fejlesztését. A rendszerrel szemben alapelvárásként fogalmaztuk meg a digitalizálási munkafolyamatok teljes körű támogatását a szkenneléstől a szolgáltatásra kész elektronikus változatok előállításáig, illetve a kapcsolat biztosítását az állományvédelmi előkészítő folyamatok, a bibliográfiai adatokat szolgáltató könyvtári rendszerek, a megrendeléskezelő adatbázis, a hosszú távú megőrzést biztosító digitális raktár, valamint az elektronikus könyvtár rendszerei felé. A rendszernek biztosítania kell a kapcsolódó folyamatok követhetőségét és a statisztikai adatok szolgáltatását.

A digitalizáló eszközök beszerzésére és a DTK szoftver fejlesztésére kiírt közbeszerzési pályázat 2018 májusában sikeresen lezárult, a gépek leszállítása és beüzemelése megtörtént. Ugyanakkor a 8. szint építészeti kialakítására kiírt pályázat több fordulóban is sikertelen lett, ezért szükségmegoldásként 2018 nyarától le kellett zárnunk az Általános Olvasótermet, és itt alakítottuk ki a Digitalizáló Központ átmeneti helyét. A területi adottságok megakadályozták, hogy minden gépet üzembe helyezzünk és a szükséges mértékben feltöltsük a létszámot.

Az építészeti tervek készítésekor szembesültünk azzal, hogy a tetőtérben azbeszt található. Bár a terület funkcionális átalakítása nem érintette ezeket a részeket, a könyvtár vezetése mégis úgy döntött, hogy megelőzve a sajtó által is generált pánikhangulat fokozódását, az informatikai fejlesztésre szánt forrásból biztosítja az azbesztmentesítés költségét. 2019 nyarán a 8. szinten, a Digitalizáló Központ feletti tetőtér azbesztmentesítése megtörtént. Ezt követően szeptembertől elkezdődhetett a terület építészeti átalakítása. A több mint 35 éves padlószőnyeg helyére antisztatikus, erőteljes mértékben terhelhető PVC burkolatot fektettek. A gépek üzemeltetéséhez szükséges elektromos és IT-hálózat felfüggesztett formában, a terület fölé épített acélvázas állványzatra került. A rácsos szerkezet fölött szabadon vezetett klímaberendezés, a függesztett ledes lámpatestek korszerű, a terület funkciójához illő indusztriális formajegyeket hordoznak. Ehhez igazodik az egyszerű, szürke és bordó színt váltakoztató, minimalista stílusú bútorzat.

A tervek szerint kialakított munkaterület 80 fő befogadására képes. Ez a gépek teljes üzemidejű működtetéséhez és a digitális utómunkákhoz szükséges teljes létszám, amelynek feltöltésére a 2020. év folyamán kerül sor. Az építészeti kivitelezés 2019 decemberére befejeződött. 2020 elején következhet a terület bebútorozása és a digitalizáló berendezések felköltöztetése az Általános Olvasóteremből. Az új Digitalizáló Központ ünnepélyes átadására várhatóan 2020-ban kerül sor.

A teljes kapacitással működő, tervszerű, tömeges digitalizálást végző Digitalizáló Központ évente akár tízmillió digitális objektum előállításra is alkalmas. A tervezéskor készített felmérések alapján mintegy hárommillió dokumentum digitalizálását kellene elvégezni ahhoz, hogy a magyar írott kulturális örökség teljes spektrumát lefedjük. Ez csak akkor valósulhat meg, ha az ország többi könyvtárában folyó digitalizáló tevékenységet összehangoljuk, kiküszöböljük a párhuzamosságokat és felosztjuk a feladatokat. Ennek a munkának az összehangolását tűzte ki célul a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia. Mivel manapság minden nyomtatott kiadvány alapvetően digitálisan születik, az új kötelespéldány-rendelet már előírja a kiadóknak a digitális változat beszolgáltatását. Ezzel véget vetnek annak az anomáliának, hogy a digitális formátumból kinyomtatott kiadványokat ismételten digitalizálni kelljen.

A Digitalizáló Központ országos szinten kompetenciaközpontként működik majd, amely a digitalizáláshoz és az ehhez kapcsolódó tevékenységhez nyújt ajánlásokat, módszertant, hagyományos és elektronikus oktatási anyagokat, szabályzatokat és eszközöket. Együttműködést alakít ki az oktatási rendszer fejlesztéséért felelős intézményekkel és kutatóközpontokkal, valamint a határon túli hungarikumokat őrző könyvtárakkal.

Az állományvédelmi szemléletű szolgáltatási célú digitalizálási stratégia mentén az első körben kijelölt dokumentumok az OSZK gyűjteményének reprezentatív részét képezik. Elődlegesen csak olyan dokumentumok digitalizálására kerül sor, amelyek online adatbázisokban metaadatokkal rendelkeznek. A digitalizálási tervbe olyan gyűjteményegységek kerülnek be, amelyek tartalmi vonatkozása vagy unikalitása társadalmi-kulturális szempontból kiemelten fontos, és keresettségük okán az eredeti dokumentum védelme elengedhetetlenül szükséges.

Reményeink szerint az új Digitalizáló Központ 2020 végére már teljes eszközparkkal és létszámmal, maximális üzemkapacitással fog működni.

Elbe István, Győrffy Szabolcs
elbe.istvan.at.oszk.hu, gyorffy.szabolcs.at.oszk.hu

ORSZÁGOS KÖNYVTÁRI PLATFORM

A választás szabadsága és felelőssége

Moduláris, modern együttműködő platform a magyar könyvtári közösség számára

Az emberiség tehetősebb része, melynek hozzáférése van az internethez, az elmúlt évtizedekben belakta a világháló tágas és folyamatosan bővülő terét a kommunikáció, a publikálás, az együttműködés, a munka és a szórakozás vonatkozásában egyaránt. A legtöbb felhasználó átlépett a passzív befogadás területéről a tevőleges létrehozásába és publikálásába; fogyasztóból bedolgozóvá, új tartalmakat létrehozó résztvevővé és a több résztvevős folyamatokban aktív együttműködővé vált. Az információ megosztásában, elérésében a kommunikációs csatornákon megszűntek a tér és idő által korábban megszabott fizikai keretek, lehetővé vált a globális összekapcsolás a legkülönfélébb területek között.

A kultúra jelentős része az online térben jön létre, az írott örökség egyre nagyobb része létezik kizárólag ebben a technológiailag sok tekintetben illékonyabb, sérülékenyebb (vagy annak hitt) formában. A nemzeti könyvtár által gyűjtött kéziratok túlnyomó része digitális; a szintén gyűjtött webes tartalmak, honlapok mára kultúrkincsünk meghatározó hányadát teszik ki. Országonként különböző mértékben bővítették a nemzeti könyvtárak is szolgáltatásaikat az elektronikusan született tartalmak gyűjtésére, feldolgozására és szolgáltatására. Abban is sokszínű képet mutat a nemzetközi gyakorlat, hogy mennyire vonják be a könyvtáron kívüli szereplőket a könyvtári rendszerben tárolt adatok gazdagításába vagy éppen azok ellenőrzésébe. Általánosságban elmondható, hogy a fejlett, modern társadalmakban az együttműködés jelentősen kibővült a kulturális intézmények és szereplők (kiadók, nyomdák, jogkezelő szervezetek, kereskedelmi adatbázis-szolgáltatók, tudósok, kutatók, civil hozzáértő érdeklődők stb.) között; a gyűjtött és köteles példányként beszolgáltatott anyagok nagy része digitális formátumú; a felhasználók a szolgáltatások nagyobb részét elektronikusan veszik igénybe. A könyvtárak katalógusai már nem az állományok leírásának weben történő publikálását jelentik, hanem a katalógus maga is a cybertér része, annak építőelemei is a web részei, kizárólag a weben léteznek, „webből vannak" – létrehozhatók, kereshetők, karbantarthatók az online tér elemeiként.

Az informatika fejlődése során az online kommunikációt és szolgáltatást lehetővé tevő robosztus szoftverek már jó néhány évvel ezelőtt létrejöttek. Ezek felhasználása, összekötése és kibővítése egy olyan könyvtári rendszer kialakítását eredményezheti, amely a könyvtárak szolgáltatásait is dinamikusan skálázható módon a felhasználók által más területeken már megszokott, szolgáltatásorientált szintre emeli, és kielégíti a felhasználók megnövekedett elvárásait. A lehető legátfogóbb szolgáltatásra van szükség a lehető legindividuálisabb módon.

Az Országos Széchényi Könyvtár 2016-ban kapott felhatalmazást (1605/2016. [XI. 8.] sz. kormányhatározat), hogy az Országos Könyvtári Platformot (OKP) létrehozza a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökség (KIFÜ) közreműködésével. Ez a kormányzati szándék egybevágott a legjelentősebb magyar könyvtárak szándéknyilatkozatba foglalt megújulási igényével, miszerint „a magyar könyvtáraknak szükséges áttérniük egy hatékony együttműködést biztosító, új generációs, innovatív technológián alapuló közös könyvtári platformra...". (Szándéknyilatkozat, 2016. december 7.)

Az európai uniós tárgyalásos tender során a rendszer megtervezésében részt vevő magyar könyvtárak képviselői számára nyilvánvalóvá vált, hogy a piacon levő könyvtári rendszerek nem elégítik ki ezeket a követelményeket, nem bővíthetők szabadon az elvárt mértékben, ráadásul olyan költségesek, ami a kulturális szektorban hosszú távon nem vállalható. A tenderben részt vevő Future of Libraries is Open (FOLIO) platform azonban pontosan a fent leírt célokat tűzte ki maga elé, illetve részben már meg is valósította azokat. A FOLIO legfontosabb alapítói az Open Library Foundation, amely könyvtárosszakmai közösség, az EBSCO, a világ egyik vezető

tartalomszolgáltató cége, valamint az Index Data, amely a könyvtári rendszerek informatikai fejlesztésében több évtizedes tapasztalattal rendelkezik. Az OSZK a kezdetektől részt vesz ebben, és tagja a terméktanácsnak, amely a platform fejlesztési irányainak meghatározásában a legfontosabb szakmai döntéshozó szerv. Az EBSCO jelentős anyagi támogatásával egy olyan nemzetközi közösség és fejlesztési együttműködés bontakozott ki FOLIO néven, amelyben könyvtárosok és informatikusok összefogásával egy minden részében 21. századi megoldás jön létre. A tender során egyértelművé vált, hogy a FOLIO-platform az egyetlen választható lehetőség, így született meg a döntés, hogy a magyar Országos Könyvtári Platform fejlesztése erre a megoldásra kell támaszkodjon. A tenderfolyamat komplikációi miatt csak jelentős késéssel, 2019 áprilisában indulhatott el a tényleges munka. A minden könyvtári funkciójával beköltöző első „csatlakozó" könyvtár a Könyvtártudományi Szakkönyvtár (KSZK) lesz, a tervek szerint 2020 nyarán, amennyiben – kiváltva a jelenlegi Integrált Könyvtári Rendszert (IKR), az AMICUS-t – az OKP veszi át az összes meglévő IKR-funkciót, és egészíti ki azokat új, modern, átfogó szolgáltatásokkal. A platform név is ezt a többletlehetőséget tükrözi: a Könyvtári Platform szélesebb körű szolgáltatásokat valósít meg korszerűbb módon, mint a korábbi IKR-ek. A szerződés alapján 2020 végére létrejön az átfogó együttműködési platform teljes funkcionalitásával, amelyben akkorra a KSZK és az OSZK szolgáltatásait, valamint az országos szolgáltatásokat érhetik el a felhasználók, úgy a könyvtárak, mint az olvasók. A tervek szerint a platform a továbbiakban bármilyen típusú csatlakozni kívánó könyvtár igényeit képes lehet kielégíteni; amennyiben a paraméterezés nem elégséges, újabb modulok, illetve kisebb funkcionális egységek kapcsolhatók a rendszerhez.

A jelenleg működő integrált könyvtári rendszerekhez képest több elemében újdonság ez a platform. Bár már most is több létező szoftveregyüttes alkalmaz részlegesen modern megoldásokat, jelenleg nincs még olyan platform, amely az OKP-hoz hasonló módon natívan, azaz születése pillanatától és a rendszer minden eleme vonatkozásában átfogóan, következetesen valósítaná meg a következő, a korábbi Integrált Könyvtári Rendszerekhez képest korszakalkotó újításokat:

- **flexibilis metaadat-formátumok:** paraméterezés által tetszőleges adatformátum hozható létre. A megfelelő paraméterezés eredményeképpen az OKP többféle adatformátumot képes egy időben kezelni: a Machine Readable Code (MARC) örökséget, a formálódóban levő BIBFRAME adatcsere-formátumot, a valamelyest egyszerűbb Dublin Core struktúráját éppen úgy, mint bármilyen múzeumi vagy levéltári formátumot. A rendszer belső adatmodellje független a szakterületek specifikumaitól, tetszőlegesen bővíthető és módosítható. Ez a tetszőlegesen gazdag adathalmaz megfeleltethető a szakrendszerek speciális formátumainak, lehetővé téve a szabványos adatcserét. A tárolt adatok mérhetetlenül gazdagabbak lehetnek egy adott adatcsere-formátumnál, ilyenkor a „többletinformáció" megjegyzés vagy kiegészítés formájában adható át a szűkebb lehetőségeket megvalósító OKP-n kívüli, kapcsolódó rendszernek;
- **entitás alapú adatmodell:** ahhoz, hogy az egyes adatelemek és azok kapcsolódásai pontosan azonosíthatók legyenek, és ezáltal összetett, értelemszerű, szemantikus keresések legyenek elvégezhetők, szükség van úgynevezett névterek használatára. Az intézmények együttműködésében gondozott névterekben egyedi azonosítóval egyértelműen azonosított személyek (szerzők, közreműködők), földrajzi egységek, művek stb. formájában tartjuk nyilván az entitásokat;
- **az analóg és digitális tartalmak teljes integráltsága:** az OKP rendszere nem tesz különbséget aszerint, hogy egy adott egység milyen hordozón létezik, képes bármely típusú példányt egységesen kezelni;
- **szabadon definiálható munkafolyamatok:** a csatlakozó intézmények és partnerek a legváltozatosabb munkafolyamatokat képesek létrehozni flexibilisen a saját igényeiknek megfelelően, paraméterezés által. A rendszer elemei a lehető legapróbb funkcionális egységek, amelyek a folyamatok bármelyik pontjáról megszólíthatók, és helyzetfüggően ágaznak el. A lezajló folyamatok lehetnek feltételekhez kötöttek (annak függvényében, hogy egyes feltételek teljesülnek vagy nem, többfelé ágazik el a munkafolyamat), eseményvezéreltek (valamilyen történés bekövetkezése váltja ki a következő eseményt) vagy/és jogosultságtól függők (a rendszerben résztvevők jogosultságaiknak megfelelően különféle műveleteket hajthatnak végre);
- **gép által támogatott feldolgozás:** bizonyos jól definiálható algoritmusok alapján a gépi feldol-

gozás képes hatékonyan támogatni a manuális munkafolyamatokat, akár automata felismerés (szövegbányászat, képazonosítás stb.), akár beágyazott részfeladatok automatizált elvégzése által. Az elért eredmények függvényében a felhasználó képes további pontosító információkat megadni a gépi algoritmus számára, ezáltal a gép folyamatosan tanítható;

- **szabadon kialakítható online szolgáltatási felületek:** a könyvtárak önállóan, paraméterezéssel alakíthatnak ki tetszőleges számú és típusú szolgáltatási felületet, amelyeken az adatok köre, azok megjelenítése és a design is szabadon meghatározható. Ezáltal lehetővé válik pl. részgyűjtemények honlapjainak létrehozása vagy egy adott könyvtár saját tájékoztató honlapjának teljesen egyedi módon való kialakítása, miközben technikailag a háttérben a nagy közös metaadat-tárolóból és objektumtárból képes a jogosultságának megfelelően szelektálni a szolgáltatott tartalmakat, dinamikus szelekcióval vagy statikus kiválasztással, vagy akár a két megközelítés kombinációjával;
- **változatok/minősítési szintek:** a rendszer megengedi ugyanazon adat több változatát is. Az adatot közlő forrás megjelölése alapján képes megkülönböztetni az adatokat a legkisebb adategységig menően – a felhasználó számára mindig világos, hogy milyen forrásból származó adattal van dolga. Az együttműködő platformban a résztvevők besorolása alapján a szaktudásnak és a megbízhatóságnak megfelelő szintű minősítést kapnak a létrehozott adatok. A felhasználó kiválaszthatja, hogy az adathalmazból melyik szint érdekli, tehát hogy mindent szeretne-e látni, vagy csak egy bizonyos forrásból származó vagy kizárólag egy adott minősítési szint fölött megbízhatónak ítélt adatokat;
- **csatlakozási szintek:** a rendszer lehetővé teszi, hogy egy könyvtár minden meglévő funkcióját teljes mértékben beköltöztesse, és ezzel kiváltsa a meglévő IKR-jét (Integrált Könyvtári Rendszerét). Lehetőség van arra is, hogy csak bizonyos kiválasztott funkciókat valósítson meg az OKP-ban, például a digitális gyűjteményének egy szeletét tartsa karban, illetve publikálja. Még ennél lazább csatlakozás is elképzelhető, amennyiben a csatlakozó könyvtár csak a metaadatait szinkronizálja az OKP-ba, és „kimutat" a gyűjteményre, amely a saját lokális felhőjében érhető el. A csatlakozás mértéke szabadon skálázható;
- **modulok szabad választása:** az OKP átfogó módon valósítja meg bármilyen típusú könyvtár funkcióit, azaz rendelkezik minden típusú alapmodullal, amelyet a felmérés során sikerült azonosítani. Mivel moduláris felépítésű, lehetőséget ad arra, hogy a rendszerbe mások által fejlesztett modulokat is integráljon, sőt, akár párhuzamosan is üzemeljen több ugyanolyan típusú modul (pl. több katalogizáló modul egyidejű működtetésére is van lehetőség);
- **skálázhatóság és terhelésmegosztás:** a szoftver robosztus, szinte teljes mértékben nyílt forráskódú komponensekből áll. Képes hibrid felhőn futni: a könyvtár saját felhője, a KIFÜ által üzemeltetett ágazati felhőszolgáltatás vagy professzionális szolgáltatók által nyújtott megoldások (pl. Amazon AWS, Microsoft Azure, Google One) egyaránt bekapcsolhatók a működésbe, akár egyidejűleg is. A terhelés növekedésével a rendszer automatikusan képes komponensek klónozására és elindítására, hogy a párhuzamos működés kielégítse a megnövekedett igényt. Az infrastruktúrát az OKP rendszer számára georedundánsan, azaz földrajzilag biztonságosan távoli helyeken elhelyezett rendszereken tükrözve a KIFÜ szolgáltatja.

A rendszer az informatika legmodernebb megoldásait alkalmazza, lehetővé téve a legindividuálisabb konfigurációkat is. Ezáltal olyan átfogó platform jön létre, amely tartalmazza a hagyományos könyvtári funkciókat, a felhasználók modern kiszolgálására fókuszál, szolgáltatásorientált, és integrálja a digitalizálási munkafolyamatok eredményeit, mindemellett a legfontosabb tartalmak hosszú távú megőrzéséről is gondoskodik.

A legnagyobb kihívás, amely az OKP 2020-ra tervezett bevezetése kapcsán felmerül: miképpen vagyunk képesek a meglévő adathalmazt (metaadatok és digitális objektumok) célszerűen és hatékonyan migrálni a rendszerbe, és miképpen lesznek a könyvtárak képesek belakni ezt az új platformot úgy, hogy megértsék az új adatmodellekből adódó lehetőségeket, kihasználják az új megközelítés adta előnyöket és ne ismételjék az esetlegesen meglévő rossz gyakorlatokat.

Az elmúlt évtizedekben a könyvtárakban létrejött adatok nagyon különböző minőségűek, akár a feldolgozottság fokát nézve, akár a pontosság tekintetében.

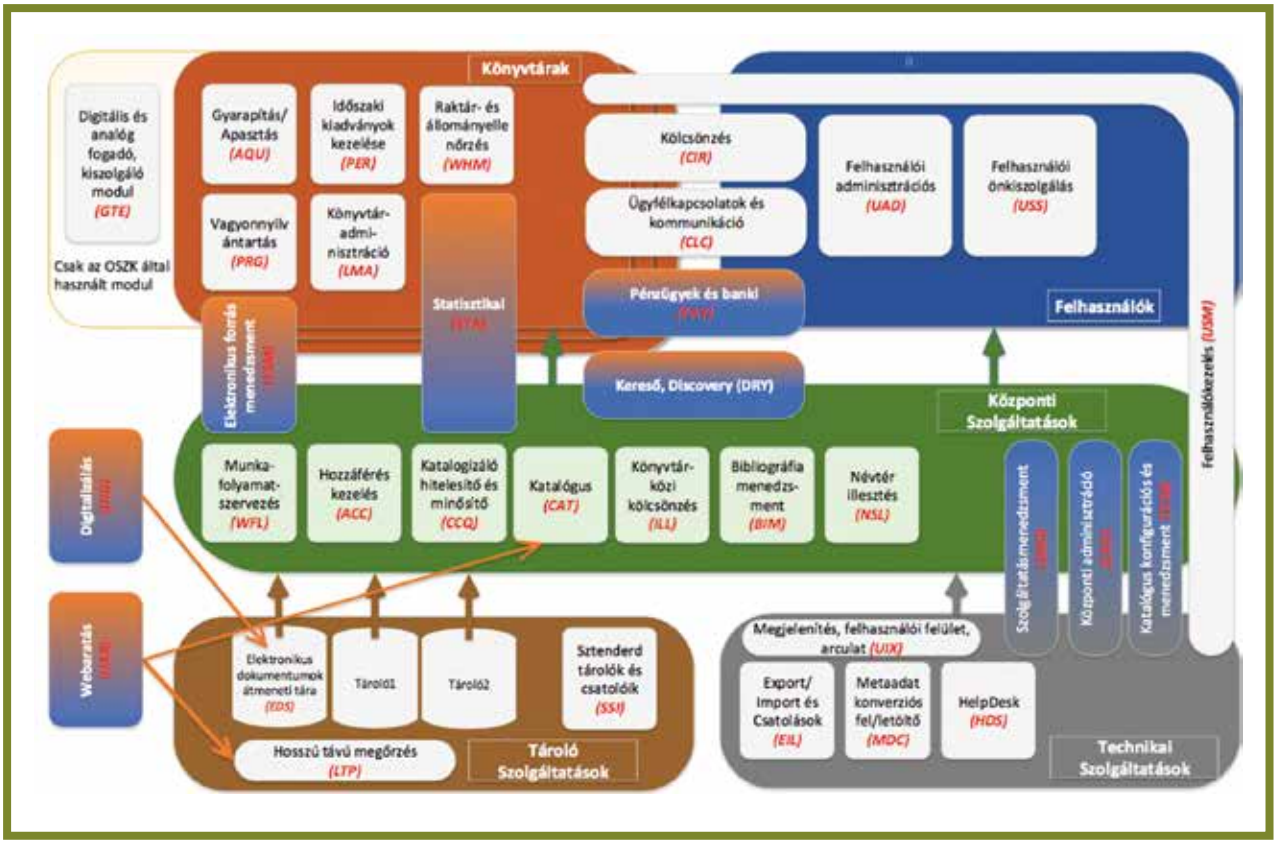

OKP-funkciók

Az adatok rendszerbe való migrációjának kapcsán alapvető fontosságú annak meghatározása, hogy mely adatokat fogadja be a rendszer, milyen adatjavításokat vagyunk képesek elvégezni a betöltés során, illetve az egyes adatokat milyen minőségi szintre soroljuk be. Az entitásalapú adatmodell kapcsán célszerű az egyes adatelemekből entitásokat képezni, és azokra egyértelmű azonosítót alkalmazni a kapcsolt adatokban. (Törekszünk az RDA – Resource Description and Access – katalogizálási szabvány alkalmazására, már a migrációnál is.)

Az új rendszer a munkamegosztás szempontjából forradalmasíthatja az intézményközi együttműködést. A Magyar Nemzeti Névtér (MNN) következetes építésével egy adott entitás létrehozására csak egyszer van szükség, ehhez minden feldolgozó képes kapcsolódni (ráadásul az egyértelmű kapcsolatokat is lehetővé teszi, duplumok nélkül). A művek leírásába már a kiadványok azonosítóit kiadó ISBN Iroda felületén bevonhatók a szerzők és kiadók, az általuk megadott adatok felhasználhatók a katalógusbejegyzés létrehozásánál. A katalógus tételeit is elég egyszer létrehozni, hiszen ez minden résztvevő számára állandóan elérhetővé és hivatkozhatóvá válik. A metaadatok és a digitális objektumok egyaránt újrahasznosíthatók akár gyűjtemények, kiállítások kialakításában, akár tematikus honlapok készítésében.

Az elmúlt néhány évben, 2016-tól a fejlesztések középpontjában az OKP állt. Ahhoz, hogy ennek a lehetőségeit minél jobban kihasználhassa, az OSZK és a KIFÜ konzorciuma az Országos Könyvtári Rendszer projektben több más komponenst is létrehozott. Így újult meg a teljes hardverinfrastruktúra, az OSZK dolgozói és olvasói eszközparkja egyaránt, továbbá ennek köszönhetően jött létre három szerverpark és tárolóegység: az OSZK Budavári Palotában levő épületében, a KIFÜ budapesti és debreceni adatközpontjában. Ez a kiépítés magas rendelkezésre állást és georedundanciát biztosít az üzemelés során. Az analóg gyűjtemény digitálisan történő elérhetőségének biztosítására az OSZK kiépített egy digitalizáló központot Európa egyik legmodernebb eszközparkjával, valamint kifejlesztetett egy Digitalizálást Támogató Keretrendszer (DTK) szoftvert, amely lehetővé teszi a digitalizálási folyamatok áramvonalasítását (a legkülönbözőbb forrásokból származó egységek digitalizálhatók a legváltozatosabb munkafolyamatok során, a legsokszínűbb együttműködési formában – a redundanciákat elkerülve, a munkamegosztást észszerű-

sítve). Az OKP-hez hasonlóan a DTK lehetővé teszi az intézmények közötti országos együttműködést, így alkalmas lehet pl. a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégia (KDS) résztvevőinek támogatására is. Jelentős fejlesztés volt a Magyar Nemzeti Névtér szoftverének kialakítása, amelynek adatait több intézmény konzorciumi formában fogja karbantartani.

A FOLIO-közösség fejlesztései számos országban zajlanak. A bevezetésben élen járnak a svéd, német és amerikai könyvtárak. A magyar fejlesztés funkcionalitását tekintve átfogóbb (pl. az ISBN Iroda integrálása, webarchiválás összekapcsolása) és technikailag robosztusabb, mint más országok implementációi. A magyar határidők azonban szűkebbek is, mint más országokban. Így természetes, hogy néhány modul fejlesztésénél a jövőben lehetőség nyílik majd a párhuzamosan fejlesztett megoldások szorosabb integrálására, amelyet most az időszűke nem tesz lehetővé.

Az OKP munkálataiban jelenleg párhuzamosan fut a szoftverfejlesztés, az adatmigráció, a kollégák betanítása, a tesztelés, az oktatóanyagok kialakítása. Mint említettük, 2020 végére rendelkezésre áll az OKP-szoftveregyüttes, és az országos szolgáltatások adatainak migrálása befejeződik – többek között az országos közös katalógus (MOKKA) és a könyvtárközi kölcsönzés (ODR) példányadatai is –, frissen automatikusan begyűjtve (aratva), illetve fájlokban bekérve a partnerkönyvtárak adatbázisaiból. Teljes funkcionalitásával beköltözik a Könyvtártudományi Szakkönyvtár és az OSZK.

Hatalmas potenciált rejt magában ez a valóban új generációs, túlzás nélkül világelső rendszer. A siker záloga az új megoldásokra nyitott könyvtárosok aktivitása. Amennyiben képesek vagyunk megismerni a lehetőségeket, kialakítani és újragondolni a mindennapi folyamatainkat, akkor 2020 végére a könyvtárak egy igazán 21. századi szoftvert használhatnak hatékonyan, és az olvasók, kutatók előtt korábban nem látott lehetőségek nyílnak meg a magyar kultúrkincs megismerésére, feldolgozására és továbbadására.

Online információk: http://okp.oszk.hu

Lendvay Miklós
lendvay.miklos.at.oszk.hu

ZIRCI ESEMÉNYEK

2018

Május 2-tól augusztus 20-ig tartott a *300 éve újra a Bakony szívében* című kiállítás, amely a Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház rendezésében készült, de több támogatóval, köztük az OSZK Ciszterci Műemlékkönyvtárral. Az esemény apropóját az adta, hogy a török után Zircre visszatelepülő ciszterciek 1718. május 2-án írták alá az első szerződést az ideérkező német telepesekkel. Ez volt tulajdonképpen a település második alapítása. A műemlékkönyvtár a kiállításhoz korabeli könyvekkel járult hozzá, amelyek már akkor az állományban voltak, és a mindennapi élet megszervezéséhez nyújtottak segítséget a szerzeteseknek.

Október 18-án került sor a műemlékkönyvtár barokk termében a *Dubniczay István hantai prépost, a zirci ciszterci apátság mecénása* című kötet bemutatójára. A könyvet Vida Beáta, a Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház munkatársa szerkesztette, akinek a település és a szerzetesrend története a kutatási területe. A könyv a prépost *Series Episcoporum Wespremiensium* kéziratának kiadása az eredeti dokumentum másolatával, magyar fordításával és kísérőtanulmánnyal. A kötetet egy NKA-pályázat keretében a Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház és az OSZK közösen jelentette meg, ugyanis az eredeti mű a nemzeti könyvtár Kézirattárában található. A könyvbemutatón elhangzott a *Képzelt pör* című színjáték a Bakonyi Filmbarátok Köre Egyesület tagjainak előadásában, amelyben megelevenedett Dubniczay István és Padányi Biró Márton püspök vitája. A zenei

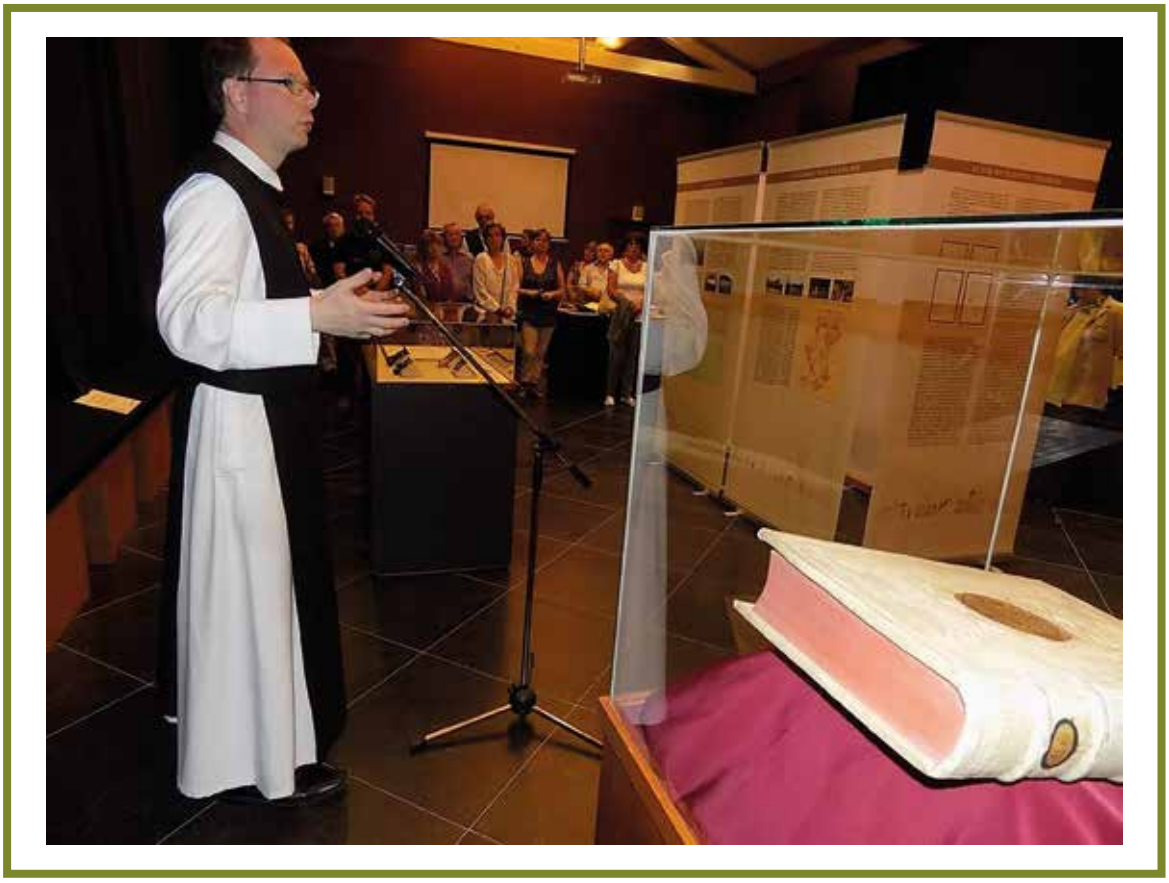

Bérczi Bernát zirci apát a kiállítás megnyitóján, mellette a tárlóban Agustinus Calmet munkája a könyvtár állományából

aláfestést Nagy Csaba lantművész és Király Nóra énekes biztosította barokk egyházi művek előadásával. A kötetet a kiadásban közreműködők egy kerekasztal-beszélgetés folyamán elemezték.

Október 5-én nyílt meg az *Erdély kolozsvári szemmel* című fotókiállítás. Az anyag válogatás Szabó Dénesnek az OSZK Fényképtárában található örökségéből. Szabó Dénes kolozsvári levelezőlap-kiadó volt, mellette pedig a Kolozsvári Nemzeti Színház fotográfusa. Az 1930–40-es évek Erdélyének bemutatása Szabó fényképei nélkül elképzelhetetlen. A kiállítás kurátora, Sárközy Réka külön kedveskedett a zirci helyszínnek azzal, hogy az erdélyi testvérváros, Barót több képen megjelent. A kiállítást Ujvári Ivett, a zirci Erdélyi Baráti Kör Egyesület tagja nyitotta meg, a tárlat november 4-ig volt látogatható.

2019

2019. szeptember 28-án a műemlékkönyvtár barokk termében tartottuk a Zirci Városi Vegyeskórussal közösen a *Fesztiválvisszhang* című programot. A rendezvényen a kórus az az évi külföldi szerepléseiről számolt be a közönségének, támogatóinak. A műsorban az említett fesztiválokon elhangzott művekből válogattak, a zenei beszámolót fényképekkel és sok érdekes történettel egészítették ki. A jó hangulatú műsort színesítve Németh Gábor, a műemlékkönyvtár vezetője bemutatót tartott az intézmény utazási irodalomhoz sorolható könyveiből. Beszélt korabeli atlaszokról, térképekről, országleírásokról, az első bédekkerekről, s mindezt egy-egy példány „felütésével" illusztrálta is.

Németh Gábor
nemeth.gabor.at.oszk.hu

A könyv készítőivel, a korszak kutatóival: Vida Beátával (Reguly Antal Múzeum és Népi Kézműves Alkotóház), Horváth Adrienn-nel (OSZK Könyvtári Intézet), Varga Tibor Lászlóval (Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár), ifj. Hermann Istvánnal (MNL Veszprém Megyei Levéltár) és Németh Gáborral (OSZK Ciszterci Műemlékkönyvtár) Wenczel Zsuzsanna beszélgetett

Vendégek a kiállítás megnyitóján

PERSZONÁLIA

2018

Széchényi Ferenc-emlékérem: a kitüntetést a 2018. november 26-án tartott alapítási ünnepen **Heltai János**, a Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatások Osztálya munkatársa vehette át.

Szép Magyar Könyv 2017: a könyves megmérettetésen a fakszimile, reprint és adaptált kiadványok kategóriában köztársasági elnöki különdíjban részesült **Dohnányi Ernő** *Változatok egy gyermekdalra. Variationen über ein Kinderlied* című, a nemzeti könyvtár kiadásában 2017-ben megjelent hasonmás kötet.

PhD:
Bárány Zsófia *Lonovics József szentszéki diplomáciai missziója* című, az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolájában készült disszertációját sikeresen megvédte.

Bakonyi Zsuzsanna sikeresen megvédte *Magyar nyelvű írásbeliség a 16. századi Nagyszombatban* című, az Eszterházy Károly Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában készült disszertációját.

Búcsúzunk…
Bóra Zsolt, **az OSZK egykori munkatársa** rövid súlyos betegség és sok szenvedés után, életének 57. évében 2018. január 18-án elhunyt. Bóra Zsolt 1985 és 1998 között volt a Tájékoztató Osztály munkatársa. Temetése 2018. február 2-án volt a sümegi temetőben. Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

Lipták Dorottya sajtótörténész, az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport 19. századi Könyv- és Sajtótörténeti Műhelyének vezetője 2018 januárjában, életének 67. évében elhunyt. Kutatásait a 19–20. századi Habsburg Birodalom, illetve Osztrák–Magyar Monarchia sajtótörténetének témájában végezte, leginkább a könyvkiadók és -kereskedők szakmai életútjára, cégeik vizsgálatára helyezve a hangsúlyt. Számos írása jelent meg magyar és idegen nyelven. Temetése 2018. február 17-én volt a Farkasréti temetőben. Nyugodjék békében!

Varga Ildikó, a Könyvtári Intézet ny. főtanácsos tudományos kutatója 2018. március 10-én, életének 81. évében elhunyt. 1970-től dolgozott a Könyvek Központi Katalógusánál, majd 1977-től a Könyvtártudományi és Módszertani Központban. A feldolgozó könyvtárosok meghatározó egyénisége volt. Munkásságának középpontjában a katalogizálással kapcsolatos módszertani és oktatási tevékenység állt. Kiemelkedő szakmai munkáját 1990-ben Szabó Ervin-emlékéremmel ismerték el. Emlékét megőrizzük!

Ritterné László Mária, **az OSZK egykori munkatársa** életének 72. évében, méltósággal viselt, hosszan tartó betegség után, 2018. július 9-én elhunyt. 1988-ban került a nemzeti könyvtár MNB Időszaki Kiadványok Szerkesztőségébe, 1989-ben nevezték ki az ISSN Iroda csoportvezetőjének. 1996-ban korengedménnyel nyugdíjba vonult, de 2000-ben visszatért a nemzeti könyvtárba, ahol a Kötelespéldány Szolgálat folyóirat-részlegén folytatta munkáját, egészen 2007. június 30-ig. Búcsúztatása 2018. július 30-án volt a Farkasréti Mindenszentek Plébániatemplomban. Nyugodjék békében!

Zala Attila, **a nemzeti könyvtár Fegyveres Biztonsági Őrségének munkatársa,** életének 51. évében, 2018. október 3-án, hosszan tartó betegség után elhunyt. 1989 óta dolgozott könyvtárunkban fegyveres biztonsági őrként, őr-járőr beosztásban. Szolgálati feladatait mindvégig pontosan és szakszerűen hajtotta végre, munkáját hivatásként élte meg. Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

Kohl Gyula, a Restauráló és Kötészeti Osztály munkatársa, életének 61. évében, 2018. október 9-én el-

hunyt. A könyvkötő szakma elsajátítása után papíripari üzemmérnöki oklevelet szerzett, majd elsajátította a könyv- és papírrestaurátor szakmát. 2017 nyarán, az MTA Könyvtára kötészetéről került az OSZK-ba, áthelyezéssel. Szakmailag és a mindennapokban is tájékozott és segítőkész munkatárs volt. Emléke velünk marad!

Balogh Judittól, az OSZK régi munkatársától búcsúzunk, aki 1970 és 1988 között a nemzeti könyvtár munkatársa volt, előbb az Olvasó- és Tájékoztató Szolgálaton dolgozott, utóbb a nemzetközi és kulturális kapcsolatok területén. Temetése 2018. október 29-én volt a Fiumei úti sírkertben. Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

özvegy Kis Elemérné Szádeczky-Kardos Katalin, régi munkatársunk életének 88. évében, 2018. október 25-én elhunyt. 1964 óta volt a Gyarapítási Osztály munkatársa, 70 éves korában ment nyugdíjba. Vitalitására, munkabírására jellemző, hogy nyugdíjasként a Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiai Szerkesztőségében a *Régi magyarországi szerzők a kezdetektől 1700-ig* című mű szerkesztési munkálataiban is részt vett. Temetése 2018. november 15-én volt az Óbudai temetőben. Emlékét megőrizzük!

Urbán Gusztávné született **Walla Katalin, a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár korábbi vezetője** 2018. december 1-én, életének 88. évében elhunyt. 1974 óta dolgozott a zirci műemlékkönyvtárban, 1991-től 2007-ig, nyugdíjazásáig állt a könyvtár élén, de azután is részt vett a mindennapi munkában. Temetése 2018. december 8-án volt a Kardosréti temetőben. Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

PERSZONÁLIA

2019

Szinnyei-díj: a nemzeti könyvtár Gyűjteményfejlesztési Igazgatóságának igazgatója, **Rácz Ágnes** munkája elismeréseként Szinnyei József-díjat kapott.

Széchényi Ferenc-emlékérem: a kitüntetést a 2019. november 25-én tartott alapítási ünnepen **Rajnai Edit**, a Színháztörténeti Tár munkatársa vehette át.

Szép Magyar Könyv 2018: a nemzeti könyvtár kiadványai közül a versenyen az Arany János-emlékévhez kapcsolódva, a *Bibliotheca Scientia et Artis* sorozatunk jubileumi, 10. köteteként, a Gondolat Kiadóval közösen megjelentetett *„Volt a hazának egy-két énekem" – ARANY 200* című konferenciakötet köztársasági elnöki különdíjat nyert.

József Attila-díj: kiemelkedő színvonalú irodalmi tevékenysége elismeréseként József Attila-díjat kapott **Boka László** irodalomtörténész, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos igazgatója, kiadóvezetője.

Mozart-akadémia: a salzburgi székhelyű Nemzetközi Mozarteum Alapítvány (Internationale Stiftung Mozarteum) munkáját immár több mint hetven esztendeje támogatja a legkiválóbb Mozart-kutatókat tömörítő Akademie für Mozart-Forschung. A szervezet 2019. áprilisi közgyűlésén a megjelentek az OSZK Zeneműtárának vezetőjét, **Mikusi Balázs**t is az Akadémia tagjai közé választották.

Magyar Érdemrend Tisztikereszt (polgári tagozat): kiemelkedő színvonalú munkája elismeréseként Magyar Érdemrend Tisztikereszt (polgári tagozat) kitüntetésben részesült **Poprády Géza,** az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott főigazgatója.

A Széchenyi Társaság díja: könyvtárunk volt munkatársa, **Fülep Katalin** 2019. szeptember 20-án a Magyar Tudományos Akadémián átvehette a Széchenyi Társaság elismerését.

MTA-tagság:
Madas Editet, az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae kutatócsoport korábbi vezetőjét, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Irodalomtudományi Tanszékének egyetemi tanárát a Magyar Tudományos Akadémia a **Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályában** 2019. május 7-én a korábbi levelező tagok sorából rendes taggá választotta. Madas Edit a székfoglaló előadását december 16-án tartotta meg.

MTA-tagság:
Rainer M. Jánost, az 1956-os Intézet osztályvezetőjét, az Eszterházy Károly Egyetem Történettudományi Intézetének egyetemi tanárát a Magyar Tudományos Akadémia a **Filozófiai és Történettudományok Osztályában** levelező taggá választotta.

PhD:
Szegő Iván Miklós 2019. március 8-án az egri Eszterházy Károly Egyetemen sikeresen megvédte *Gazdasági ingadozás és elitváltozás: Finnország és Magyarország, 1945–1990* című doktori értekezését.

Búcsúzunk…
Lakatos András, a Tájékoztató Osztály egykori munkatársa életének 77. évében elhunyt. 1977-től 2005-ös nyugdíjba vonulásáig, illetve nyugdíjasként 2013-ig dol-

gozott a nemzeti könyvtárban, 1994-től a Tájékoztató Osztályon. Ő volt az irodalmi olvasóterem emblematikus alakja, aki nagy szakértelemmel, széles körű tudás birtokában tájékoztatta az olvasókat. Számos cikk szerzője volt, 1998-tól szakértőként dolgozott a Digitális Irodalmi Akadémiának is. Temetése 2019. október 18-án volt a Szent Gellért-plébániatemplom urnatemetőjében. Emlékét megőrizzük, nyugodjék békében!

Pachinger (Karajos) Kinga, az Országos Széchényi Könyvtár Gyarapítási és Állomány-nyilvántartó Osztályának egykori munkatársa 2019. november 7-én, életének 69. évében elhunyt. 1984-től 2008-ig (nyugdíjba vonulásáig) a külföldön megjelent hungarika, elsősorban történelemtudományi, irodalomtudományi és nyelvészeti időszaki kiadványok gyarapításával és nyilvántartásával foglalkozott, összeállította a Müncheni Magyar Intézet 1975–1990 közötti emigráns magyar folyóirata-inak bibliográfiáját. Tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Műszaki Könyvtáros Szekciójának. Temetése 2019. november 22-én volt a Pilisvörösvári temetőben. Emlékét megőrizzük!

Halácsyné Török Sára, a nemzeti könyvtár egykori munkatársa néhány hónapos betegség után 2019. december 19-én elhunyt. 1976 és 1984 között dolgozott az OSZK-ban, először az Olvasó- és Tájékoztató Szolgálaton, majd a Személyzeti Osztályon. Tízéves kihagyás után 1995-től visszatért a nemzeti könyvtár munkatársai közé, ahol 2002-től az Olvasó- és Tájékoztató Szolgálat csoportvezetője volt. 2007-ben a Dokumentumforgalmazási és Reprográfiai Szolgálatra, majd 2011-ben a Nemzetközi és Kulturális Kapcsolatok Osztályára került, ahonnan 2012-ben ment nyugdíjba. Emlékét megőrizzük!

Szelesi Zsuzsanna, egykori munkatársunk türelemmel viselt hosszú, súlyos betegség után 2019. december 24-én elhunyt. 2012-től 2017 szeptemberéig, nyugdíjazásáig dolgozott a Biztonsági Osztályon. Munkáját nagyfokú precizitás, maximális alaposság és a kollégák iránti kedvesség jellemezte. Temetése 2020. január 20-án volt az Új köztemető szóróparcellájában. Emlékét megőrizzük!

KÉP-REGÉNY-TÖRTÉNET:
A KILENCEDIK MŰVÉSZET
IKONJAI MAGYARORSZÁGON

Földner Dicunak, ki mintha valami
régen-régen szeretett, s emberem lett
volna. Vagy-e így? Emlékezzék szíve rám is
Ady Endre.